

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

GODINA XVIII. - PROSINAC 2008. CIJENA 15 KN

BROJ **201**

**Pomožimo izgradnju
spomen-crkve u Staroj
Gradiški**

**Četrdeseta obljetnica
smrti prof. Ivana
Oršanića**

**Izmišljene jasenovačke
žrtve**

Logor Krndija

**Partizanski zločini u
zadarskoj okolici**

Dokumenti, sjećanja i

*Sretan Božić
i
Nova godina!*

BRANITELJI SVIH UDRUGA – UJEDINITE SE !

Godinu na izmaku započeli smo skupom KRUG ZA TRG, tražeći da se ime najljepšega zagrebačkog trga promijeni u Kazališni trg. Predsjednik Republike nazvao je nas 3.000 tamo okupljenih spodobama i NDH-nostalgicarima. Pošto nismo uspjeli promijeniti ime trga, a nekoliko dana poslije pisanja ovog teksta opet se okupljamo ispred Hrvatskoga narodnog kazališta s istim zahtjevom, opet možemo računati na njegovu subnorovsku reakciju.

Veći dio godine Predsjednik je putovao našim planetom i tako je na pr. Dan pobjede i domovinske zahvalnosti proslavio s pripadnicima jednoga nomadskog plemena u Mongoliji, dok su branitelji proslavljali u Kninu, simbolu oslobođenja domovine i najslavnije pobjede u Domovinskom ratu. I sada, dok godinu privodimo kraju, Predsjednik se opet posvećuje domaćim temama, ukinuo bi počasni plotun pri pokopu hrvatskih branitelja, što nije nimalo iznenađujuće. Vjerojatno želi sačuvati počasne plotune za pokop svojih «antifašista», koje redovito proklamira kao zaslužne za stvaranje hrvatske države, makar im takva ideja nije nikada bila ni u peti.

Naime, redoviti je sudionik skupova koji se održavaju pod znakom crvene zvijezde petokrake, a pod tim znakom su agresorske bande žarile, palile i ubijale hrvatske građane u Vukovaru, Škabrnji, Kostajnici i tisućama ostalih gradova i sela diljem Hrvatske.

Kako je odnos prema žrtvama i preživjelim braniteljima, ujedno i odnos prema domovini Hrvatskoj, svaki komentar je suvišan.

Nakon toga najnovijeg Predsjednikova ispada, desetak braniteljskih udruga zatražilo je njegovu ispriku. No, ostali su bez isprike, jer kao što znate, Predsjednik je nepogrešiv. Ali kao i uvijek u takvim situacijama, manirom mađarskog cimbulaša objasnio je kako je jedno rekao, drugo mislio, i treće, da su ga svi pogrešno shvatili.

A jedino je točno, da je svojom izjavom ponizio i obezvrijedio žrtve i patnju branitelja.

Da su kojim slučajem svi branitelji članovi jedne jedine udruge, već bi očistili udругu od lažnjaka što im Predsjednik s razlogom spočitava, ali bi isto tako pokrenuli postupak nakon kojeg bi Predsjednik morao napustiti Pantovčak prije kraja mandata i raspustiti svoje komunističke konzultante oliti savjetnike.

Branitelji bi postali autoritet i snaga koju bi narod uvažavao više od bilo koje stranke.

Stoga za nastupajući blagdan Božića, želim da nam se dogodi nešto dobro za čitav hrvatski narod. Želim da branitelji, dakle oni koji su najviše pretrpili i ugradili u temelje naše države, prevladaju beznačajne razlike i razloge razjedinjenosti, te da se okupe u samo jednoj udruzi – neka se zove Udruga branitelja i žrtava Domovinskog rata.

A članovima naše udruge, našim vjernim čitateljima kao i dobročiniteljima koji pomažu izlaženje našeg mjesecnika, želim blagoslovljen i radostan Božić, te zdravlja i zadovoljstva u 2009. godini.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički
ZATVORENIK
**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovičeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilogama

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

*Slika na naslovnoj stranici:
Ivan Križanac, Božićni prizor*

«HEJ, HRVATI SA SJEVERA BAČKE...»

Kako bi naša politička elita mogla uporno ponavljati da je «regionalna suradnja» i uspostavljanje «dobrosusjedskih odnosa» s Republikom Srbijom neizostavna pretpostavka našega puta u «Europu», potrebno je svjesno zaboraviti mnoge činjenice. Jedna od njih su i pobijeni i nestali hrvatski vojnici i civili te naši gradovi i sela razrušeni u agresiji na Hrvatsku, iako su i oni, sami po sebi, dovoljni da nam zubi još dugo trnu. Druga takva činjenica jesu stalni ponižavajući pritisci uslijed kojih se – kao nekad davno, sada s jedva malo drugačijim predznakom – opet «isplati» biti Srbinom u Hrvatskoj. Treća je činjenica koja se u Hrvatskoj nikad ne spominje: hrvatska manjina u Srbiji.

Dični nam predsjednik Mesić, naime, uvijek govori o nacionalnim manjinama kao o «mostu suradnje i povezivanja». I doista, skoro sve nacionalne manjine u Hrvatskoj posljednjih desetljeća pokazuju kako manjina može očuvati vlastiti identitet, a da istodobno ne vrijeđa većinski narod nego zaslužuje njegovo poštovanje i potporu. Mnoge su se manjine tradicionalno prema hrvatskomu narodu odnosile više nego korektno. U slučajevima kad nije bilo tako, vrijeme i razum učinili su svoje: kad su Mađžari prestali posezati za Međimurjem i Rijekom, hrvatsko-madžarski odnosi postali su uzorni, a položaj manjina u objema državama više nego dobar. Dugotrajni hrvatsko-madžarski animoziteti otupjeli su i utrnuli istog trenutka kad su se naši sjeverni susjedi odrekli svojih imperijalističkih ambicija.

No predsjednika te manjine previše ne zanimaju: ta retorika nema osobitu cijenu. On voli samo ono što se bogato plaća, a danas su «Balkan» i «Regija» najkurentnija roba među *zapadnobalkanskim* političkim piljarima. Radi toga on, kad govori o manjinama kao o «mostu suradnje», ne misli na Mađžare ni na Nijemce, na Slovake ili na Ukrajince. On u prvome redu misli na – srpsku manjinu. Ona treba biti «most suradnje» između Hrvatske i Srbije. I pravo je! No teško se sjetiti da je u tom kontekstu predsjednik ikad progovorio o drugome dijelu toga istog «mosta suradnje», o Hrvatima u Vojvodini, na području današnje Republike Srbije.

Ili možda predsjednik – s pravom – procjenjuje da Hrvati u Vojvodini i ne mogu biti nikakvim mostom suradnje između Zagreba i Beograda? Kako pokazuje studija poznatoga hrvatskog demografa prof. dr. Anđelka Akrapa, objavljena prije par mjeseci u časopisu *Pilar*, «**broj je Hrvata u Vojvodini smanjen između 1961. i 2002. sa 145.341 na 56.546 ili 61,1 posto**». Dijelom je tomu uzrok iseljavanje koje je započelo već osamdesetih godina, a u devedesetima je poprimalo osobito drastične oblike. Drugim dijelom uzrok počiva u činjenici da se veliki broj tamošnjih Hrvata izjašnjava Bunjevcima u nacionalnom smislu (1991. je takvih bilo 21.236, a 2002. njih 19.766). Posve je jasno, da je izbor regionalnoga ili zavičajnog identiteta posljedica manje ili više otvorena pritiska. Bilo kako bilo, kaže Akrap, «**tako velik pad broj nematičnog naroda jedne jugoslavenske republike nije u isto vrijeme zabilježen ni u jednoj drugoj republici bivše Jugoslavije**», te se retorički pita: «**Broj Hrvata u Vojvodini u relativno kratkom roku je više nego prepolovljen. Kako to nazvati?**»

Da su Srbi posrijedi, Tadić, Koštunica i družina bi to jasno nazvali – genocidom, a Mesić bi požurio ponuditi ispriku. Da je riječ o Srbima, predstavnici tzv. međunarodne zajednice bi Hrvatima očitali lekciju kao što ju je nekada pred napuštenim i srušenim kućama hrvatskih Srba našim ministrima čitala Madelaine Albright. Ovako, kad su posrijedi Hrvati, nitko to ne će primijetiti. Pa ni sami Hrvati! Naš predsjednik će otrčati u Bukovicu kad koji lokalni pijanac razbije crijep susjedu Srbinu i, sav zasopljen, žaliti zbog incidenta i nuditi bratskomu *nebeskom* narodu sve povlastice. No kad se nasiljem iseli sedamdeset-osamdeset tisuća Hrvata, a još dvadesetak tisuća se dovede u položaj da se odreknu vlastitoga nacionalnog imena i identiteta, onda će o tome šutjeti i on, i svi mi. Hrvatska manjina u Vojvodini kao «most suradnje» postaje u našim svijestima beznačajnim čimbenikom. Predsjednik će se i dalje srdačno grliti s Borisom Tadićem i utirati staze novomu Igmanskomu maršu, a mi ćemo skrušeno stajati po strani. Eto, što je dosljednost i – «europska orijentacija»...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

ZAŠTO NISAM UZ NJIH?	3
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
SPOMEN-CRKVA U STAROJ GRADIŠKI	6
<i>Kaja PEREKOVIĆ</i>	
OKONČANJE KRALJEVSTVA DOMA IZRAELOVA – POSLJEDICA REVOLUCIJE KRALJA JEHUA	9
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
HRVATI S KORIĆANA U SREDNJOJ BOSNI: PODIJELJENO HRVATSKO SELO	11
<i>Ivo AŠČIĆ</i>	
USPOREDBA: KRAGUJEVAC 1941. – SREBRENICA 1995.	13
<i>prof. Izet RIDANOVIĆ</i>	
KAŽU	17
<i>Stipo TADIĆ</i>	
TABLIČNI PREGLED FRANJEVACA S PODATCIMA O PRESUDI I ODROBIJANOJ KAZNI	20
<i>Dr. fra Andrija NIKIĆ</i>	
POSLIJERATNI KOMUNISTIČKI PROGONI KATOLIČKE CRKVE I HERCEGOVAČKIH FRANJEVACA: SJEĆANJA FRA VINKA DRAGIĆEVIĆA	23
<i>Mate TADIĆ i Želimir CRNOGORAC</i>	
MOJE USPOMENE NA ORUŽANE SNAGE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE	28
<i>Josip Jozo SUTON</i>	
U POVODU ČETRDESETE OBLJETNICE SMRTI PROF. IVANA ORŠANIĆA	30
<i>prof. Kazimir KATALINIĆ</i>	
TRAGOM PARTIZANSKIH ZLOČINA: KAKO JE UBIJEN KRŠEVAN BERAM IZ POLJICA, ZADARSKA ŽUPANIJA	35
<i>Bruno ZORIĆ</i>	
IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE:	37
<i>Anka RUKAVINA</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

DR. FRANJO TUĐMAN (1999.-2008.)

Devet je godina prošlo od smrti predsjednika Tuđmana. Vrijeme je to u kojemu se ozbiljnije i nepristranije može suditi o njegovim zaslugama i o njegovim propustima. Osim teškoga stanja naših su-narodnjaka u BiH i problematične privatizacije nacionalnoga blaga, u potonje svakako treba ubrojati i činjenicu da se nije znao ili mogao osloboditi jugoslavenskih komunističkih kadrova, što i danas stvara i održava duboke podjele u hrvatskome društvu (i što, uostalom, potrebnom čini i akciju «Krug za trg», kojom ćemo u subotu, 13. prosinca 2008., tražiti da se s najljepšega zagrebačkog trga ukloni ime zločinačkoga maršala Jugoslavije).

No kad se vratimo u one teške ratne godine, postaje nam jasno da je Tuđman bio jedan od rijetkih, ako ne i jedini, koji je mogao, znao i htio okruniti težnju koja je dotad prožela sav hrvatski narod: težnju za životom u samostalnoj, neovisnoj državi. Tu nemjerljivu Tuđmanovu zaslugu budući će naraštaji, nema sumnje, znati cijeniti i više od nas, njegovih suvremenika. Ako smo katkad u dvojbi oko njegovih pravih zasluga, pogledajmo Tuđmanove nasljednike: što bi bilo od Hrvatske da su nas vodili oni, ili njima slični...?

(Ilustracija: *Hrvatsko slovo*)

KRUG ZA TRG

Kao što smo najavili u prethodnom broju, nova manifestacija akcije «Krug za trg», kojom se traži vraćanje imena najljepšemu zagrebačkom trgu, uz našu je posvemašnju potporu zakazana za subotu, 13. prosinca 2008. No kako želimo da naši čitatelji list dobiju prije Božića, ovaj broj moramo zaključiti ranije, pa će reportaža o događajima na Kazališnom trgu biti objavljena u siječnju 2008. Zahvaljujemo na razumijevanju!

EPIGRAM

Pupovac ne treba
 ministarstvo europskih integracija.
 Ministarstvo Zapadnog Balkana –
 njegova je strana

Ivan DUJMOVIĆ

ZAŠTO NISAM UZ NJIH?

Živimo u sustavu trajne pobune. Ne od jučer. To stanje traje od stvaranja hrvatske države. Sloboda i demokracija je skinula okove komunističke diktature, gdje smo prisilom i strahom svi, hoćemo-ne ćemo, morali biti sretni i zadovoljni.

Danas je iskaz pobune protiv vlasti izraz razine demokratskog standarda. I taj se standard naveliko koristi, poglavito posljednjih dana.

Kriza koja je zahvatila svijet, ne mimoi-lazi niti Hrvatsku, pa iako je ona zasad više pomičbene i medijske nego stvarne prirode, eto dovoljno materijala da se otpočne nesmiljeni rat protiv aktualne vlade svim oruđima i oružjima. Normalno je da kriza pogoduje rušenju standarda, neza-

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

koju su oni u svojoj ideološkoj kuhinji etiketirali kao – bandu lopovsku.

Kako onda biti uz njih? Samo naivci i zlonamjernici mogu se svrstati uz njih. Nekoliko primjera koje želim ukratko navesti, pokazuju i dokazuju licemjerje u njihovoj tzv. brizi za malog čovjeka. Kao prvo, spomenut ću prijedlog Vlade o reformi zdravstva. U kontekstu krize i naše gospodarske moći, teško da se može naći čovjek koji će popljuvati doslovce sve elemente te reforme. Teško, osim ako niste iz gore navedenog korpusa.

duzeće gradova i općina. Ako ne zbog štednje, onda barem da se premijer, ministri i državni tajnici mogu posramiti za kakav sitniš rade u odnose na primanja «malih» direktora lokalnih komunalnih poduzeća.

Eto, dragi čitatelju, ukratko, zašto nisam uz «svoje». Možda zato što ih se sjećam kako su me nekada «štitali».

Ne ćete mi zamjeriti što ne stojim niti uz pravorijek pulske sudkinje koja je oprala ruke kao Pilat i izuzela sebe i sud u presudi prava **Marka Perkovića Thompsona** da nastupi u pulskoj Areni. Ona je temeljno ljudsko pravo nastupa javne osobe u javnom prostoru prepustila odluci gradonačelnika Pule. A gradonačelnik Pule i njegov prijatelj **Damir Kajin** iska-

poslenosti i neimaštini. To je činjenica koja se ne može pobiti. Ta činjenica generira nezadovoljstvo ljudi.

I ja osobno spadam u kategoriju tzv. običnih, «malih» ljudi i bit ću jednako kao i drugi izložen nepogodi krize. Bit ću i jesam zbog toga nezadovoljan, no usprkos tome ne želim se po medijski trasiranom modelu pobune svrstati u «svoju» socijalnu kategoriju, nego se radije priklanjam «bandi lopovskoj». Nelogično?

Možda na prvi pogled. Naime, dovoljno je biti trijezan pa vidjeti tko generira nezadovoljstvo. Takozvani javni prosvjed građana diljem zemlje, koji je doživio totalni fijasko, otkrio je pravu istinu. Manipulatori se žele dokopati vlasti preko leđa radnika i sirotinje. Lumpenproleter, sindikalni manekeni, crvena oporba, lijevi mediji i njima pripadajući ideološki korpus, kojima rad vlastitim rukama nije životno određenje, eto, oni su na čelu pobune protiv legitime demokratske vlasti

Prijedlog zabrane pušenja u javnim prostorima i poskupljenje cigareta, a sve to usklađeno sa zakonima država s kojima želimo dijeliti budućnost, od **Nenada Stazića** i njegove partije dočekano je na nož. Idemo dalje. Prijedlog Proračuna iskazao je dvije stvari: prvo, neopravdanu popustljivost Vlade prema sindikatima u kontekstu nadolazeće krize, i drugo, iskazana je od strane tih sindikalnih manekena ne samo sebičnost nego i totalna bešćutnost za našu zajedničku sudbinu. Planirani proračunski deficit kojemu su sindikalci kumovali zasigurno će upotrijebiti u harangi protiv vlasti kad za to dođe vrijeme.

U kontekstu krize proračuna i štednje, «banda lopovska» nije si udijelila osobite plaće, koje bi mogle biti argument pobune «gladnih», ali umjesto **Mesićeva** «genijalnog» prijedloga štednje ukidanjem pogrebnih počasti hrvatskim umrlim braniteljima, Vlada bi doduše mogla konačno «zaviriti» u plaće direktora javnih po-

zali su se ne samo kao «demokratski» kloni **Josifa Visarionovića**, nego kao i mogući obiteljski nasljednici ili pretvorbeni vlasnici pulske Arene.

Kad sam već kod Pule i pulskih «vladara», ne mogu odoljeti usporedbi Pule i Dubrovnika. Ta dva lijepa hrvatska grada nisu imali isti povijesni hodogram, a posebice ne u bliskoj prošlosti. Pula je živjela u ljudskom i mentalnom okružju najbrojnijeg i najvećeg garnizona bivše JNA skoro pola stoljeća. JNA je fizički nestala, ali očito, mentalni sklop JNA još u Puli intenzivno živi. Za razliku od Pule, Dubrovnik je doživio traumatičan iskaz «bratstva i jedinstva» stotinama tisuća projektila na svome povijesnom urbanom tkivu i njegovim žiteljima. Dubrovnik te rane liječi i dan-danas. Pula je imala sreću da je bila fizički daleko od interesa «braće». Možda je baš ova «sitna» sudbinska razlika stvarni i jedini razlog zašto je Marko Perković Thompson u Dubrovniku heroj a u Puli – ustaša. •

«STAV KARDINALA STEPINCA BIO JE PROROČKI»

(Dr. Roberto de Mattei, Europsko sveučilište u Rimu)

«...Stav kardinala **Stepinca** prema komunizmu sažeo bih u tri točke. Prvo, komunizam, kao što je već ustvrdio **Pio XI.** u enciklici *Divini Redemptoris* iz 1937. godine, u sebi je izopačen i ne postoji mogućnost da se s njim surađuje. Drugo, između komunizma i Crkve ne može biti suživota, nego samo oštra borba. I treće, ta borba između Crkve i komunizma ne može se shvatiti u posve političkim kategorijama, nego ju valja uvrstiti u mnogo širu teologiju povijesti, u kojoj je na jednoj strani Krist, glava otajstvenoga Tijela, a na drugoj Đavao i njegovi sljedbenici. U to je vrijeme i Sveta Stolica i općenito javno mnijenje u Crkvi podržavalo taj stav.

No nakon smrti kardinala **Stepinca**, počevši od sredine šezdesetih godina i Drugoga vatikanskog koncila, ozračje u Crkvi se promijenilo, što je dovelo do drugačijeg stava prema komunizmu, koji je konkretne obrise poprimio u novoj 'politici prema Istoku'. Tvorci 'politike prema Istoku' smatrali su da je moguće doći do određenih kompromisa kako bi se samomu komunizmu omogućilo da evoluiru iznutra, da se preobrazi u socijalizam s ljudskim licem. Teoretičari 'politike prema Istoku' nadalje su smatrali da će komunizam potrajati stotinu ili stotinu pedeset godina... (...) Svojevrsni simbol te nove politike Svete Stolice, tadašnji državni tajnik kardinal **Agostino Casaroli**, četiri je puta u razdoblju od 1964. do 1966. godine putovao u Beograd. Pohodi su rezultirali bilateralnim sporazumom s **Titovim** režimom, a navodni dobri odnosi kulminirali su 29. ožujka 1971. godine posjetom predsjednika Tita papi **Pavlu VI.** No sporazum nije riješio bitne poteškoće katolika u Jugoslaviji. Nastavila su se uhićenja svećenika, restrikcije na području vjeronauka, kolegiji, škole i sjemeništa i dalje su bili zatvoreni. Jedini tko je iz te politike kompromisa izvukao korist, bio je Titov režim. Navodno bolji odnosi ojačali su njegovu sliku 'socijalizma s ljudskim licem', u međunarodnim se odnosima stvorio dojam da režim poštuje vjersku slobodu...

(...) Nema sumnje da je stav kardinala **Stepinca** prema komunizmu kao model bio alternativan, drugačiji u odnosu na

onaj koji se razvio u Jugoslaviji i općenito u katoličkom svijetu nakon njegove smrti, a to je ideja da postoji način za 'modus vivendi', za suživot između Crkve i komunizma. Danas možemo reći da je stav kardinala **Stepinca** bio proročki. To se ne može reći za 'politiku prema Istoku', koja je nažalost za posljedicu imala samo to da je za desetak, dvadesetak godina usporila pad komunizma».

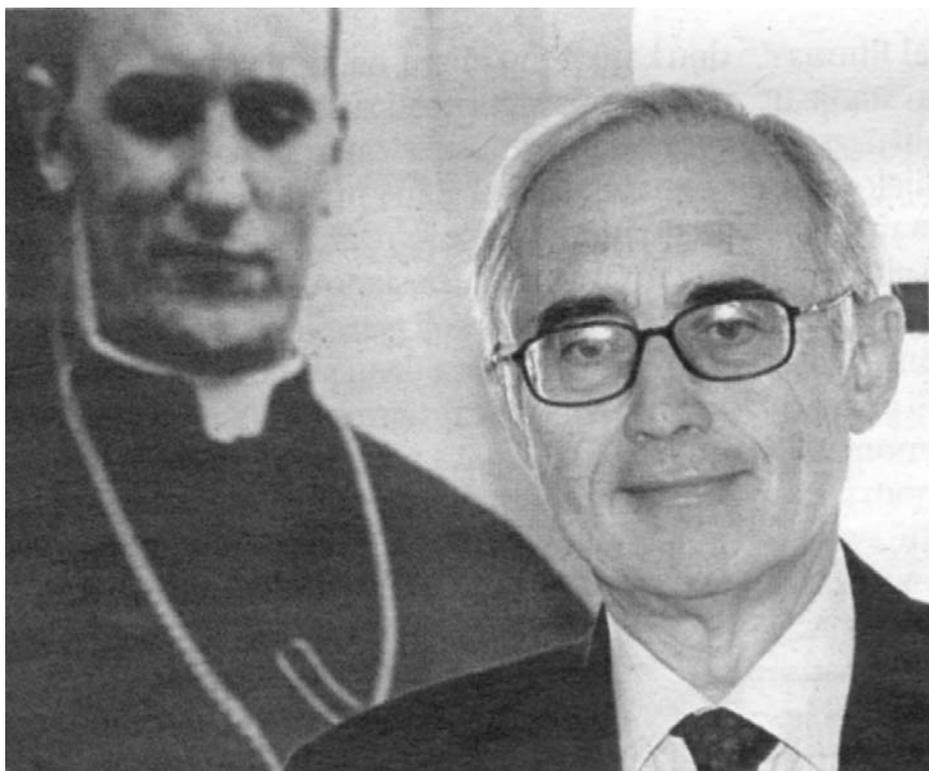
U odnosu na kritike zbog beatifikacije kardinala **Stepinca**, dr. de Mattei kaže: «Ne bih pridavao puno važnosti tim tvrdnjama. Istina, one postoje, no ne smatram ih irelevantnima jer ne proizlaze iz istinski kršćanskog i katoličkog stava i misli, nego se rađaju i hrane iz kulturnih okruženja koja su neprijateljski nastrojena prema Crkvi. Dakle normalno je da Crkva ima neprijatelje. Imao ih je i kardinal **Stepinac**. I Crkva, koja ga je beatificirala, također ima neprijatelja. Riječ je o istim onima koji su jučer progonili kardinala.

Određeni europski katolički miljei također su pod utjecajem progresizma, neki često na rubu pravovjerja. Jer katolički svijet nije monolitna stvarnost. I u vrijeme kardinala **Stepinca** postojali su svećenici kolaboracionisti i prorežimska svećenič-

ka udruženja. Današnji svećenici koji kritiziraju kardinala **Stepinca** duhovni su nasljednici onih koji su jučer surađivali s komunističkim režimima...»

«Smatram da je (nadbiskup **Stepinac**, op. prir.) učinio dobro time što je (1941., op. prir.) prihvatio hrvatsku neovisnost. Jer nipošto nije, pa ni prihvativši hrvatsku neovisnost, prihvatio nacističku ideologiju, kao ni kasnije komunističku. **Stepinac** model bila je neovisna hrvatska država, duboko katolička, protivna i jednoj i drugoj ideologiji. **Stepinac** je bio katolički biskup i katolički kardinal. I katolikom je uvijek ostao. Dakle nije mogao prihvatiti nijednu od te dvije ideologije, jer su one duboko protivne katoličkomu duhu. Logično je da je želio što katoličkiju Hrvatsku i da se borio protiv protukršćanskih ideologija. To bi trebao činiti svaki istinski katolički pastir. Kritika ili teorija o suradnji s nacizmom povijesna je besmislica.

I ta se misao rađa iz komunističkog mentaliteta. Jer u komunističkom mentalitetu svako spominjanje nacionalnog identiteta smatra se fašizmom. Iz tih će vas krugova optužiti za 'filofašizam' i autoritarnost ako se zauzimate za naravnu

Dr. Roberto de Mattei

obitelj koja se zasniva na braku između muškarca i žene, u kojoj otac ima izvjesni autoritet i sl. Na isti način marksistički relativizam kritizira svako shvaćanje koje se poziva na povijesnu i naravnu vriednost nacionalnih država. Za njih su one osuđene na nestanak, na odumiranje. Mi pak moramo imati hrabrosti reći da su obitelj i država naravne stvarnosti, a ne samo povijesne te ih treba štititi».

U odnosu na današnju Europsku uniju: «Prema mojemu mišljenju, riječ je o dobroj ideji, ali i o njezinoj lošoj izvedbi. Poznato je da je ideju europskog ujedinjenja podupirao još papa **Pio XII.** Europa koja je rođena potpisivanjem Rimskih ugovora 1957. godine, a glavni protagonisti bili su kršćanski i katolički usmjereni političari poput **Konrada Adenauera, Roberta Schumana, Charlesa de Gaullea, Alcidea De Gasperija.** Ta je Europa u svojim temeljima bila kršćanska Europa, sa snažnom ulogom nacionalnih država. Nažalost, današnja EU jest Europa koja nije čak i svoje kršćanske korijene, koja izdaje svoj duh i svoje ideale. Stoga je, kad je riječ o EU-u, potrebno imati mnoge zadržke i treba joj pristupiti s oprezom. Jer ponekad nastoji ugasiti nacionalne države i naravne institucije kao što je obitelj, nastojeći nametnuti protunaravne zakone, kao što su onaj o pobačaju ili o istospolnim brakovima. Vjerujem da bi se pregovori s EU-om trebali voditi tako da se uvijek zahtijeva apsolutno poštivanje vlastitih nacionalnih i vjerskih tradicija. (...) Europska Unija rođena je iz potrebe za mirom, prije svega zbog potrebe da se prevlada stoljetno neprijateljstvo između Francuske i Njemačke, koje su se u razdoblju od nepunih sto godina sukobile u tri užasna i krvava rata. Dakle EU je stvorena oko francusko-njemačke jezgre iz pedesetih godina. Današnja Europska Unija jest bitno različita. Prvo, na međunarodnom političkom planu je iznimno slaba. Čini mi se da u ovome času nije u stanju vršiti ulogu protagonista na tom planu. Ne bih želio da se dogodi nešto što se dogodilo s Ujedinjenim narodima, tj. da se pretvori u velik i nepregledni organizam koji nije kadar vršiti političku ulogu. Nažalost, čini mi se da je u opasnosti da prestane biti politički prostor, nego se umjesto toga pretvara u intelektualni prostor, u laboratorij postmodernog shvaćenih ljudskih prava. To čine Ujedinjeni narodi, a bojim se da je na tom putu i Europska Unija». (Iz *Glasa Koncila*, god. 47/2008., br. 44(1753), 2. studenoga 2008.)•

ZA OBNOVU POSTUPKA NADBISKUPU STEPINCU!

U organizaciji Varaždinske biskupije i župe Lepoglava, u Lepoglavi je 5. prosinca 2008. održan znanstveni skup pod naslovom «*Kardinal Alojzije Stepinac, svjedok vremena i vizionar za treće tisućljeće*». Osim obraćanja biskupa varaždinskog **mons. Josipa Mrzljaka** i podpredsjednika Sabora **Vladimira Šeksa** te drugih uglednih uzvanika, sudi-

mjestu), **vlč. Andrija Lukinović** («Zapisi mons. Svetozara Rittiga o blaženom Alojziju Stepincu»), **fra Ljudevit Marčić** («Pisani radovi Celestina Tomića u promicanju i poznavanja i štovanja bl. Alojzija Stepinca»), **dr. sc. Bonaventura Duda** («Jedinstveni istup nadbiskupa Stepinca u biografiji fra Alekse Benigara»), **dr. sc. Nataša Bašić** («Kardinal Stepinca u Hrvatskoj reviji Vinka Nikolića»), akademik **Vladimir Paar** («Suvremenost Stepinčevih pogleda na odnos znanosti i vjere»), **mr. sc. Jure Vujić** («Uloga Alojzija Stepinca u razvoju suvremene političke filozofije»), **doc. dr. sc. Danijel Miščin** («Kardinal Alojzije Stepinac u kontekstu suvremenih diplomatskih odnosa Republike Hrvatske i Svete Stolice»), **prof. dr. sc. Josip Sabol** («Aktualnost životnog djela nadbiskupa Stepinca u dijelogu s modernim historijsko-filozofskim relativizmom i globalizmom»). Svi ti radovi bi u dogledno vrijeme trebali osvanuti u posebnom zborniku.

Skup je završio apelom sudionika, da Hrvatski sabor izmjenama i dopunama kaznenog zakonodavstva omogući obnovu procesa nadbiskupu Stepincu i drugim nevinim osuđenima jugoslavenskoga komunističkog režima. U odnosu na one koji su pobijeni bez suda, jedini pravni put jest pokretanje postupka protiv njihovih ubojica, za što je – očito – potrebno više političke volje, nego što je u Hrvatskoj ima od 1990. naovamo... (L. K.)•

VARAŽDINSKA BISKUPIJA
i ŽUPA LEPOGLAVA

pozivaju Vas na

ZNANSTVENI SKUP

KARDINAL
ALOJZIJE STEPINAC
SVJEDOK VREMENA
I VIZIONAR
ZA TREĆE TISUĆLJEĆE

u povodu

10. obljetnice beatifikacije
zagrebačkog nadbiskupa
Alojzija kardinala Stepinca,

57. obljetnice njegova prelaska
iz zatvora Lepoglava
u kućni pritvor Krašić,

70. obljetnice Euharistijskog kongresa
u Varaždinu koji je Stepinac vodio

LEPOGLAVA - petak, 5. prosinca 2008.
Dvorana blaženog kardinala Alojzija Stepinca
Trg I. hrvatskog sveučilišta 3, "Gostinjac"

onici su imali prigodu čuti više od petnaest referata, koje su održali: **prof. dr. sc. Željko Horvatić** («Kaznenopravna neodrživost presude protiv Alojzija Stepinca»), **Josip Kustić** («Mogućnosti obrane nadbiskupa Alojzija Stepinca»), **Tomislav Jonjić** («Kako je stvarana negativna slika o nadbiskupu Stepincu i Crkvi»), **prof. dr. sc. Miroslav Akmadža** («Komunističke vlasti prema nadbiskupu Stepincu nakon presude i poslije smrti»), **dr. sc. Josip Jurčević** («Kardinal Stepinac u identitetu suvremenoga hrvatskog društva»), **mons. Vladimir Stanković** («Doprinos hrvatskog iseljništva promociji Alojzija Stepinca»), **dr. sc. Vladimir Horvat D. I.** («Komentari izjava crkvenih dostojanstvenika uz beatifikaciju»), **preč. Andrija Kišiček** («Blaženi kardinal Alojzije Stepinac i Lepoglava: od zatvora do hodočasničkog

Sa znanstvenog skupa o kardinalu Stepincu

SPOMEN-CRKVA U STAROJ GRADIŠKI

"Krv mučenika sjeme je kršćana"

Srušena župna crkva sv. Mihaela u Staroj Gradiški

Sagradimo spomen crkvu! Uz mnoge svećenike čuo se vapaj i prisutnih političkih zatvorenika, koji su došli iz podružnica: Osijek, Sl. Brod, Slavonska Požega, pa čak iz Gospića, ali ne i iz Zagreba koji je samo sat i pol udaljen od Stare Gradiške. U zagrebačkoj podružnici najveći je broj političkih zatvorenika. Kako to da se predsjedništvo zagrebačke podružnice nikada dovoljno ne potruđi i okupi bar deset članova, koji bi sudjelovali na za nas nama važnim susretima - okupljanjima s drugim članovima? Na dan Krista kralja, 23. studenoga, začudo sunčan iako prohladan dan, okupio je mnoge koji su robijali u Staroj Gradiški. Svaki centimetar prostora unutar zidina i okolo njega natopljen je znojem i krvlju nevinih.

Još uvijek se zatvor može obići samo izvana. Na prozorima zjape rešetke, iznad zida se uzdižu kule stražara, a pletena žica i potrgani reflektori upozoravaju na smisao kretanja unutar zida. Sablasno se do-

Piše:

Kaja PEREKOVIĆ

imlje "kula" koja podliježe zubu vremena. Zidovi se djelomično ruše, ograda oko kule je također djelomično razrušena, a u zidinama se vidi zdrava cigla koju su najvjerojatnije žitelji Stare Gradiške i okolnih sela počeli odnositi za svoje potrebe.

Zatvor su koristili i četnici u Domovinskom ratu za mučilište zarobljenih pripadnika ZNG-a i hrvatskih branitelja. Kako je sve u ruševnom stanju, nije dopušteno ulaziti bez nadzora. Trebalo bi bar jedno krilo zgrade gdje su bile samice obnoviti (sačuvati) kao spomen obilježje. Nastambe u kojima su bile 1945./46. zatvorene žene, srušene su. Na tim su mjestima izgrađene stambene zgrade. Kako znamo, župnu crkvu Sv. Mihovila 1948. godine morali su rušiti svećenici kao i ostali politički osuđenici.

Mislim da nam je svima drago da nakon teškog komunističkog vremena i strašnog četničkog divljanja s JNA u ovom našem Domovinskom obrambenom ratu ovaj kraj nakon šezdeset godina dobije crkvu u

Starogradiški kazamat

kojoj će zahvaljivati Bogu na primljenim milostima i moliti zaštitu za buduća vremena. Jedino ne mogu razumjeti ako ovo divno zdanje, koje je osmislio arhitekt **Ivan Pretanjak**, bude samo spomen na ubijene i zatvarane posvećene osobe svećenike i časne sestre. Zar i drugi politički osuđenici koje je progonila crvena zvijezda i četnička kama nisu zaslužili da ih se ne zaboravi?

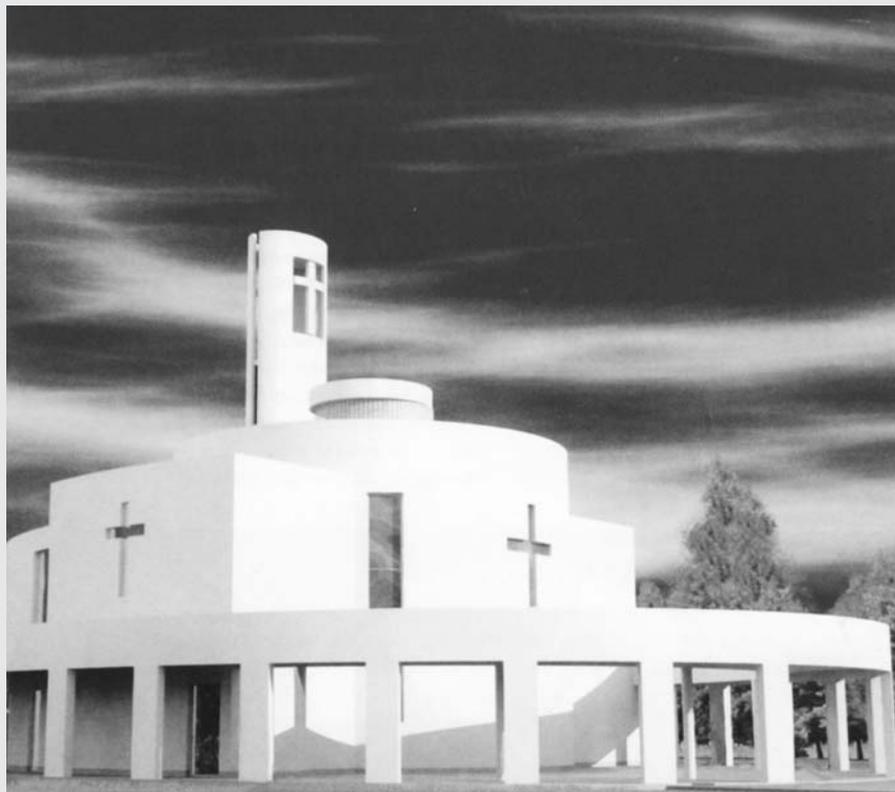
Na posveti kamana temeljca, predsjednik biskupske konferencije, nadbiskup **Marin Srakić** izreče (*Glas Koncila*, br. 48, 30.11.2008., str. 2.): "*Ušutkava se glas ušutkanoga naroda*": "Danas nas misao vodi u ono poratno razdoblje, ne u prvom redu prema srušenoj crkvi, nego prema brojnim svećenicima koji su ovdje u St. Gradiški čamili, a neki i svoj život završili. Najčešće nizašto! Svi su suđeni i osuđeni u ime naroda", ustvrdio je predsjednik HBK-a upitavši se "u ime kojega naroda - onoga koji je u doba jednoulja izgubio svako pravo izreći svoje mišljenje ili možda onoga koji je htio svjedočiti u prilog svećenicima, koji su bili uz njega kad mu je bilo najteže. Neki ne dopuštaju ni danas da se čuje glas ušutkanoga naroda, da se ne bi probudile i uznemirile savjesti egzekutora i njihovih naredbodavaca. Imena svih svećenika stradalnika bit će urezana u stijene ove crkve kao što su njihovi životi i njihove patnje utkani u povijest našega vjerničkog hrvatskog većinski katoličkog naroda. Kako je rekao starokršćanski pisac: **krv mučenika sjeme je kršćana**".

Lijepo je, što je požeški biskup **dr. Antun Škvorčević** odlučio da se u Staroj Gradiški gradi crkva. **Msgr. Josip Devčić**, bivši politički osuđenik, vodi gradnju ove crkve. Zbog ozbiljnosti da se dokumentirano dokažu stradanja u ovom mučilištu, **dr. Augustin Franić** više od dvije godine prikuplja dokumentaciju u Hrvatskome državnom arhivu. Radujem se da ćemo uskoro pred sobom imati knjigu o logoru Stara Gradiška. Zato svi mi politički zatvorenici imamo pravo tražiti da se svaka nevina žrtva ovog mučilišta dostojno obilježi. Pozvani smo da svojim novčanim prilozima pripomognete gradnju ove spomen crkve. **ŽIRO - RAČUN ZA GRADNJU CRKVE U STAROJ GRADIŠKI - PRIVREDNA BANKA ZAGREB 2340009-1110089832.**

OGRANAK ĐAKOVO U STAROJ GRADIŠKI PRIOPĆENJE ZA MEDIJE

Predstavnici HDPZ podružnice Osječko-baranjske županije i Ogranka đakovačkog, sudjelovali su 23. studenog 2008. u svečanosti prilikom polaganja i blagoslova kamena temeljca za izgradnju spomen-crkve sv. Mihaela u St. Gradiški. Crkva je posvećena svim žrtvama

Na prvoj temeljnoj ploči crkve u izgradnji i u crkvenom dvorištu okupilo se mnoštvo hodočasnika. Polaganje i posvetu kamena temeljca blagoslovio je nadbiskup Đakovačko-osječki Marin Srakić, koji je izrekao prigodno slovo zajedno s požeškim biskupom Antunom

Buduća spomen-crkva

zatvora u Staroj Gradiški, te župi i župljanima ponižavanima u komunističkom sustavu.

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata, među mnoštvom hrvatskih političkih zatvorenika, robijalo je i 211 svećenika i redovnika, po svjedočenju kapucina Ilije Borka iz 1955. U Titovoj komunističkoj Srboslaviji vlast je nastavila rušiti po Hrvatskoj, pa je tako na red došla i hrvatska kršćanska baština visoke kategorije - župna crkva Sv. Mihaela u Staroj Gradiški. Dotada se još nije zbililo u ljudskoj povijesti da su svećenici bili prisiljeni rušiti svoje svetinje, kao u partizansko-komunističkoj Jugoslaviji. Ti su nalogodavci rušenja bili drskiji od ostalih diktatora komunističkih režima.

Škvorčevićem. Pjevao je veliki crkveni mješoviti zbor predvođen časnim sestrama. Svečanosti su nazočili mnogi svećenici iz cijele Hrvatske, domobrani i članovi Hrvatskog društva političkih zatvorenika. Biskupi su hodočasnike prisjetili na teško razdoblje nakon II. svjetskog rata i stradanja hrvatskog naroda, njegovih svećenika i redovnika. Zločini počinjeni nad njima su se prešućivali i umanjivali u prošlom sustavu, a i danas se nedovoljno govori i istražuje o tome. Domaćini, župnik Josip Vračarić i načelnik općine Stara Gradiška Velimir Paušić, za nazočne su priredili domjenak u mjesnoj kino-dvorani.

Ivo TUBANOVIĆ, predsjednik

OTVORENO PISMO HVIDR-a ZAGREB POVODOM IZJAVE STIPE MESIĆA

Oz ovakvu izjavu Mesića dovoljno bi bilo samo izreći "Bez komentara", jer takav stav i javno iznošenje morbidnog razmišljanja ništa drugo niti ne zaslužuje.

Međutim, normalan čovjek ne može a da se ne propita, tko nije normalan u ovoj državi? Tko to nas i kuda vodi? Zašto smo se mi to borili? Pitanja su koja se nebrojeno puta ponavljaju, a odgovori su svakim danom sve poražavajući.

Zaista smo se uspjeli izboriti da hrpa neodgovornih pojedinaca, koja se nametnula kao državna elita, ovu teško stečenu, njima državu, a nama domovinu, dovedu u takav položaj društvene, financijske i moralne krize.

Ponovno nam gospoda predlažu mjere štednje, ali kako nevjerojatno, ne na sebi i svojim primanjima, beneficijama, dodatcima na plaću i slično, nego prema braniteljima, jer - kakve li ironije - oni nisu dovoljno dali za tu elitu, pa im eto treba oduzeti i dostojanstvo.

Slazemo se s mjerama štednje, te bi najveća ušteda bila ukidanje institucije predsjednika države, jer ovakva služi samo za skupa turistička putovanja g. Mesića i njegove svite, kao i skupo plaćeno blaćenje države koju zastupa.

Zamislite svekolike koristi i milionske uštede rasterećivanjem poreznih obveznika da plaćaju nekog ili nešto što ih samo vodi u propast.

Gospodin Mesić želi štedjeti na braniteljima, tako da ne ugrozi svoj komoditet i prijatelje "antifašiste", za koje se u svakoj prilici zalaže da im se doda više, dok istinski branitelji i stvaratelji Hrvatske nemaju niti 1 posto prava koje i dan-danas imaju predsjednikovi pajdaši.

Svojom politikom već osam godina ugrožava Hrvatsku, uporno bleaći narod koji predstavlja, svjedočeći protiv njega, namećući žrtvi osjećaj krivnje, dok svim raspoloživim sredstvima nastoji amnestirati pripadnike agreosra i politike koja mrzi sve što je Hrvatsko.

Na žalost, gospodin koji obnaša funkciju predsjednika države je i vrhovni zapovjednik Hrvatske vojske, te bi bilo ispravno da kao takav osobno i s dužnim poštovanjem isprati svakog branitelja, no s obzirom na lik i djelo dotičnog gospodina koji suze roni na ispraćaju kontroverznih ličnosti zajedno s pripadnicima hrvatskog podzemlja, njegova nazočnost bi samo onečistila svetu zemlju u koju se pokapaju hrvatski branitelji.

Hrvatski branitelji, laka vam bila hrvatska zemlja i pokoj vječni, u kojem više ne ćete trpjeti nepravdu,

A gospoda iz Državne uprave neka razmisle o osnivanju povjerenstva koje bi skrbrilo o dužnosnicima koje izgube razum na svojim funkcijama, kako bi se izbjegla šteta nastala njihovim djelovanjem.

**Za Zajednicu udruga HVIDR-a
Grada Zagreba, Ivan Pandža, predsjednik**

PRIOPĆENJE ZBORA BRANITELJSKIH UDRUGA IZ DOMOVINSKOG RATA GRADA ZAGREBA

Zbor braniteljskih udruga iz Domovinskog rata Grada Zagreba sa zgražanjem i ogorčenjem najoštrije osuđuje sramotnu izjavu Predsjednika države, Stjepana Mesića, o potrebi štednje na pokopu branitelja Domovinskog rata. Ovakvim istupima predsjednik Mesić je grubo kompromitirao političku funkciju koju obnaša.

Zbor ocjenjuje da se radi o nastavku jedne besramne i već uhodane veleizdajničke prakse. Ra-

di se o najbrutalnijem udaru na same temelje hrvatske države. Odricanje počasti onima koji su tu državu stvorili, koji su za nju prolijevali svoju krv i koji su njezin najsigurniji oslonac, predstavlja drski pokušaj prevrednovanja svih vrijednosti na kojima počiva hrvatska država. Vrijedanje uspomene na heroje hrvatske obrane odraz je istinskog prijezira koji prema njima gaje oni koji ovu državu nikad nisu željeli, koji o njoj nikad nisu sanjali i koji nikad neće shvatiti što nam ona znači.

Najstrašnije je da takve neukusne i morbidne izjave dolaze od predsjednika iste te države i vrhovnog zapovjednika koji bi po logici svojeg položaja trebao skrbiti o braniteljima, o njihovom statusu i društvenom ugledu.

U svijetlu drugih napada na vrijednosti Domovinskog rata razvidno je da gospodari kaosa više ni od čega ne prezaju i smatraju da je došlo njihovo vrijeme.

Zbor braniteljskih udruga iz Domovinskog rata Grada Zagreba zato smatra da je krajnji trenutak da se branitelji okupe oko temeljnih vrijednosti koje jamče sigurnost i prosperitet hrvatskog društva i domovine.

U tom cilju Zbor će inicirati sastanak čelnika svih udruga proisteklih iz Domovinskog rata radi usuglašavanja stavova i poduzimanja zajedničkih akcija.

**Za ZBUDRGZ:
Ratko Dragović Klek, predsjednik**

ANTIFAŠIZAM 60. obljetnica pobjede nad fašizmom, Dan Europe i oslobođenja Zagreba

Mesić: Tita se ne smije proglašavati zločincem

Piše: Sergej Trnjanski

ZAGREB - Organizirani antifašistički otpor bez komunističke partije ne bi bilo mogućer postići, istina je da mnogi antifašisti nisu bili komunisti, ali istina je i da je komunistička partija povela borbu protiv fašizma na svim prostorima.

Te treće i četrte rati, nastupali u širokim udjelima, pa i okupacijama u Srbiji. Dan pobjede protiv fašizma povjesni je datum koji ne mogu zaboraviti oni koji bi željeli da se ponovno više historičar 2. svjetskog rata i da se poračun maknemo promatraju u političke.

"Budući ponosni" Vi borci, vi ste pobjednici i zato budete ponosni na svoju vladavinu pobjede, a Hrvatska vam mora biti zahvalna. Antifašističkim borcima moramo osigurati status koji im pripada - obratio se jučer okupljenim sudionicima NOB-a u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić u povodu svečanosti obilježavanja 60. obljetnice pobjede nad fašizmom, Dan Europe i Dana oslobođenja Zagreba.

Mesić je istakao kako se Josipa Broza Tita kao vrhovnog zapovjednika antifašističke borbe na svim prostorima ne smije proglašavati zločincem, dok Nezavisna Država Hrvatska nije bila država nego sredstvo za hrvatski narod, namovana na zločinu. "Govoriti o proglašavanju kao o demagogije malo smago oni koji

Govor predsjednika Mesića okupljeni su popratili burnim pljeskom

bi željeli cijeli hrvatski narod učiniti taocem proslavi. Ne poričem da je ponekad antifašizam bio maska za prekrivanje zločina, ali to su uvijek bili incidenti.

Ustakše - slugo fašizma I jedni drugi bili su žrtve, ali među njima se ne može povlačiti znak jednakosti - poručio je predsjednik Mesić okupljenim antifašistima, uzvancima iz hrvatskog političkog života te veleposlanicima brojnih zemalja, koji su govor popratili burnim pljeskom. Predsjednik Hrvatskog sabora Ljiljana Babić podijelila je kako je Sabor dao jednu deklaraciju kojom se potvrdilo antifašističko opredjeljenje Hrvatske i došlo da sa svim istina o 2. svjetskom ratu može pomiriti hrvatske građane.

Ustakše poručio je bio sluga fašizma, ali treba daci glas i protiv

te jele da se četiri proglašavaju antifašistima, protiv čega je stajala i sama država Srbija i Crna Gora. Same istina o zločinu u Bleiburgu i Jasenovcu može pomiriti ljude - poručio je Mesić. Dan pobjede nad fašizmom građanima Hrvatske je putem brzojava četvrti premijer bo Sander, a govorom se obratio i gradonačelnika Zagreba Vlasta Pačić te predstavnici Saveza antifašističkih boraca Hrvatske.

Antifašizam 60. obljetnica pobjede nad fašizmom, Dan Europe i oslobođenja Zagreba, 8. 5. 2005.

OKONČANJE KRALJEVSTVA DOMA IZRAELOVA – POSLJEDICA REVOLUCIJE KRALJA JEHUA

Jehu, kralj Sjevernoga ili Izraelova kraljevstva, sišao je s povijesne pozornice; vladar sile i nasilja otišao je obilježen neizbrisivim znakom poniženja – taj silnik komu ne bijaše premca, morao je kleknuti pred asirskim kraljem i predati mu danak neprocjenjive vrijednosti kako bi isprosio milost i u svojstvu njegova podanika, vazala, zadržao se na vlasti.

Dakako, samo zakratko! Ubrzo je umro ostavivši državu kako nezadrživo klizi u konačnu propast. Njegov dolazak na vlast mogao je, možda, kod nekih probuditi nadu u bolje dane, ali je njegova revolucija, poput mnogih drugih prijašnjih i narednih, završila u očaju cijeloga naroda, neovisno o tome koliko je bilo pojedinaca, djelatnih sudionika, što su je dugo i uporno pokušavali opravdati.

Jehua je u ozračju straha i beznađa naslijedio njegov sin Joahaz (814.-798.). Izložen pritiscima brojnih neprijatelja s više strana, morao jačati vojsku i obnavljati vojne utvrde, a to je iziskivalo povećane troškove i predstavljalo nov namet na osiromašeni narod. K tomu njegovi moćni protivnici, posebice Aramejci, u ratnim sukobima bijahu premoćni – tamanili su njegovu vojsku pa su njegovi vojnici padali kao pokošeno snoplje. Stanje se donekle poboljšalo kad je vlast preuzeo njegov sin Joas (798.-783.). Njemu je pošlo za rukom zaustaviti daljnja osvajanja izraelskih predjela; štoviše: i povratiti neka koja bijahu osvojena. Opće se stanje za Izraelsko kraljevstvo ponovno pogoršalo kad je u Damasku došao na vlast Hazael; vjerojatno se to dogodilo istodobno kad je u Izraelu vlast preuzeo Jehu, i to na isti način – urotom i ubojstvom. Taj je vladar za cijelo vrijeme svoga vladanja uspješno ratovao protiv Izraelaca i vrlo vješto pomagao i drugim njegovim neprijateljima, kao što bijahu Filistejci. Kad je on umro i na vlast došao Ben Hadad III. Asirija je započela pritiskati Damask. Tada je nastupilo znatno olakšanje za Izrael, pa je izraelskom kralju Joasu tri puta pošlo za rukom pobijediti aramejsku vojsku. To se u narodu shvaćalo kao velik znak Božjega smilovanja, jer bi

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

inače izraelsko kraljevstvo već tada bilo uništeno.

Kralj Joas nije mislio tako. On se s tih pobjeda uzoholio i u sporu s judejskim kraljem oko otpuštenih vojnika koji su se trebali vratiti u Sjeverno kraljevstvo, a oni su se zadržavali na području Južnoga kraljevstva i činili zlodjela nad nezaštićenim pučanstvom. Joas nije uvažio prosvjed judejskoga kralja nego je s vojskom provalio u Jeruzalem, porušio znatan dio obran-

benih zidova, oplijenio i hramsku i državnu blagajnu, a onda se zadovoljan vratio u Samariju. Nu i dalje je nastavio neprijateljski se odnositi prema bratskom narodu Judejskoga kraljevstva.

Joasovo ratovanje nastavio je i njegov sin Jeroboam II. (783.-743.). I on je vješto koristio slabost Asirije kao i teškoće koje je imao Damask. Proširio je granice svoga kraljevstva, ponovno je zauzeo Istočnu Jordaniju i učvrstio granice od Lebo-Hamata do Mrtvog mora. Štoviše: bijaše zavladao i Damaskom. Ljudi na vlasti bijahu opijeni tim uspjehom, a nitko se među njima nije pitao što stvarno predstavljaju te pobjede, jesu li trajne i koliko

Gravura proroka Amosa, Gustave Doré, 1891.

se to stanje može održati, odnosno što će se dogoditi ako uslijedi protunapadaj?

Namjesto odgovora na ta pitanja, širile su se vijesti o unapređenju trgovine s drugim narodima što je predstavljalo znatnu pomoć unapređenju gospodarstva. Govorilo se o blagostanju!

Nažalost bijaše to uspješno poslovanje koje je išlo na ruku samo višim slojevima društva; bogati su pojedinci bili iz dana u dan bogatijim, ali je mnoštvo siromaha bilo svakim danom brojnije i siromašnije; posebice: oni najugroženiji bijahu izloženi nečuvenu izrabljivanju i mnogi su od njih završavali u ropstvu te zbog nemogućnosti vraćanja dugova pretvarani u prave robove i prodavani na tržištu!

Porast blagostanja odražavalo se i na bogoslužje; ono je, izvana gledano, bilo sve raskošnijim i svečanim. Veličanstven hram u Jeruzalemu trebao je biti moćnim središtem vjerskoga i kulturnog života za cijeli narod. Podjelom kraljevstva na dva dijela, on je tu ulogu samo djelomično obavljao. Međutim, nanovo su oživjela stara svetišta u manjim mjestima, posebice u Betelu i Danu.

Povećano bogatstvo brojnih svetišta nije značilo i porast vjerskoga života sukladno Božjim zapovijedima. K tomu: otvorena su vrata poganskim vjerskim običajima, posebice onim poznatim pod imenom Baal ili Baali! A u sklopu tih vjerskih obreda ili, šire gledano, u porastu praznovjerja, bijahu i pojave koje su istinskoj vjeri potpuno suprotne kao što su ljudske žrtve i prostitucija. Nastajao je i u životu se širio nesklad vjere i morala; s jedne strane bijahu blistavi vjerski obredi, a s druge strane svakodnevna zbilja prepuna zlodjela nespojiva s istinskom vjerom u Boga i moralnim zasadama koje su nerazdvojno povezane s vjerom u Boga. Zamirala je vjerska svijest osobne odgovornosti pred Bogom od koje nitko i nikada ne može biti oslobođen.

U jeku svih navedenih društveno-političkih i vjersko-moralnih zbivanja za vladavine Jeroboama II. javlja se u Sjevernom kraljevstvu prorok Amos, čovjek neobična kova – običan zemljoradnik, uzgajatelj ovaca i divljih smokava u malom mjestu Tekoa blizu Betlehema, ni prorok ni proročki učenik. Jednoga dana osjetio je u sebi silan poticaj, neobičan doživljaj, neodoljiv glas govorio mu je: «Idi, prorokuj mojemu narodu Izraelu!» (Amos 7, 16). Ne mogavši se osloboditi toga doživljaja, pošao je u Samariju i našao se u

Betelu, gdje bijaše nadaleko poznato staro svetište kamo su hodočastili ne samo stanovnici Sjevernoga kraljevstva nego Židovi sa svih strana. Prva su mu iskustva pružila uvjerljivu i jasnu sliku zbilje: posvuda vlada opća pokvarenost koja se s brda može vidjeti, a ljudi se ponašaju kao da je sve u redu. Tu je Amos doživio, shvatio i prihvatio odsudno važnu spoznaju: **BOŽJA JE ISTINA NEPOBJEDIVA, A NJEGOVA PRAVDA NEUMOLJIVA!** I tu bijaše kraj svim njegovim dvojama te je sa svom odlučnošću počeo javno govoriti: Ljudi hodočaste, idu u razna svetišta i sudjeluju u vjerskim obredima, ali to je licemjerje: **ONI SU ZAPRAVO ODBACILI GOSPODA BOGA!** Zaboravili su njegova veličanstvena djela u povijesti i u svome životu i krenuli su stazama opće moralne pokvarenosti. Posrijedi je najgori oblik pokvarenosti: ljudima se svim sredstvima nameće ono što je zlo, štoviše: ljudi se prisiljavaju da čine zlo, a ismijavaju se i preziru oni koji čine dobro! Moćnici ovoga svijeta tlače pravednike, a mito se daje i prima na sve strane. Kratko rečeno: narod ne vidi svoje pravo stanje! Neodgovorno se ponaša! Želi li se toga osloboditi i opstati, mora se pripremiti za susret sa svojim Bogom. Ne učini li to, prijeti mu propast. Vjerski obredi i molitve ne mogu mu pomoći. Temeljne ljudske vrijednosti istine i pravde, čovjekoljublja i mira nerazdvojno su povezane s Bogom: gdje se one povrijede, vrijeđa se Bog; gdje se one odbacuju, odbacuje se Bog! Pred očima toga čovjekoljublja činiti zlodjela, činiti ih bez imalo svijesti odgovornosti, isto je što i uništavati sama sebe, srljati u propast osobnu i općenarodnu. I to će tako biti. Zbog toga prorok sa svom odlučnošću izriče pravorijek: «Izrael će otići u progonstvo!» (Amos 7, 17).

Amos je uskoro bio protjeran iz Betela i iz Sjevernoga kraljevstva! Nu uslijedili su događaji koji su potvrdili njegove riječi. Najprije su učestali sukobi među vlastodršcima i među ljudima koji su imali društveno-politički utjecaj u narodu. Nakon smrti kralja Jeroboama II. vlast je preuzeo njegov sin Zaharija. Vladao je samo pola godine, a onda ga je ubio Šalum i time okončao vladavinu doma Jehu. Međutim njegova vladavina bi vrlo kratka vijeka – samo mjesec dana. U nekadašnjoj prijestolnici, u gradu Tirzi u kojem se nije još uvijek bilo stišalo nezadovoljstvo zbog prijenosa kraljeva sjedišta iz Tirze u Sa-

mariju, skovana je zavjera te je vojskovođa Menahem ubio Šaluma i zauzeo njegov položaj. Osjećao se nesigurnim te da bi osigurao svoju vlast, učinio je zla djela i povukao nezamislive poteze. Razorio je grad Tifnah i sva okolna mjesta, jer mu tu bijahu politički protivnici, a nad trudnicama izvršio grozan zločin (2 Kr 15, 16). Asirskom je kralju Tiglat Pileseru III. dao tisuću talenata srebra kako bi ga ostavio na vlasti. Bijaše to vrlo velika svota (1 talent - oko 34,2 kg), a platilo ju je cjelokupno građanstvo. Cijeli slučaj dobiva još više na težini ako je sam kralj Menahem pozvao asirskoga vladara i zamolio njegovu zaštitu, što je vrlo vjerojatno. Menahema je naslijedio sin Pekahja. U drugoj godini vladanja ubio ga je njegov dvoranin Pekah, a Pekaha je uz pomoć Asirije ubio Hošea i preuzeo vlast, daka-ko uz ubezatan danak koji je platio Asiriji i to je bila nezamislivo visoka cijena. Poslije se predomislio i započeo tajne pregovore s Egiptom kako bi se oslobodio asirskoga skrbištva. To su Asirci saznali i silovito s vojskom provalili u Palestinu. Zarobili su Hošeu, osvojili cijelo područje Izraelkoga kraljevstva osim glavnoga grada Samarije koja bijaše veoma dobro utvrđena i opirala se premoćnom osvajaču gotovo tri godine. Konačno je osvojena 725. Znatno dio pučanstva odveden je u sužanjstvo. Asirci su zarobljene Izraelce raselili diljem Sirije, Asirije, Perzije i Babilonije. Na djelomično opustjela područja Samarije naselili su stanovništvo iz raznih krajeva Asirije; u izvorima se spominje mjesto Kuta, pa su ti doseljenici nazivani Kutima. Od tih doseljenika i starosjedilaca oblikovala se neka mješavina naroda, poseban sloj naroda s vlastitostima židovstva i poganstva. Nakon povratka Židova iz babilonskoga sužanjstva u drugoj polovici 6. stoljeća i gradnje hrama u Jeruzalemu porasle su nesuglasice između Židova i stanovnika Samarije. Budući da se nisu mogli složiti o zajedničkoj gradnji hrama, Samarijanci su kasnije sagradili sebi hram na brdu Garizimu, blizu starog grada Sihema što je dovelo do otvorena sukoba. Sukob se pak rasplamsao kad je Ivan Hirkan I., sin Makabejca Šimuna (134-103) razorio taj hram. To je bio raskid odnosa između Židova u Jeruzalemu i Samarijanaca. •

HRVATI S KORIĆANA U SREDNJOJ BOSNI: PODIJELJENO HRVATSKO SELO

Hrvatsko selo i katolička župa Korićani nalazi se na obroncima planine Vlašić u srednjoj Bosni, na nadmorskoj visini od čak 1270 metara, što je čini najvišom župom u jugoistočnoj Europi. Prvi put se u pisanim zapisima spominje 1463. godine pod imenom Zecpolje, kada na ovo područje, bježeći pred Turcima iz istočne Bosne, dolazi plemić **Stipan Dobreta**. Za razliku od posljednjega bosanskog kralja **Stjepana Tomaševića**, koji je bježao Lašvanskom dolinom u poznatije Jajce,

Piše:

Ivo AŠČIĆ

Korićani, na nepristupačnom vlašićkom platou, još više se udaljilo od matične župe Dobretići i postalo izolirana hrvatska enklava.

Velike žrtve ratova

Tijekom Drugoga svjetskog rata ovo je hrvatsko selo do temelja izgorjelo, a njegovi su stanovnici morali napustiti

spaljeno do temelja. Nažalost, dvanaest hrvatskih vojnika je poginulo u Domovinskom ratu. Nakon 1995. i potpisivanja Daytonskoga sporazuma, čisto hrvatsko selo je podijeljeno između Federacije BiH i Republike Srpske. Većina sela, kome spada i župna crkva sv. Ilije Proroka (mjesno groblje je u Federaciji BiH), pripala je Republici Srpskoj, tako da malobrojni povratnici odnosno oni koji žele obnoviti svoje domove, sve administrativne poslove moraju obavljati u srpskome gradiću Kneževu (Skender Vakuf), kojemu nikad nisu gravitali, a kamoli na bilo koji način pripadali. Je li moglo biti drugačije? Zašto je čisto hrvatsko selo podijeljeno na dva dijela, nikomu nije jasno, a ponajmanje ovdašnjim Hrvatima. To je još jedna velika prepreka povratku Hrvata na svoja stoljetna ognjišta, ali i obnovi porušenih kuća. (Koliko je nesretna sudbina ovoga sela, potvrđuje i podatak da je ono u vrijeme Jajačke banovine (1463.-1528.), kojom su upravljali hrvatsko-ugarski kraljevi, bilo neposredno uz granicu s Banovinom na strani Otomanskog carstva.) U znak sjećanja i zahvalnosti, ratnim vihorom raseljeni domoljubi podigli su spomen-ploču s imenima svih poginulih u Drugome svjetskom i u Domovinskom ratu na kapelici u seoskom groblju.

Ćiro, Karaševski Hrvati i brvnare

Najpoznatiji Korićanac jedan je od najkarizmatičnijih i najuspješnijih hrvatskih

Korićani

kamo je nadirala turska vojska, predak ovih Korićanaca skrivao s po neprohodnim vlašićkim i okolnim šumama i pećinama te time sačuvao glavu od prvog naleta Turaka i njihova ubilačkog pohoda na Bosnu. Iako je selo, kao i pretežan dio BiH, bilo više od 400 godina pod Turcima te različitim nesklonim vladarima, ipak je uspjelo zadržati svoj nacionalni ponos i sačuvati čvrstu katoličku vjeru. Stoljećima su bili povezani s Jajcem i župom Dobretići, od koje su odvojili 1878. godine, prije svega zbog prevelike udaljenosti ali i zbog ondašnje politike, kojom je stvoren veći broj župa radi prepuštanja pastoralnog rada svjetovnim svećenicima a na štetu franjevac, koji su stoljećima, pod turskom čizmom pastoralno djelovali u ovoj napaćenoj državi. Ovim činom selo

svoje rodne kuće. Više od stotinu trideset hrvatskih vojnika poginulo je tijekom toga rata, a većina njih 1945., kad su „komšije“ promijenile odore. Iako se selo ipak nekako uspjelo oporaviti od materijalnih a posebice tolikih ljudskih gubitaka (jer ima obitelji u kojima je poginulo više od trideset ljudi u najboljim godinama, ostavljajući iza sebe malodobnu djecu), ono je do Domovinskog rata imalo tisuću stanovnika.

Na žalost, ni zadnji rat nije zaobišao niti ovu župu. Zbog izoliranosti sela (duboki kanjon rijeke Ugra, planina Vlašić, okruženost selima nastanjenima pripadnicima drugih naroda) njegovi su stanovnici morali prisilno napustiti svoje stoljetne domove. Iako nije bilo izravnih borbenih djelovanja u ovome selu, ono je srušeno i

Obnovljena kapelica sa spomen-pločom i imenima branitelja

Pogled na Korićane

nogometnih trenera, aktualni izbornik BiH, **Miroslav Ćiro Blažević**. Iako je Ćiro rođen u Travniku, kamo su se njegovi roditelji odselili kao i veliki broj Korićanaca prije i poslije rata, ipak se Korićanci ponose njime i smatraju ga „svoje gore listom“. S Korićanima se još povezuju Karaševski Hrvati u Rumunjskoj. Naime, nakon prodora Turaka u Bosnu, veliki broj katolika je morao napustiti svoje kuće. Jedan od izbjegličkih smjerova bio je i onaj sjevero-istočni, prema Rumunjskoj. Prema jednoj od teorija, najstarija i najbrojnija hrvatska dijaspora, ona kod Ričice u Rumunjskoj, nastala je upravo od Hrvata doseljenih s vlašičkog platoa u srednjoj Bosni, što se svakako izravno može povezati s korićanskim Hrvatima. Također, treba istaći kako se u to vrijeme bosanska biskupija (vikarija), koju su opsluživali bosanski franjevci, protezala na istoku do Temišvara u Rumunjskoj. U blizini ovoga grada je spomenuto mjestogradić Ričica. Ovi bosanski (karaševski) Hrvati zadržali su svoje običaje, vjeru, jezik i govor. Neplodna zemlja uzrokovala je slab priljev naseljenika iz drugih naroda. Glavne gospodarske grane karaševskih Hrvata su identične onima kojim su se bavili do posljednjega rata ovdašnji Hrvati: stočarstvo, ratarstvo, voćarstvo i rudarstvo.

Ono po čemu su Korićani još poznati, jesu kuće - brvnare. U izoliranim brdsko-planinskim enklavama Bosne, sa sačuvanom crnogoričnom šumom, čak i u drugoj

polovici 20. stoljeća se stanovalo u tradicionalno oblikovanoj kući-brvnari, koja je od temelja do krova izgrađena isključivo od drveta, primjenom starih tehnika. Da tijekom Domovinskoga, a posebice Drugoga svjetskog rata u požarima nije izgorio veliki broj brvnara, zasigurno bi u ovoj malo poznatoj hrvatskoj enklavi broj sačuvanih primjeraka bio daleko veći. Danas je ih ostalo svega nekoliko, koje će vjerojatno u skoroj budućnosti nestati. „Kad bi brvnare izgradili iskusni i specijalizirani majstori od kvalitetnog

drveta, najčešće od omorike ili jele, mogle bi trajati i više od sto godina. Osobno sam valjda napravio na desetak drvenih kuća i drugih gospodarskih objekata na Korićanima i sve bi one i dan danas bile za stanovanje i uporabu, da nisu u ratu zapaljene“, kaže jedan od iskusijih majstora, osamdesetogodišnji **Anto Tokalić**, trenutno nastanjen kod Vrbovca u Hrvatskoj. Brvnara kod Hrvata u Bosni bila je prepoznatljiva po tome što je imala omanji drveni križ pričvršćen na kraju sljemeni.

Sveti Ilija, zaštitnik Korićana i Bosne

Većina prognanih i izbjeglih župljana sada živi u Lašvanskoj dolini i u Slavoniji. Također, značajan broj njih je u zapadnoeuropskim zemljama, a najviše u Austriji i Švicarskoj. Naime, prije rata je veliki broj Korićanaca radio izvan granica bivše države, jer zbog ondašnje politike nisu mogli dobiti posao u domovini i time uzdržavati višečlane obitelji. Neki su čak plovili i na preookeanskim brodovima, što i nije baš uobičajeno za kontinentalce, a posebice za ljude s ove planinske visoravni, gdje se snijeg pada već početkom listopada, a topi se u svibnju. Danas je u Korićanima obnovljeno svega tridesetak kuća, a svega nekoliko je trajno nastanjeno. Ono što svakako začuđuje i za svaku pohvalu je pilana obitelji **Blažević**, koja zapošljava dvadesetak radnika, mahom drugih narodnosti. •

Jedna od malobrojnih sačuvanih brvnara

USPOREDBA: KRAGUJEVAC 1941. – SREBRENICA 1995.

Ako se vratimo u bližu historiju naroda Balkana, uočiti ćemo da su Srbi stalno bili ti koji su izazivali nered i činili zločine. Oni sami ističu da sa Bugarima imali oko 60 sukoba-ratova, a njima su u svemu najbliži; pripadaju istoj religiji, i jedni i drugi su došli na Balkan s istog područja (po predanju prognani radi toga što se već tamo bili nezgodni za susjedne narode). Nije stoga nikakvo čudo, što oni uvijek traže i izmišljaju krivca, da bi taj bio žrtva zadovoljenja njihovih krvoločnih zločina.. U najvećem broju su to Turci, a kad ovih nema, onda su to Bošnjaci, koje tada nazivaju Turcima, iako su i oni sami svjesni da su Bošnjaci Slaveni, i da je jedino što Bošnjaci s Turcima imaju zajedničko religija. To je njima dovoljno da na Bošnjacima svete Kosovo, odnosno svoj poraz na Kosovu.

DRUGU NA RASTANKU (1939.)

*Kad dođeš dolje,
reci da ćemo doći i mi.*

*I da smo otišli zbog njih
i da živimo za njih.*

*Mi, koji prije imasmo drač u srcu
i koji ga imamo još i sada.*

*A oni nek stisnu zube
i uzdižu čisto srce.*

*Nek uzdižu čisto srce kao i prije,
kao i prije,*

još malo,

još samo malo.

Kad dođeš dolje,

reci da ćemo doći i mi.

Dražen PANJKOTA

Piše:

prof. Izet RIDANOVIĆ

Oni, Srbi, su bili turski vazali, i nije im bilo važno protiv koga se bore, glavno je da iz toga izvuku korist za sebe. Turci su

njihove postrojbe, zbog sklonosti ka krvoločnosti i bezobzirnoj pljački, morali držati pod posebnim nadzorom. Njihov pjesmama opjevani «narodni junak» Marko Kraljević je poginuo kao turski vazal na Rovinama, u boju protiv vlaškog vojvode Mirčete, svoga istovjernika. U kasnijim ratovima za oslobođenje Srbije kao i protiv Bugara počinili su strašne zločine, koje su vješto prikrivali. Mi Bošnjaci smo bili, pretplaćeni na svaku njihovu priliku da izraze tu svoju sklonost, koju su pokušavali pravdati osvetom što su bili 400 godina pod Turcima.

Navest ćemo samo tri primjera iz Drugoga svjetskog rata.

Godine 1942. **Hadžiji Tahiroviću** iz Foče četnici su živom oderali kožu s leđa i prebacili mu je preko glave te stavili natpis: «Muslimanka s ferdžom».

Jednog lijepog jutra, na obroncima Crepoljskog kod Sarajeva, stajala je skupina partizana, nekoliko Srba i jedan Bošnjak po imenu Mustafa Dovadžija. «Hajde, družo naš mili, s nama», rekoše mu Srbi - partizani prijazno. Mustafa pođe, nikakvo zlo ne sluteći. Tek što su zamakli, premetnuše se u četnike i Mustafu Dovadži-

ju živog nabiše na kolac. Bilo je to 2. svibnja 1942.

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata su četnici u Istočnoj Bosni od tijela zaklanih Bošnjaka napravili poljski nužnik i na nj stavili natpis: «Džamija».

Ovdje ćemo razmatrati neke događaje iz posljednjeg rata - odnosno njihove agresije. U ovome ratu, agresiji koju su započeli na sebi svojstven način, izmišljajući krivicu protivnika, činili su samo sebi svojstvene zločine. U Bratuncu su odmah na početku agresije izmislili za sebe zabavu: Bošnjake su pohapsili i zatvorili u tamošnju školu, a na jedna vrata prikucali dugačke čavle, koji su oštricom virili 15 - 20 cm u visini bubrega i na njih bacili Bošnjake. Cijelog rata su izmišljali za sebe slične krvoločne zabave i poniženja Bošnjaka. Bošnjaka su prisiljavali da siluje svoju unuku i tukli ga do smrti što tu gadost, prostotu i sramotu nije htio učiniti.

U tom se stilu zbila i Srebrenica, koju ovdje želimo uporediti s događajem u Kragujevcu iz listopada 1941. U Kragujevcu je njemački zapovjednik naredio represalije - odmazdu za njemačke vojnike, koje su tadašnji srpski ustanici ubili iz zasjede i leševe masakrirali. On je smatrao da je zločin to što su ti ustanici nakon kapitulacije Jugoslavije učinili, a posebno je bio ogorčen zbog masakriranja leševa. To je bila naredba jednoga nacističkog zapovjednika, a Srebrenica je nedjelo ne samo tamo prisutnih Srba koji su u tome izravno sudjelovali, nego i svih ostalih, jer su to odobravali. Nitko od njih se nije tome usprotivio ni to osudio, a nje se ni ispričao, izrazio kajanje ili zatražio oprost. Još i danas u Beogradu i po Srbiji osvanjuju grafiti: «Nož, žica, Srebrenica - slijedi repriza», što znači da se oni tim nedjelom ponose i prijete da će ga ponoviti. Ovih dana su na internetu i na «srpskom jeziku koji čitav svet razume» objavili pjesmu «DA KOLJEMO», sa sljedećim stihovima: «Srebrenica mesto

moje drago / nikad u životu nisam bio tamo / ali za to mesto mene nešto veže / tamo muslimanu vrat se nožem reže. // Bajonetom svojim klao ih je glatko / jer samo je jedan đeneral Mladić Ratko / zato braća Srbi mu ime slave / neverničke turske odsekli su glave // Nosi nosi Drino kosti muslimana / ponosni su naši preci sada // Kad udare s Trebevića vuci / ko su Srbi upamtiće Turci / kad udare Srbi sa svih strana / neće više biti muslimana // Mudže vaša zemlja nije Bosna nego Turska / a Bosna je bila i ostaće srpska // Konačno i Srbinu sunce će da sine / sudit će vam četnici s obe strane Drine // Oj Rašo i Ratko hodite svome rodu / predali ste Srebrenicu srpskome narodu / nosi nosi Drino muslimanske kosti / šta je bilo bilo je Bog će da oprostí // Za Srbiju brate a s verom u Boga / Srebrenica mesto ponosa srpskog / zbog srpskog junaka našeg Radovana / tamo braćo više nema muslimana // Sedam hiljada ili malo više / odža tamo više ne riče / srušili smo njihove džamije i kule / zavili u crno sve njihove bule // Ovo vam je kazna što izdali ste rod / prodali ste krst kaznio vas Bog / poturice od vratne od Turaka ste gori / kolji Ratko kolji i sve ih pokolji // Džaba vam Arapi i mudžahedini / i oni kao i vi završiče u Drini / čujte balije crno vam se piše / sad vam ni Hrvati ne pomažu više...»

Čak i danas, kad svatko vidi da su spali, ili su na sigurnom putu da spadnu na Beogradski pašaluk, oni mjesto da se sad bar malo smire i pritaje, i dalje prijete pokoljima i istrebljenjima.

Sjetimo se samo još i tabu teme do 1991: Bleiburg i križni put 1945., kad su i srpske partizanske jedinice izvršile pokolj nad zarobljenim vojnicima Nezavisne Države Hrvatske i civilima, koji su pred njima povlačili prema Austriji. (Broj žrtava - stotine tisuća - ni do danas nije utvrđen).

Prilikom strijeljanja u Kragujevcu bilo je slučajeva da su njemački vojnici, što je za disciplinu njemačkog vojnika nečuveno, odbili poslušnost i bili zajedno sa Srbima strijeljani. Kasnije, nakon poraza nacizma, njemački narod je izrazio svoje žaljenje zbog zločina u Kragujevcu. Povodom Srebrenice nitko od Srba nije

nešto slično učinio, nego su sa veseljem ubijali nenaoružane Bošnjake, ženu i djecu tek rođenu. Navodim svjedočenje **Džemile Delalić** iz sela Dobruk, kod Srebrenice: «Sjedim ja među onim narodom u Potočarima, kad vidim, mlada ženica, stisla se, znoj joj teče, grč na licu. Priđem, pitam je šta joj je, kaže 'Rađam!' 'De, sine', velim ja njoj, 'ufati se jednom rukom za me, a drugom rukom za svoju svekrvu'... Tako bi. Oduprije se žena na nas, muško dijete zaplaka. Zgrabih ja dijete, hoću da mu zavežem pupak, kad četnik preda me: 'Spusti to dijete dolje!',

veli. Ja ga popustih na dimije, fino dijete, duge kosice, kao da je okupano.... Četnik priđe, nogom stade djetetu na vrat... Crijeva izletije Zapamtimo, tek rođeno dijete je, u Potočarima, 11. jula 1995. godine ubijeno, na oči njegove majke, koja ga nije uspjela ni zadojiti, pa mu ni ime dati! Neka je prokletstvo na izvršioca ovog zločina, kao i na sve one koji su na bilo koji način učestvovali u zločinu u Srebrenici i Bosni».

Genocid u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovina, na Kosovu i dr. je zločin etničkog čišćenja, koji je zamišljen ranije. Sjetimo se Šahovića iz 1924. godine, kad je u mirno doba, bez rata, sistematski pripremljeno i organizirano etničko čišćenje muslimanskog stanovništva (ubijanje, silovanje itd.) cijelog naselja, a nitko nije za to osuđen. O tome je pisao **Milovan Đilas** u svojoj knjizi: *Besudna zemlja* (Land without justice). Srebrenica je trebala biti repriza Šahovića, ali u većem opsegu. U Šahovićima više ne živi nijedan musliman, a naselju je promijenjeno ime u Tomaševo, prema imenu sina jednog od organizatora ovog zlodjela... (Izvadak iz šireg teksta, op. ur.)•

DOMOVINI

Prošlost je sjena
koja nas prati,
crvena, bijela,
i plava.

Ona je naš
ponos i slava.
Nikada ne ćemo
sustat
ni stati.

Kod našeg rođenja
u srcu je nosimo
ko pregršt
dragog kamenja.
Iako zbog zloće
duša nam pati.
Sudba se kleta
nad Beždanom vrti,
ljubimo njene
rastrgane skute
i ako u oči gledamo
smrti.
Ti ćeš ko zvijezda
repatica sjati
osvijetliti one
puteve strave
spoznati ciljeve
prave -
i daljnjem životu
smisao dati.

Višnja SEVER

BOGATA DJELATNOST ZADARSKE PODRUŽNICE

Joan Beram, supruga Tomislava Berama,
prima zahvalnicu

U okviru svojih mogućnosti i djelokruga, Podružnica HDPZ Zadar razvila je raznoliku aktivnost. Jedna od osnovnih jest i suradnja sa sličnim udrugama na području Zadarske županije u promicanju domoljubne aktivnosti, obilježavanju stradanja i mjesta zločina počinjena nad pripadnicima hrvatskoga naroda u Druge svjetskom i u Domovinskom ratu. Podružnica Zadar u tom cilju surađuje s podružnicom *Hrvatskoga domobrana* u Zadru u obilježavanju mjesta stratišta nad hrvatskim narodom počinjena od partizanskih zločinaca, ali surađuje sa sličnim udrugama i organizacijama u inozemstvu i s ljudima podrijetlom iz ovoga zadarskog kraja.

Tako je najbolja suradnja uspostavljena s Hrvatskim međudruštvenim odborom za zajedničku suradnju u Punchbowlu, New South Wales, Australija, odnosno s njegovim predsjednikom podrijetlom iz zadarskoga kraja gosp. **Tomislavom**

Beramom. Hrvatski međudruštveni odbor izvješćuje zadarsku podružnicu o svim značajnim akcijama obilježavanja obljetnica iz hrvatske povijesti i prošlosti, a zadarska podružnica HDPZ naše iseljeničtvo o akcijama obilježavanja mjesta zločina nad hrvatskim narodom. Valja istaknuti da su mnoga bliža rodbina našeg hrvatskog iseljeničtva u Australiji bili stradalnici i žrtve partizanskih zločinaca. Mnogi ne znaju mjesto stradanja svojih ubijenih rođaka, ali im je poznato da su ubijeni kao civili i pripadnici hrvatskoga naroda. Hrvatski međudruštveni odbor

zaslugom gospodina Berama pomogao je zadarskoj podružnici HDPZ jednim dijelom u kupnji novog računala, te je zadarska podružnica HDPZ poslala zahvalnicu svim darovateljima.

Zadarska podružnica HDPZ sprema se ove godine, kao i svake dosad, pripremiti svečani domjenak. Upravni odbor donio je odluku da svaki član pomogne s 50 kuna, te se dosad odazvalo preko 15 članova. Domjenak će biti organiziran 27. prosinca (subota), te i ovom prilikom pozivamo svoje članove da mu nazoče.

Bruno ZORIĆ

Tomislav Beram uručuje zahvalnicu Anici Watson,
rizničarki Hrvatskoga međudruštvenog odbora

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom druge polovice studenoga i prve polovice prosinca 2008., svojim su priložima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesebično pomogli:

HDPZ Podružnica Zadar		Zadar	200,00 KN
Darivoj	Medek	Koprivnica	500,00 KN
Drago	Sudar	Zagreb	100 CAD
u k u p n o			700,00 Kn i 100 CAD

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

ZADARSKA PODRUŽNICA HDPZ-a NA IZLOŽBI IZDAVAŠTVA U ZADRU

ZNANSTVENA KNJIŽNICA ZADAR

sa zadovoljstvom Vas poziva
na otvorenje redovite godišnje izložbe

IZDAVAŠTVO NA ZADARSKOM PODRUČJU
studen 2007. – studen 2008.

u četvrtak, 20. studenoga 2008. u 12,00 sati

Izložbena dvorana Znanstvene knjižnice

Izložba će biti otvorena do 28. studenoga 2008.
od 10 do 12 i od 18 do 20 sati

Znanstvena knjižnica u Zadru tradicionalno organizira izložbu izdavaštva na svome području. Tako je i ove godine, između 20. i 28. studenoga organizirala redovitu godišnju izložbu izdavaštva na zadarskom području, prikazujući izdanja od studenoga 2007. do studenoga 2008. U izložbenoj dvorani Znanstvene knjižnice u Zadru izloženo je preko 220 naslova različite znanstvene i književne tematike te publicistike. Na izložbenom prostoru zapažena su i imena nekih poznatih znanstvenika i književnika, kao **Antuna Tra-**

virke, Zlatka Tomičića, Zlatka Štokića, Anke Maksan i drugih.

Za naše Društvo važan je podatak da se godinama izdavaštvom bavi i Podružnica HDPZ-a u Zadru, i da su ove godine na izložbenom prostoru izložena dva književna uradka predsjednika zadarske podružnice **prof. Bruna Zorića**, pod nazivom *Sumnje Ivana Matijevića* i *Čudan je ovaj svijet, Hektore moj*. Time zadarska podružnica, uza svu drugu aktivnost, dobiva i zapaženo mjesto u izdavačkoj djelatnosti.

Domagoj ZORIĆ

SMISAO ŽIVOTA

U dokolici

kad mi misao leti na sve strane

sjetim se kako je KRIŽ svladao

poganski Rim

čitam povijest Kršćanstva

čovječanstva

neobični ljudi i umovi

povijesni šumovi

svijet je prošao kroz svoju stazu

života

otkrio čovjek smisao života

krijepost

Bruno ZORIĆ

ZNANSTVENA KNJIŽNICA ZADAR

**IZDAVAŠTVO NA
ZADARSKOM PODRUČJU**

studen 2007. – studen 2008.

Omeđene publikacije

Zadar, studen 2008.

ISPRAVAK

U prethodnom se broju potkralo nekoliko pogrješaka. **Dragutin Šela** upozorava na to da se ime poznatoga pjevača češće pisalo fonetski – **Viki Glovacki**. Naslov teksta **Bruna Zorića** mogao bi sugerirati da se radi o žrtvama koje su imali partizani, a zapravo se iz sadržaja vidi da se radi o partizanskim zločinima nad nedužnim žrtvama. Uz ilustraciju u tekstu **Ivice Karamatića** krivo je navedeno da su braća **Šimun** i **Krešo Marić** snimljeni 1955. Treba stajati: 1965. Ispričavamo se čitateljima! (Ur.)

KAŽU

Kažu da su Srbi Bosanskog Grahova Vojina Zirojevića živog zazidali i tako ga ostavili bez hrane i vode da živi dok ne umre. Ne znam je li to istina, ali tako kažu.

I kažu da se to zbilo za vrijeme Drugoga svjetskog rata, koji se na našim prostorima vodio između 1941. i 1945. godine.

Kažu, da su ga u stojećem stavu zazidali, da mu nisu ostavili nimalo prostora za micanje, nego su jedino kod očiju ostavili mali prorez da kroz njega može gledati i zrak za disanje dobivati. I Vojin Zirojević bio je Srbin. Prisjetimo se, za vrijeme Kraljevine Jugoslavije, Komunistička partija nije smjela djelovati. Komunisti su bili u ilegali. Imali su po gradovima svoje tajne ćelije, po još većima komitet. Zapravo, ja ni ne znam kako su organizacijski bili ustrojani. Samo znam i sjećam se da su se komunisti kriomice sastajali i o nečemu se dogovarali. Pričalo se da je u Livnu bio glavni komunist taj Vojin Zirojević, kojega su za vrijeme rata Grahovljani živa zazidali. Što se on njima tako jako zamjerio, da su mu to napravili, nisam uspio doznati.

Ponovio bih, ne znam je li to istina, ali sklon sam vjerovati da je, radi toga što su također za vrijeme trajanja tog rata, ti isti grahovljanski Srbi, katoličkog popa na kolac nabili i na ražnju ispekli. Kad su mogli ovo, kao jače zvjerstvo napraviti, zašto ne bi mogli i živog čovjeka zazidati? O jednome i o drugom slučaju čuo sam kao dijete neposredno nakon što se to dogodilo. Točno se ovako u Livnu pričalo:

- Kažu da su Grahovljani našega katoličkog popa na kolac nabili i kao odojka na ražnju ispekli.

Piše:

Stipo TADIĆ

- Kažu da su Grahovljani Vojina Zirojevića živa zazidali i ostavili ga tako zazidana da umre.

Kao dijete tomu sam odmah povjerovao. Kad sam odrastao, u to sam posumnjao. Mislio sam: "Kako mogu čovjeka na kolac nabiti? Kako mogu živa čovjeka zazidati?" U tome sam vidio takve strahote da nisam mogao vjerovati, da čovjek čovjeku, u dvadesetom stoljeću, može tako nešto napraviti.

I dok sam u to sumnjao, dospjele su mi u ruke katoličke novine "Glas Koncila" od 21. kolovoza 1988., u kojima jasno i

glasno piše, da je katolički župnik župe Bosansko Grahovo, sa župnom crkvom u selu Obljaj kraj Grahova, don Jure Gospodnetić, rodod iz Postira na otoku Braču, dana 28. srpnja 1941. okrutno mučen i ubijen od strane tamošnjih četnika. I doslovno, između ostalog, u tim novinama piše:

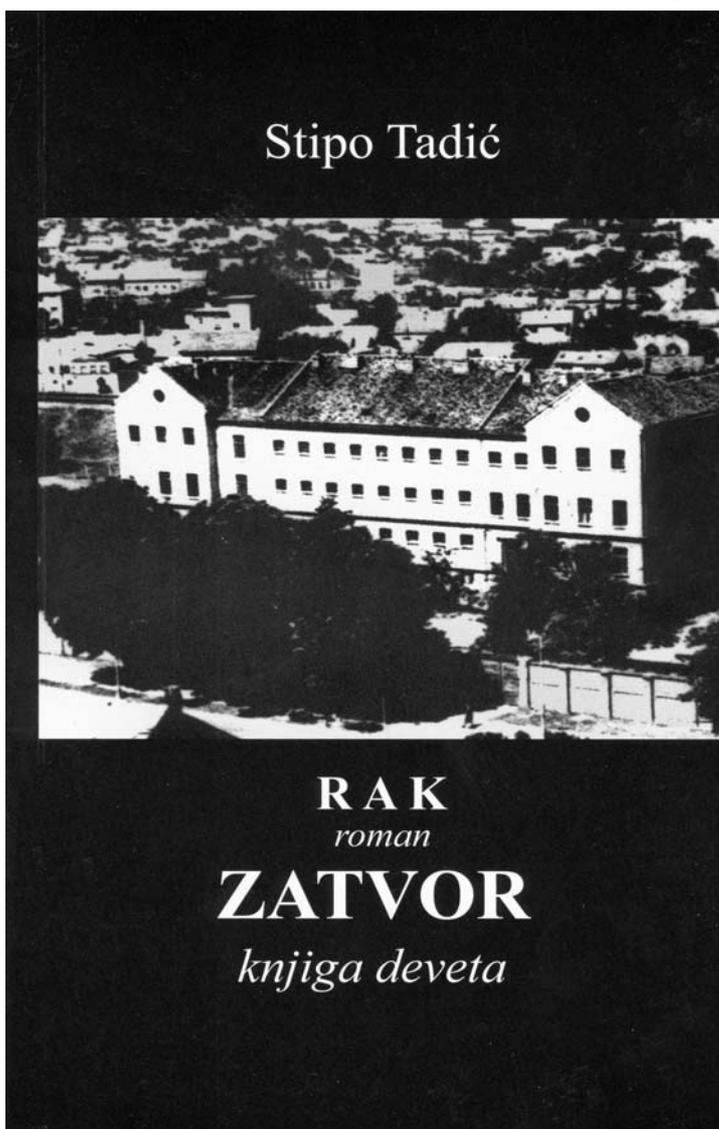
"Župniku su stavili na leđa konjski samar i jašili tako oko crkve. Tako izmrcvarenog poslije su ga nabili na ražanj i pekli uz cijuk pjesme: Oj Hrvati, mi ćemo vas klati, čim se Pero iz Londona vrati." Itd.

Kasnije će mi, isto tako slučajno, doći u ruke "Glas Koncila" br. 30 od 29. srpnja 1990. U njemu iz drugog izvora isto to proizlazi. U tom broju tih novina je "Reportaža iz Dola na Hvaru", u kojoj se

između ostalog spominje slovenski svećenik Anto Mežnar, koji govori o svom prijatelju Jurju Gospodnetiću, za kojeg, prepisujem, kaže: "...kako su toga njegovog prijatelja župnika u Bosanskom Grahovu g. 1941. četnici živa nabili na ražanj i pekli ga na vatri stavljajući mu sol pod još nespaljenu kožu. A njegovu majku, koja je živjela s njim, natjerali su da sve to gleda..."

"Glas Koncila" novine su takva ugleda, da ono što u njima piše ne može biti laž ni izmišljotina. Nakon što sam to pročitao, povjerovao sam da su Vojina živa zazidali.

Još su nešto ti grahovljanski Srbi za vrijeme Drugoga svjetskog rata napravili. Sve Hrvate iz općine Bosansko Grahovo su s njihovih stoljetnih ognjišta protjerali. To sigurno znam, jer sam to čuo iz usta moje pokojne majke koja je rođena u tom Grahovu. Na području te općine, između ostalih hrvatskih obitelji, živjelo je i nekoliko obitelji prezimena Sarić. S

Autorova nova knjiga

jednom od tih obitelji, obitelj je moje mame bila u kumstvu. Sretao sam neke od tih Sarića poslije rata u Zagrebu. Oni su potvrdili ono što mi je mati rekla. A vidi se to i iz posljednjeg popisa stanovništva. Prema tom popisu grahovljanska općina ima oko deset tisuća stanovnika, a po nacionalnom sastavu, skoro sve su Srbi. A što je onda s Hrvatima, koji, kao što smo vidjeli iz "Glasa Koncila", imali su svoju župu na području te općine. Očito je da su rastjerani, jer nitko dragovoljno ne napušta svoje ognjište.

Ima dana kad se sjetim svega toga i kad razmišljam o tome. I pitam se, tko je gore prošao: pop don Jure, ili komunist Zirojević. Pokojni don Jure Gospodnetić osjetio je najteže fizičke patnje i bolove. Ipak, uvijek dođem do zaključka da je gore prošao Vojin Zirojević. Patnje župnikove trajale su manje od jednoga dana. Ono Vojinovo svakako je trajalo puno dulje. Tu nisu bile posrijedi samo fizičke boli, koje istina nisu bile tako izrazito strašne, kao gospodina Gospodnetića, ali su mu stoga psihičke patnje morale biti jedne od najtežih, koje je ljudsko stvorenje ikad osjetilo i doživjelo.

Pokušajte se, pokušajte se makar malo uživjeti u to. Glad, žeđ, utrnjelost tijela, vlastita usranost i popišanost, potreba i nemogućnost, ni najmanjeg pokreta tijela, zar i to nisu grozne fizičke patnje. A onda još uz to: bespomoćnost beznadnost, bezizglednost, nemoć, očaj, neizvjesnost, strah od patnje takvog umiranja, dosada, ubitačna apatija, depresija, jadnost svog požaja, napuštenost, bez nade i ikoga svog pokraj sebe. I tako, noć, dan, dan, noć. Svaka minuta vječnost. I tko zna koliko takvih dana i noći, do potpune iscrpljenosti i smrti od izgladnelosti i neodoljive potrebe organizma, prebolne i pretegebne potrebe organizma, za tekućinom. Strašno, jezno, grozno!

Ne znam ništa o tome, ne znam je li mu čitavo mjesto, čitav taj kraj svakodnevno prilazio, da mu zaviri u oči, da vidi je li živ i kako to podnosi. Vjerojatno netko jest, barem oni koji su ga zazidali. Dolazili su da bi uživali u njegovim mukama.

Sad, uživimo se u to, kakvi su to ljudi koji mogu tako nešto napraviti, koji mogu iz dana u dan takvoga čovjeka i u njegove patnje gledati, koji mogu pustiti i dozvoliti da se nastave te njegove muke, koji bi mu mogli pomoći, a ne će.

Bože, kakvi su to ljudi!? I što oni imaju od toga?! Da se toliko bezosjećajnosti i sadizma, toliko zvjerstva može naći u čovjeku, to nikad ne ću moći shvatiti. I da to može biti masovna pojava, da se to događa pred čitavim mjestom, cijelim krajem, u općini jednoj - i sve natenane, uz pristanak i suglasnost desetstisuća ljudi, da kroz tolike dane nitko ne digne glas protiv toga, to mi je još teže shvatiti. Pa, Bože, kakav je to narod? Taj pop nikomu ništa nije napravio! Pa ni taj komunist nikog njihovog nije ubio. Pa zašto su prema njima tako okrutni?! Otkud im tolika nemilosrdnost, mržnja i neosnovana osvetljivost? Je li im to u genima?

Eh, da su pripadnici tog naroda samo to u Bosanskom Grahovu napravili! Klali su i ubijali, s ognjišta obitelji protjeravali i u Zrinu, i u Udbini, i u Gračacu, i u Španovici, i u Kupresu, a tek što su uz Drinu i po istočnoj Bosni radili!

I onda je Drugi svjetski rat završio. Tito je to zaustavio i kao smirio. Proglasio je *bratstvo i jedinstvo*. Kad to "bratstvo i jedinstvo" Hrvati više nisu mogli podnositi i kad su se čvrsto postavili u htijenju da stvore svoju državu, pedesetak godina nakon onih zvjerstava, Srbi su opet počeli s klanjem, ubijanjem, rušenjem, paljenjem, proganjanjem. Pola milijuna Hrvata moralo je napustiti, u svojoj rođenoj domovini, svoja ognjišta i ostati bez igdje ičega. Sve su im opljačkali i onda kuće spalili. Na očigled cijelog svijeta vidjelo se kako Srbi protjeruju Vukovarce iz Vukovara, Iločane iz Iloka, Slunjane iz Slunja, Saborčane iz Saborskog, Drnišane iz Drniša, Vrličane iz Vrlike, Topušćane iz Topuskog, Jajčane iz Jajca, i tako dalje, i tako dalje i još uz pjesmu: "Bit će mesa, bit će mesa, klat ćemo Hrvate."

Čitav svijet to preko televizije vidi i čuje, i nitko da priteče u pomoć tim jadnim i golorukim Hrvatima.

Sve se ovo radilo po diktatu iz Beograda s glavnom ispostavom u Kninu. Videći što je, kako je, o čemu se radi i na čemu su, Hrvati su se grupirali, organizirali i rekli su da to tako više ne ide. Stvorili su svoju vojsku i krenuli su u osvajanje svoje vlastite i znatnim dijelom po Srbima okupirane domovine. Malo po malo, i išlo je.

Da bi se oslobodio Knin, ta Bastilla, kao i cijela samozvana srpska država Krajina, koja je bila prepuna vojske i oružja, čak s vlastitim vojnim aerodromom u Udbini, koju je naoružala Titova Jugoslavija, zapravo "do zubi" naoružala, armija te države, te koju samozvanu državu obilato je pomagala i podržavala, a u stvari i stvorila, Srbija s Miloševićem na čelu, trebalo je nešto pametno smisliti. Dakle, da bi se osvojio Knin kao "glavni" grad te "države", stratezi hrvatske vojske nadošli su na to, da bi ga najprije trebalo "s leđa" zaobići. To znači da bi najprije trebalo zaposjesti dio dinarskog masiva, dinarskog spleta, s kojeg se vidi Knin i odakle se može na njega pucati, te svakako da bi trebalo osvojiti Bosansko Grahovo, preko kojega je Knin bio prometno najbliže povezan s Miloševićem i "majkom" Srbijom, ili ispravnije, sa Saveznom Republikom Jugoslavijom.

Bliži se kraj ovoj istinitoj priči i mi se ponovo vraćamo Bosanskom Grahovu od kojeg je ova priča i započela.

Iako hrvatska vojska ne bi nikomu ništa napravila, svih deset tisuća stanovnika općine Bosansko Grahovo pobjeglo je ispred te vojske. Na traktore su natovarili sve od svoje imovine što je moglo stati i svi su napustili svoje kuće. Znali su što su napravili Hrvatima, sjetili su se popa Gospodnetića, imali su "putra" na glavi, bojali su se kazne i osвете, pa su stoga pobjegli.

Netko bi rekao: Ima Boga! Moja bi pokojna mati rekla: Ne možeš zlo raditi i dobru se nadati.

Bio je to povod da razmišljam i o tome. U mislima nisam htio Boga miješati u to, ali mi je nekakva mistika stalno bila pred očima. Vidio sam za mene neke nedokučive sile pod čijim djelovanjem se sve to događalo. ONE, svoj red zavode i stvari

po SVOM, na prava mjesta postavljaju. S ljudima i njihovim sudbinama poigravaju se kao vjetar s otrgnutim listom sa stabla. Čovjek, vojska pa i čitav narod, kad se prohtije tim silama, u funkcijama su njihovim. Ti ljudi, ta vojska, provodi ono, što te sile hoće. Ta vojska pobjeđuje drugu vojsku, pred tom vojskom bježi onaj narod, koji je prije toga protjerao s njegovih ognjišta, nekakav drugi narod. I sve to tako nekako hoda.

Prije pedeset godina Srbi su protjerali Hrvate s područja općine Bosansko Grahovo. Sad nakon pedeset godina pred hrvatskom vojskom Srbi su pobjegli i napustili svoja ognjišta. Te sile su stalno prisutne, te stvari se stalno "valjaju" i tko zna kako će se konačno izvaljati, ukoliko tu uopće ima kakve konačnosti. Netko je prvi bez razloga nepravdu napravio i sad mu se to vraća. Te sile kao da vode brigu o tome.

Oni koji su na ražnju vrtjeli katoličkog župnika, ili oni koji su Vojina zazidali, onda su mislili da im nitko ništa ne može. Najedanput, promijene se vremena, takvi postanu nemoćni kao mušice i preostaje im jedino da ustrašeno i panično bježe. Eto što je bijedni čovjek i eto koliki je njegov domet.

Kaže se još i ovako: U životu nema nepodmirenih računa.

Ako nije i to u kompetenciji tih sila, ja ne znam u čijoj je. One *ravnotežu* uspostavljaju. Glavni zakon prirode je uravnoteženost. Sve je u znaku plusa i minusa.

Što sam više o ovom razmišljao, sve više sam dolazio do jednog zaključka. Ako čovjek u svemu tome može išta učiniti, i za sebe, i za druge, i da te sile ne prisiljava na "intervenciju", onda je to TO, da čovjek ne čini zlo drugomu. Izgleda da od toga sve počima. Onda se to zatalasa, umiješa se mržnja i osveta, evo krvi, evo rata, evo "Vukovara", evo "Sarajeva", evo stanja u kojem se nalazimo. U tome je sva "filozofija".

Ali kako čovjeka naučiti, nagovoriti i odgojiti, da ne čini zlo?

To je, izgleda, nemoguće. •

JOŠ JEDNA JASENOVAČKA LAŽ

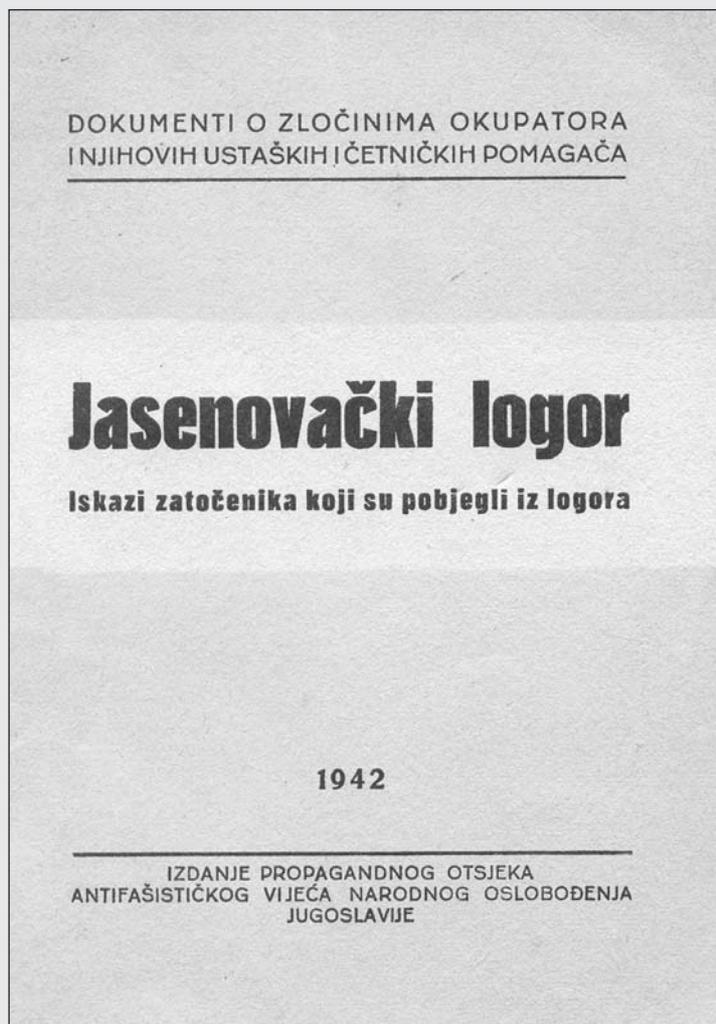
U malome pelješkom mjestu Kućištu živio je s obitelji **Šime Krstelj pok. Nikole**, rođen 1893. godine. Radio je jedno vrijeme kao ravnatelj ispostave Hrvatske štedionice u Korčuli, dok je HSS dominirao Hrvatskom. Kasnije je imao neku malu trgovinu.

Godine 1942., u listopadu mjesecu, uhvatili su ga domaći partizani iz okolice, odveli na brdo Sv. Iliju, ubili kao *narodnog neprijatelja* te bacili u jamu duboku preko 180 metara.

Njegova kći **Dinka**, rođena 2. veljače 1925., sa svojih je 19 godina, želeći spasiti majku, brata i sestru, stupila je u partizane. Dok je bila u Jelsi na Hvaru, kao referent ljekarništva («apotekarstva») razboljela se od meningitisa i umrla u lipnju 1945. U pratnji 16 partizana dovedena je u jednom leutu i s vojničkom počasti pokopana u obiteljski grob na mjesnom groblju sv. Luke u Kućištu.

Posmrtno ostatke Dinkina oca izvadila je iz jame speleološka ekipa iz Karlovca 2003., te je prenesen u obiteljsku grobnicu. Na internetu se pod naslovom JASENOVAC RESEARCH INSTITUTE nalazi da je i Dinka Krstelj iz Kućišta, rođena 1925., žrtva ustaša u Jasenovcu. Koliko takvih žrtava u Jasenovcu još ima na tom popisu?

Dr. Augustin FRANIĆ

TABLIČNI PREGLED FRANJEVACA S PODATCIMA O PRESUDI I ODROBIJANOJ KAZNI

Od 1945. godine do Gospinih ukazanja i presude fra Jozi Zovki, fra Jozi Križiću i fra Ferdi Vlašiću hercegovački franjevci su bili na udaru vlastodržaca. U vremenskom razdoblju nakon Drugo svjetskog rata pa sve do 1991. osamdeset i devet - 89 - hercegovačkih franjevac bilo je procesuirano i osuđeno.

Fra Ferdo Vlašić je sa svojom uznikom subraćom pripadao onom naraštaju hercegovačkih franjevac koji je živio i djelovao u teškim, do danas najtežim okolnostima za Hercegovačke franjevce. Bilo je to vrijeme komunističke vlasti kad su franjevcima oduzeta ne samo materijalna dobra nego i djelatnost. Franjevci su jednostavno istjerivani kroz jedna vrata iz svojih kuća, ali su se oni vraćali na druga. Takav je čin bez presedana u hrvatskoj povijesti. Ni jedna vlast, osim komunističke, nije progonila one koji su činili samo dobro, koji su se zauzimali za najslabije i najsiromašnije, a istodobno nisu imali baš nikakvih pretenzija na političku ili bilo koju drugu djelatnost, koja bi ugrozila one na vlasti. O razlozima takvog bizarnog čina neka govori povijest, no namjera je bila jasna: ukloniti fratre i časne sestre iz javnog života značilo je ukloniti i Crkvu i potisnuti je na marginu društva i to baš Crkvu jer je ona bila pokretačka snaga hrvatskoga duha, kulture, morala, nacionalne svijesti i ponosa, ukoliko: duhovnog bića hrvatskog naroda.

Franjevci su i u tim okolnostima dijelili dobro i zlo sa svojim narodom: bila je to sudbina ranjenika na križnom putu, bila to gorčina prisilne emigracije ili su pak, zajedno s većinom Hrvata, ostavši u granicama komunističke Jugoslavije, dijelili teret straha, neizvjesnosti i terora totalitarnog režima. Bilo je to vrijeme mučenika, znanih i neznanih. Neki fratri su zaista poginuli - njih 66 - trećina Provincije, kao mučenici i sud o njima prepuštamo crkvenoj i nacionalnoj povijesti. A mnogi su, poput fra Ferde Vlašića, podnosili dugotrajno i nevidljivo mučeništvo: gubitak osobnosti, vidljiva i nevidljiva policijska prisila. No fratri su ostajali postojani prema riječima psalmiste: Izvršit ću Gospodinu zavjete svoje pred

Piše:

Dr. fra Andrija NIKIĆ

svim pukom njegovim". Oni se nisu dali odvojiti od svoga naroda: kad su im oduzeli jednu djelatnost, oni bi pronalazili nove, bolje rečeno nove načine služenja. A Bog, koji i po krivim crtama ravno piše, dao je da i u tome olovnom vremenu, a po Božjoj providnosti milosti, zablista služenje, stvaralaštvo, plodovi uma i srca koji su izvan dosega totalitarizma. Um i srce fra Ferde Vlašića pripadali su riječi, hrvatskoj riječi, hrvatskoj kulturi na kojoj nam mogu pozavidjeti narodi Europe. Kad kažemo riječ, svjesni smo da je to i nada, hrvatska riječ proizišla iz one Riječi, napisane velikim slovom, Riječi s kojom je sv. Ćiril započeo svoj prijevod Svetoga pisma: V iskoni bje Slovo! S tom su Riječju započeli i naši franjevci svoje djelovanje prije gotovo 800 godina; ona ih je dozivala u redovnički život, ta ih je Riječ, nadamo se, čekala u vječnosti bilo kao mučenika, kao uznike i istročene na njivi Gospodnjoj.

Te 1981. godine bilo je jasno kao i danas da se u njihovim osobama sudilo katoličkoj Hercegovini, hrvatskom katoličkom puku u Hercegovini i fratrima kao

najodanijim sinovima tog naroda. Trebalo ih je slomiti ili saviti. Ni jedno ni drugo neprijateljima nije uspjelo. Krvnici nisu poznavali ni dušu, ni vjeru, ni svijest, ni otpornu snagu hercegovačkog čovjeka. To se tako jasno očitavalo prije, za vrijeme i poslije suđenja uhićenim hercegovačkim fratrima. Jedan suvremeni zatvorenik bio je zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. Poznato je da su se prema njemu vlasti odnosile sasvim drugačije. On je konačno proglašen blaženim mučenikom. Ja bih i na njih primijenio ono što se primjenjuje uz blaženog Alojzija Stepinca: *Oni su u svojim svjedočanstvima sabrali svjedočanstva vjernosti frata-ra, svećenika, redovnika, redovnica i nebrojenih vjernika. Potpuno prožeti Evanđeljem bili su zauzeti za čast Božju, za slobodu Crkve i naroda. za dostojanstvo i prava svake ljudske osobe! Crkvu su ljubili svim srcem, a hrvatski narod i Red ljubili su nepokolebljivo odani i vjerni.* Svako suđenje bilo je potvrda najavljenih montiranih procesa: *Nema čovjeka u ovoj državi - Jugoslaviji, kojega mi nismo kadri staviti pred sud i suditi.* Stvarno, moguće i nesvjesno, komunisti su sudili ljudima, a ne nitkovima! A, ponosni smo, što su među ljudima bili tako brojni hercegovački fratri! Gledajući danas na sve te ondašnje patnje i stradanja, nije teško uvid-

Širokobriješki konvikt za vanjske učenike

jeti da su naši fratri i svećenici bili žrtvovani, po onom Mojsijevom propisu: *mlado, muško i bez mane*, ali isto tako da su svoje mlade živote na taj način ugrađivali u život onda mučeničke Crkve, koja je pomalo hvatala korak s izazovima vremena i života da povede obnovu hrvatskog čovjeka, budeći u njemu svijest o samobitnosti, osjeća je koliko za Crkvu, toliko i za onda porobljenu zemlju, u čiju su mladu slobodu naši fratri ugradili dio sebe, još davno prije *Hrvatskog tjednika*, prije *Proljeća*, prije *Obrambenog rata*, što je vrijednije od svih priznanja i odličja. •

HERCEGOVAČKI FRANJEVAČKI UZNICI - ZATVORENICI

R.b.	UZNICI Ime i prezime	I. - OSUĐENI			II. - ODROBIJALI U ZATVORU		
		God.	Mj.	Dana	God.	Mj.	Dana
1.	fra Lovro Babić	15	-	-	7	7	7
2.	dr. fra Ivo Bagarić	3	1	-	3	1	-
3.	fra Bonifacije Barbarić	5 ¹	4	15	-	3	5
4.	dr. fra Mladen Barbarić	9	8	-	9	8	-
5.	fra Ante Bašić	-	1	15	-	1	15
6.	fra Milivoj Bebek	-	6	-	-	6	-
7.	fra Ivan Boras	-	3	10	-	3	10
8.	Fra Blago Brkić	1	-	5	1	-	5
9.	fra Darinko Brkić	8	-	-	3	6	-
10.	fra Božo Bubalo	???	4	10	?	4	10
11.	fra Janko Bubalo	-	5	-	-	5	-
12.	fra Vlado Buntić	-	2	-	-	2	-
13.	dr. fra Didak Burić	15	-	-	4	6	-
14.	fra Honorije Čilić ²	3	-	-	2	9	-
15.	fra Mijo Čujić	20	-	-	7	6	-
16.	fra Božidar Čorić	2	11	23	2	11	23
17.	prof. fra Didak Čorić	8	1	-	8	1	-
18.	fra Mutimir Čorić	-	6	-	-	3	-
19.	fra Dominik Čorić	-	-	20	-	-	20
20.	fra Zlatko Čorić	-	3	-	-	3	-
21.	prof. fra Mirko Čosić	10	11	-	7	11	-
22.	fra Vinko Dragičević	3	9	20	3	3	20
23.	prof. fra Srećko Granić	3	1	15	2	10	15
24.	fra Karlo Grbavac	15	-	-	3	10	10
25.	fra Nikola Hrkać	zatvoren ³	-	1	-	-	1
26.	dr. fra Gaudencije Ivančić	10	-	-	5	3	-
27.	fra Nikola Ivanković	Na smrt - pa preina- čeno na 7	1	3	7	1	3
28.	fra Marinko Jelić	-	4	-	-	4	-
29.	fra Alfonzo Jukić	-	3	-	-	3	-
30.	fra Krešo Jukić	-	4	7	-	4	7
31.	dr. fra Ignacije Jurković	-	6	-	-	-	-
32.	fra Blago Karačić	1	7	-	1	5	-
33.	fra Jerko Karačić	-	-	3	-	-	3
34.	fra Andrija Kordić ⁴	-	2	-	-	2	-
35.	fra Ratimir Kordić	6	-	-	3	-	-
36.	dr. fra Vencel Kosir	-	2	-	-	2	-
37.	Fra Petar Krasić	-	3 ⁵	-	-	-	-
38.	fra Teofil Leko	1	2	-	1	2	-
39.	fra Sebastijan Lesko	-	-	15	-	-	15
40.	fra Umberto Lončar	-	3	7	-	3	7
41.	fra Jakov Lovrić	8	-	-	8	-	-
42.	fra Mirko Magzan	12	6	-	5	-	-

43.	fra Ferdo Majić	-	1	25	-	1	25
44.	Fra Velimir Mandić	-	1 ⁶	-	-	-	-
45.	dr. fra Zivko Martić	2	-	-	2	-	-
46.	dr. fra Jerko Mihaljević	12	-	-	6	-	-
47.	fra Berislav Mikulić	-	11	-	-	11	-
48.	Prof. fra Vojislav Mikulić	2	3	-	2	3	-
49.	fra Kamilo Milas	-	-	3	-	-	3
50.	ing arh fra Pio Nuić	-	7	2	-	7	2
51.	fra Vinko Nuić	7	-	-	7	-	-
52.	dr. fra Kruno Pandžić	-	3	-	-	3	-
53.	fra Placid Pandžić	5	-	-	5	-	-
54.	fra Inocent Penavić ⁷	8	3	-	1	3	-
55.	fra Ante Perković	-	2	-	-	2	-
56.	dr. fra Svetozar Petrić	3	10	-	3	10	-
57.	fra Martin Planinić	-	2	-	-	1	20
58.	prof. fra Rajko Radišić	3	-	-	3	-	-
59.	fra Jozo Radoš	-	3	15	-	3	15
60.	dr. fra Bruno Raspudić	-	2	15	2	15	-
61.	fra Krsto Ravlić	6	-	-	4	-	-
62.	fra Damjan Rozić	5	2	-	5	-	-
63.	dr. fra Bonicije Rupčić	8	2	-	6	7	-
64.	dr. fra Ljudevit Rupčić	5	3	-	4	11	-
65.	fra Filip Sivrić	-	3	-	-	3	-
66.	fra Hadrijan Sivrić	-	2	-	-	2	-
67.	fra Zlatko Sivrić	-	3	-	-	3	-
68.	fra Mirosljub Skoko	-	4	-	-	4	-
69.	fra Vice Skoko	-	3	-	-	3	-
70.	fra Drago Stojić	7	-	-	3	-	-
71.	fra Luka Sušac	-	4	-	-	4	-
72.	dr. fra Rufin Šilić	1	3	-	1	3	-
73.	fra Velimir Šimić	-	6	15	-	6	15
74.	Prof. fra Čedo Škrobo	1	-	-	1	-	-
75.	fra Drago Škrobo	2	-	-	-	1	20
76.	fra Andrija Šoljić	2	-	-	2	-	-
77.	fra Eugen Tomić	-	3	-	-	3	-
78.	fra Stanko Vasilj	10	10	21	6	10	21
79.	dr. fra Vendelin Vasilj	2 ⁸	-	-	-	-	-
80.	fra Franjo Vidović ⁹	5	6	-	4	-	-
81.	fra Ferdo Vlašić	16+5 i pol g+2 mj ?- 22	7	13	14	-	19
82.	fra Vlado Vlašić	2	6	-	1	6	-
83.	fra Bosiljko Vukojević	5	8	-	3	8	-
84.	fra Zeljko Zadro	5	-	-	3	-	-
85.	fra Zdravko Zovko	-	6	-	-	6	-
86.	fra Jozo Zovko	3	6	-	1	6	-
87.	dr. fra Marijan Zubac	1	-	-	1	-	-
88.	dr. fra Smiljan Zvonar	15 ¹⁰	-	-	8	-	-
89.	Ivo Turudić, đak	8	-	-	5	10	-
	UKUPNO	341 ... godina	4 mjeseci	23 dana	222 godine	1 mjeseca	16 dana

Bilješke:

- 1 Osuđen uvjetno na dvije godine.
- 2 Fra Honorije Čilić je bio župnik u Blagaju. Blagaj se protezao od Bivolja Brda do Kamene, Žuberina i Rabine, a Ro-

timlja od Trijebnja, Ljubljence i Dabrice, a prema jugu se vezala sa župom Prenj-Dubrave i Stolac. Na tom području fra Honirije je između 4. studenog 1945. i 24. ožujka 1947. ispovjedio i pričestio 2100 osoba. Kad je opremio Tereziju Puljić-Vlahić u Kamenj 1. travnja 1947. udba ga je otjerala u zatvor. U subotu 6. travnja 1947. fra Honorije je osuđen na tri godine zatvora. Pri izlasku iz zatvora bio je potpuno skršen. Načelnik udbe Čimić ga je i dalje maltretirao. To je "Čima" činio i ostalim svećenicima i intelektualcima. Uskoro je preminuo. Usp. KAMILO MILAS, *Uspomene na fra Honorija Čilića* (+ 1950.), **Kršni zavičaj**, br. 33., (2000.), str. 83.-84.

3. Kao župnika u Posušju udbaši su zatvorili. Nije se znalo na koliko je osuđen. Iznenada je došao u Posušje Tuna Ramljak i u Udbi rekao da ide posjetiti fratara. Odgovorili su mu da nema nikoga u fratarskoj kući. On je upitao gdje je fra Nikola Hrkać. Odgovorili su da su ga jučer odveli u zatvor. On im naredi da ga odmah dovedu iz zatvora. Tako je u zatvoru - bez osude, - odrobijao samo jedan dan. U to vrijeme fra Nikola je pastorizirao područje od Zavelima do Privalja, jer fratara nije bilo ni u Kočerinu, a ni popova u Viru. Malo kasnije počeli su fratri dolaziti s Brijega i područje fra Nikoline pastorizacije se suzivalo. Tako je 18. listopada 2008. rekao fra Leonardo Hrkać.
4. Fra Andrije je bio župnik u Jablanici, kasnije je premješten na Široki Brijeg. Izvršno je svirao i vodio crkveni zbor. Napustio je franjevačku zajednicu.
5. Kao župnik u Kočerinu, osuđen je 1972. zbog toga što su hodočasnici iz Kočerina išli na Široki Brijeg i nosili hrvatsku zastavu. U zatvoru nije bio. Kaznu je isplatio u novčanom protuiznosu.
6. Osuđen je 1982. zbog održavanja vjeronauka u privatnoj kući u Grabu.
7. Fra Inocent je kasnije napustio franjevačku zajednicu.
8. Osuđen u odsutnosti. To su učinili, vjerojatno, da pokažu kako im je bio na popisu.
9. Fra Franjo je nakon izdržane zatvorske kazne nastavio studij i kasnije doktorirao.
10. U svom vlastoručnom životopisu što ga je pisao u uzništvu piše da je osuđen na 14 godina zatvora. •

„Tijekom Drugog svjetskog rata pripadnici vojnih, milicijskih i drugih organizacija, organiziranih i vođenih od Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) ubili su 511 osoba iz struktura Katoličke Crkve. Od toga broja njih je 184 bilo iz Bosne i Hercegovine. Tijekom Drugog svjetskog rata pripadnici različitih partizanskih jedinica ubili su 314 katoličkih svećenika, a poslije rata za vrijeme vlasti KPJ ubijeno je još 116 crkvenih osoba. Na križnom putu od pripadnika partizanskih jedinica stradale su 64 osobe, a na odsluženju vojnog roka još 15 crkvenih osoba“ (Ivo LUČIĆ, *Komunistički progoni Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini (1945.-1990.)*, u: *Fra Ferdo Vlašić – vizionar i patnik* (prirednik Robert JOLIĆ i suradnici), Tomislavgrad, 2005., str. 53.) Tiskani su novinski članci i knjige protiv Crkve i svećenika, dok se sama Crkva na partijskim skupovima etiketirala kao neprijateljska organizacija i protudržavni element. Sve što je hrvatsko, poistovjećivano je s nacionalizmom, šovinizmom i ustaštvom. „Hercegovačka franjevačka provincija bila je gotovo uništena, njezino čelništvo zajedno s provincijalom je pobijeno, dio knjižnica i arhiva spaljeno, dio fratara otišao je u emigraciju, a preostali svećenici bili su stalno na udaru vlasti gotovo bez ikakve mogućnosti konsolidacije. U sličnu položaju bila je i provincija Bosna Srebrena“ (Isto, str. 57.). Komunističke vlasti su u vremenu od 1945. do 1990. zatvarale i sudile 76 hercego-

vačkih fratara, a od toga 58 u poratnom razdoblju.

I časne sestre su zatvarane u poraću pod optužbom da su pomagale *škripari-ma*. Tako je uhićenja i istrage nad svećenicima i časnim sestrama u Mostaru vodio oficir Uprave državne bezbjednosti (UDB-e) **Osman Čimić „Čima“**. U Mostaru je u travnju 1948. uhićen i sproveden u Čelovinu Mostarsko-duvanjski biskup **dr. Petar Čule**. Osuđen je na 11 godina i šest mjeseci zatvora, od čega je izdržao 7 godina i 6 mjeseci, a potom proveo dvije godine internacije u franjevačkom samostanu u Tolisi.

Protiv svećenika su se vodili mnogobrojni namješteni politički procesi. U rijetkim svjedočenjima katoličkih svećenika, koji su završili na robiji u totalitarnome komunističkom sustavu, na montiranim procesima je bio i **fra Vinko Dragičević**.

Član je Hercegovačke franjevačke provincije „Uznesenja Blažene Djevice Marije“ sa sjedištem u Mostaru. Njegov životni put dosta je trnovit, a uz to bogat i zanimljiv. Znajući da barem u početku nije baš bio oduševljen iznositi nam svoj životni put u sad već poodmakloj dobi, time ovo svjedočanstvo postaje dragocjenije.

Odisanje obitelji kršćanskim životom

„Zovem se fra Vinko Dragičević, rođen sam 18. rujna 1917. u Miletini - Međugorje. Krsno mi je ime Mate, otac se zvao **Marko**, a majka **Luca** rođ. Ko-

Fra Luka Sušac i fra Vinko Dragičević u Vitini 1968.

POSLIJERATNI KOMUNISTIČKI PROGONI KATOLIČKE CRKVE I HERCEGOVAČKIH FRANJEVACA: SJEĆANJA FRA VINKA DRAGIĆEVIĆA

žul. Živjeli smo od seljačkoga rada, ne u obilju niti u krajnjem siromaštvu. Otac mi je bio veoma radin i radio je sve poslove u selu da bi othranio i odgajao brojnu djecu. Majka Luca ni u čemu nije zaostajala, još više je bila prava domaćica. Znala je poslove i plodove rada rasporediti, kao rijetko koja domaćica. Tako su othranili i odgojili svoju mnogobrojnu djecu. U kući

Fra Vinko nakon izlaska iz zatvora

je vladala prava obiteljska harmonija, a kuća je odicala iskrenim kršćanskim životom. Moj stric očevo bliznaco **fra Pavo** je također bio fratar svećenik i ponos naše obitelji. Moj brat **Marko** (rođ. 1927.) bio je također fratar svećenik, a sestra **Vjekoslava** časna sestra. Dvojica fratara **fra Marko** i **fra Mate**, sinovi su našega brata **Nike**. Prema gore navedenom, nije teško ocijeniti opće stanje u našoj obitelji. Posebno u vrijeme komunizma, kako je prolazila naša obitelj, upravo radi nas koji smo se opredijelili za redovništvo i svećeništvo.

Pučku školu, koja je bila udaljena za odrasle sat vremena hoda, a za djecu jedan i pol sat hoda, pohađao sam u Međugorju. Poslije završene pučke škole ostao sam raditi na imanju kod oca. Nakon završetka

Pišu:

*Mate TADIĆ i
Želimir CRNOGORAC*

šestoga razreda stupio sam u novicijata na Humcu. Poslije novicijata (1936.-1938.), završio sam sedmi i osmi razred gimnazije te veliku maturu.“

Gimnazija i bogoslovlje.

„Širokobriješka gimnazija bila je na glasu zbog tako visokoobrazovanoga profesorskog zbora, reda, rada, discipline što su i neprijatelji često naglašavali. Direktor gimnazije je bio **fra Krešo Pandžić**, profesor klasičnih jezika. Neko vrijeme je bio direktor **fra Dominik Mandić**. Odatle je otišao u Rim i postao vijećnik u starješinstvu franjevačkog Reda. Povijest i zemljopis je predavao **fra Marijan Zubac** i **fra Fabijan Paponja**. **Fra Živko Martić**, **fra Arkandeo Nuić** i **fra Marko Dragičević** predavali su grčki i latinski. **Fra Radoslav Vukšić**, **fra Martin Sopta** i **fra Augustin Zubac** „mučili“ su đake matematikom. To su samo neki, a ni ostali nisu bili manje važni. Svi đaci iz ove naše gimnazije koji su pošli na neki fakultet, upisivali su bez ikakva problema. Godine 1929. zgrada se gimnazije gradila.

Poslije velike mature 1938. godine došao sam u Mostar u bogosloviju. Rektor je bio **fra Lujo Bubalo**, profesori **fra Jerko Boras**, **fra Ante Jelavić**, **fra Vendelin Vasilj**, **fra Pavo Dragičević**, **fra Bonifacije Rupčić** i drugi. Godine 1943. završio sam bogosloviju, položio jurisdikcijski ispit propovijedanja i ispovijedanja te dobio namještenje u Tomislavgradu za kapelana na samostanskoj župi. Tu sam ostao do sv. Franje 4. listopada. „Šumljaci“ partizani su se pojavljivali blizu samom samostanu.

Po zapovijedi starješina pratio sam neke vrijednije stvari do Širokog Brijega da ne padnu u ruke nekakvih *antifašista*, narodne vojske, osloboditelja, partizana, kako li su se sve zvali.“

U Rasnom i Kočerinu

„U povlačenju sam stigao na Široki Brijeg i ostao nekoliko dana. Budući da sam fizički bio dosta slab, provincijal **fra Leo Petrović** me poslao na službu u Rasno, za kapelana svome kolegi **fra Tadiji Beljanu**. Iz Rasna sam premješten u Kočerinu za kapelana **fra Vali Zovki**, koji je tu ubijen 21. svibnju 1945. sa svojim sestrićem. U noći su došli 'antifašisti', koji su opljačkali župni stan, oduzeli što im je zapelo za oči, brzo se vratili i obojicu ubili. Tražili su i mene i govorili da sam kriv, ali pukim slučajem nisam bio kod kuće i ostao sam živ.

Moja je krivnja bila što nitko nema na njihovoj strani. To su izjavili o meni. O fra

Na sv. Paškalu u Vitini, 17. svibnja 1961.

Fra Berto i fra Vinko Dragičević u Mostaru, 6. travnja 1941.

Vali i fra Andriji nisu izustili nikakvu kricu. Mene su namjeravali povesti prema Višnjici na putu me ubiti (prosvirati glavu) i reći da su nas škripari napali pa pogodili fratre. Zapucali bi oni ne samo u moju glavu, nego i u zrak da pokažu kako su se borili da mene obrane. Narodu bi proglasili da su škripari ubili fratra.“

Preko Mostara i Sarajeva prema Mariboru

„Đak šikobriješke gimnazije **Andrija Sesar**, kasnije **fra Veselko**, odlučio se pred partizanima na povlačenje prema Zagrebu. Navratio se u župni stan, očitovao svoju nakanu, a meni je župnik fra Vale, znajući da su me neprijatelji odlučili ubiti, savjetovao da i ja idem. Bio je izričit

Klobuk – Markovište 1968. godine

i rekao: 'Ako ovdje pogineš, ne ćeš nikome koristiti, a ako odeš i ostaneš živ, možeš koristiti sebi i drugima.' Pošao sam i evo me još živa! Iz Kočerina smo krenuli na Široki Brijeg i prenoćili. Sutradan sam krenuo prema Međugorju da obiđem svoje roditelje. Nisam uspio, jer su rušilačke horde bile na domak Međugorju.

Okrenuo sam prema Mostaru, a odatle s mnogima krenuo za Sarajevo. Ni tu nije bilo zaustavljanja. Stigao sam nekako do Nove Gradiške. Kada je bilo opće povlačenje i ja sam pošao prema Zagrebu. Od Okučana do Zagreba, uglavnom sam se prebacivao pješice.

Iz Zagreba do Maribora došao sam u bolničkom vlaku. Izdajom smo zarobljeni i prebačeni iz Rače u Maribor. Tu smo do 26. svibnja bili u logoru. Kad smo došli u

Maribor, u koloni su nas tjerali po ulicama. Užas!!! Nailazili smo na mnogo krvi po ulicama. To su bile lokve krvi, uglavnom u obliku kružnice promjera 20 – 30 cm. Izgleda, veličina je bila prema količini prašine na cesti. Morali smo gaziti po krvi, ali smo pazili da je ipak ne nagazimo. Iznemogli, gladni, žedni i žalosni često nismo ni mogli prekoračiti ili zaobići krv naše braće.

U logor su često ulazili 'antifašisti' zvani partizani. Dolazili su s kolcima, letvama kao pomoćnim sredstvima u naoružanju. Tražili su od nas da predamo oružje (zapravo satove, lance, prstenje). Meni je uspjelo zadržati nalivpero, kojeg sam dobio za prvu Svetu misu 6. srpnja 1941. godine. U mariborskom logoru bilo je na stotine svećenika, redovnika i bogoslova.“

Natrag u Mostar i susret s bratom fra Markom

„Iz Maribora su nas autobusima hrvatske vojske prebacili u Zagreb. Nije nam bilo ljepše u Zagrebu negoli i u Mariboru, ali smo se nekako osjećali lakše u svojoj Domovini. Pa ako moramo umrijeti, kosti će nam ostati u našoj dragoj Domovini. Iz Zagreba smo prebačeni vlakom u stočnim vagonima do Slavnskoga Broda, a odatle u Bosanski Brod i Doboj, pa u Sarajevo U Sarajevu su nas smjestili u Centralni zatvor, gdje smo ostali do 16. kolovoza kada smo vlakom prebačeni u Mostar.

U mjestu Mirke kod Jablanice izišli smo iz vlaka, jer je pruga bila prekinuta. Tu

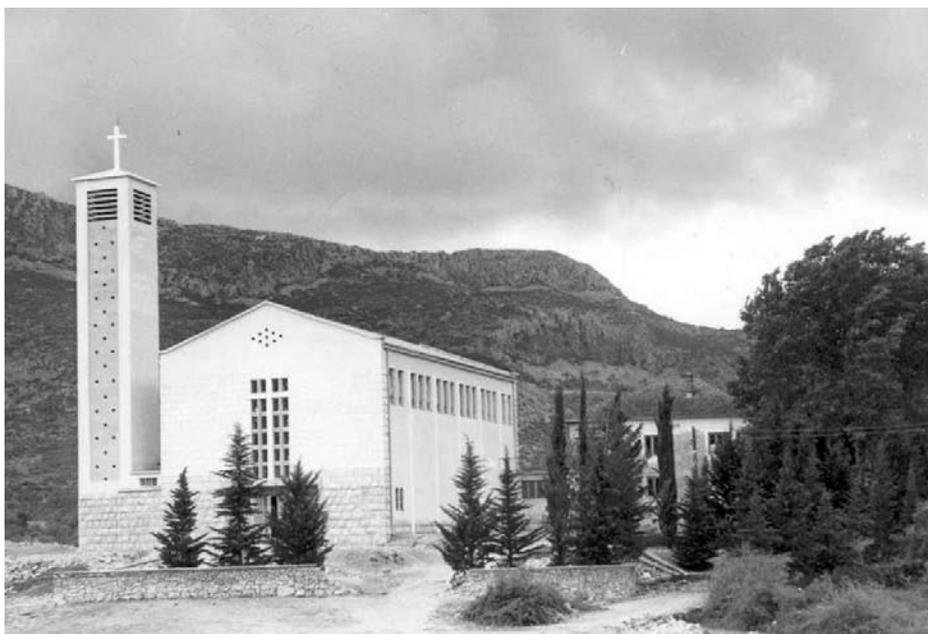

Klobuk 1962. godine

sam sreo brata fra Marka, đaka sedmog razreda gimnazije na Širokom Brijegu. Užas, vojnik s crvenom petokrakom na kapi. Prepoznao je nas fratre i vidio strašno izmrcvarenog **Keku Komnenovića**, vratara mostarskoga **Zrinskog**. Dopustili su mu da se pozdravimo, a on mi je priopćio da su naši kod kuće svi dobro. Dozvolili su mu da mi dade u kapi šljiva. Uzvratio sam mu dar, sačuvano nalivpero uvičeno u raspalu čarapu. Sada se nalazi kao draga uspomena kod mene.“

Ispitivanje u mostarskoj „Čelovini“

„Istog dana, 16. kolovoza, došli smo u Mostar, u Čelovinu. Bila je puna k'o šipak, zatočenika i stjenica. Ipak, stanje je bilo kako-tako podnošljivo. Prozivanja i ispitivanja kako i neizvjesnosti nije manjkalo. Zadnji dan kolovoza 1945. bilo je zadnje prozivanje. Pojedinačno smo išli pred nekog oficira, a kasnije sam saznao da je to bio kapetan **Petar Jelčić** o kome do danas nisam ništa dobra čuo. Tada je bio pristojan prema meni i uputio mi je nekoliko riječi. Među ostalima je rekao da su ispitivali o meni. Pružajući mi otpusni-

Klobuk 6. srpnja 1969. godine

cu nadodao je: 'Dosad si čist kao kristal. Mi ćemo te i ubuduće pratiti.' Ja sam mu rekao: 'Kada sam bio čist u ratnom vrtlogu, nema razloga da ne budem čist i u miru!' On je nadodao: 'Mi ćemo te pratiti.'

Ilija Rezo i fra Vinko, Kočerin
20. veljače 1944. godine

Otprilike za sat vremena, vrata su se Čelovine otvorila. Izašlo je pet-šest fratara, koji su se uputili prema samostanu. Ostao sam u samostanu do sljedeće proljetne promjene. Bio sam kapelan u Mostaru i zamjenjivao župnika u Nevesinju.“

Trn u oku državne sigurnosti (UDB-e)

„U svibnju 1946. godine postao sam kapelan na Humcu. Radio sam koliko sam

znao i mogao. Zapeo sam za oči UDB-e. Zamjerio sam se da okupljam mladež oko sebe i zavodim na krivi put. Na svojoj sjednici odmjerili su mi dvije i pol do tri godine zatvora 'da se opameti'. Taj zaključak ispričao je njihov čovjek svojoj ženi, kad se u noći povratio kući. To je slušala i njihova kći. Sljedećeg jutra prenijela mi je cijeli sadržaj razgovora. Savjetovala mi je da tražim promjenu, pa će sve pasti u vodu. Ali nisam htio nikakvu promjenu. Znam ja sebe, gdje god budem, moj će rad i vladanje zaraditi možda i težu osudu, nego što mi je odmjereno u Ljubuškom.

Čekao sam pola godine, možda i više, kad će doći po mene. Pričinjao sam se kao da ništa nisam čuo o mom predodređenju popravka pameti. Jednog dana bolje reći jedne noći, zatvoreno je nekoliko mladića iz okolice našega samostana. Istina, viđeni su u društvu nas fratara, čak i u samostanu. Naslutio sam da će doći po mene. Tako je i bilo, zatvorili su me sa još dvojicom fratara.“

UDB-ino saslušavanje, optužnica i presuda

„Uglavnom, vođen sam na saslušanje po noći. Saslušavao me je šef mjesne UDB-e **Ivan Granić**. Jedne noći pomagao mu je svakako gori od njega, čije ime ne spominjem da mi ne opogani stroj na koji pišem, a ni papir ne bi izdržao njegovo pogano ime. Nabacivao mi je nekakvu vezu sa **Staljinom** i **Churchillom**, ali je dobio pravi odgovor. Kad

je završio saslušanje, ako je uopće završio, dobio sam optužnicu. Oni spomenuti pritvoreni mladići za nekoliko dana u pritvoru upravo su se 'opametili'. Postali su svjedoci. Razumio sam ih i odmah oprostio. Suđenje održano 9. prosinca 1949. godine, ali ustvari nije održano, niti sam obaviješten o promjeni. Sutradan 10. prosinca odveli su me na sud.

Dobio sam dvije godine i šest mjeseci 'odmora' s lišenjem slobode i teškim prisilnim radom. Poslije čitanja osude pitali su me: 'Hoćeš li se žaliti na presudu?' Odgovorio sam da se nemam komu žaliti. Rekli su da se mogu drugostupajskom sudu žaliti. Upro sam prstom u jednoga svjedoka i rekao da sam dokazao da je lažao, a vi ste drugi dio njegove izjave koja je lažna kao i prvi dio uzeli za dokaz krivnje. Povrh svega što ćete vi staviti kao obrazloženje vašega 'pravorijeka'. Javni tužitelj je rekao da će se on žaliti. Na moj odgovor: „Tvoje će se i uslišiti!“, dobio sam još jednu godinu po žalbi javnoga tužitelja. Odvjetnik mi je bio neki Srbijanac. Poslije suđenja otišao je u samostan obavijestiti fratre o toku suđenja. Pitali su ga moja braća, kako me je branio? Odgovorio je: 'Njega ne treba braniti, on se izvanredno brani. Bolje se on brani, nego što sam ga ja branio!' Fratři su se ljutili na mene što sam izazivao sud. Nisu oni znali da sam osuđen i prije nego što sam zatvoren. UDB-in sud!

Na sudu sam pročitao. Mislilo sam da ne će biti ni više ni manje. Zato sam bio malo slobodniji pa sam neočekivano odbrusio. I zamjenik javnoga tužitelja, onaj što mi je prišivao vezu s Churchillom i Staljinom, što je pomagao Graniću kad me je iscjedivao, dobio je što mu pripada. Prigodom nekog susreta pred kvalificiranim svjedocima, pretvarao se da me ne poznaje. Rekao sam tko sam i kakav sam. Ukratko sam uzvratilo njegove prljave stvari. Sav život proveo je kao nečovjek i

Fra Tadija Beljan i fra Vinko, Rasno 1943. godine

Fra Vinko u Konjicu 1952. godine

nema mogućnosti da se ikada učini te postane čovjek. Priznajem da je 'gutao ježeve', ali je zaradio i više. To sam uzvratilo za vrijeme vladavine 'njihovih'. Ne bi mu takvo nešto rekao, jer bi sigurno protumačio naopako – kao da sam se okurazio otkad naši vladaju.

U sudskom procesu prebacili su mi da sam rekao da je **Stepinac** nevin osuđen. To im je potvrdio instruirani svjedok. Ja sam to zanijekao, jer to nije bila istina. 'Što misliš je li on nevino osuđen?' Odgovorio sam da mislim, ali nisam rekao. Za misli se ne sudi, nego za djela!"

U zeničkom kazamatu: Red. br. 4074-A

„Poslije Presude ostao sam u Mostaru na građevinskom radu. Iz Mostara su nas, uglavnom samo katolike, 19. ožujka 1950. godine prebacili u Zenicu. Dobio sam posao u zatvorskoj livnici, gdje se lijevalo željezo, mesing i aluminijski. Prišli su mi matični broj 4074 – A. Moj subrat i zatvorski kolega **fra Jakov Lovrić** dobio je broj 4069. Sjećam se još jednoga broja 17, kojega je nosio **Petar Ivančić**. Netko je proturio vijest da sam ja javni tužitelj. Zatvorenici su skovali urotu da me ubiju, ali je Bog htio drugačije. Neki je Srbin saznao da sam svećenik, obratio mi se isprikom i kazao za urotu. Obavijestio je urotnike da sam svećenik fratar i spasio me.

U Zenici sam radio na aparatima za zavarivanje - autogeno varenje. Neko sam

vrijeme radio u knjigovežnici, jer nisu imali radnika za taj posao. Dok sam boravio u Zenici, pročulo se da je došla 'neka rogata marva' iz centrale - valjda centralne UDB-e. Zovu na razgovor osuđenike s nižom kaznom do pet godina. Nadao sam se da će i mene pozvati. Pozvali su i opet pitanje o Stepincu. Čudo da se nisam uvjerio do sada da je Stepinac zločinac. Posebno poslije **Brozova** govora u Splitu.

Rekao sam da: 'Titu treba priznati da je sposoban čovjek, dobar strateg, dobar metalski radnik, a što je biskup, nadbiskup i druge crkvene službe, on to ništa ne zna. A što je rekao, možda ste mu vi napisali i dali, ili netko drugi koji to poznaju.' Jedan od 'rogatih', navodno major - ja ne poznajem njihove, savjetuje pukovniku da je dosta. Pukovnik nije prekinuo nego nastavio. Nešto sam namjerno spomenuo robijaše, što ih je uzbunilo. Pitaju što sam ja, a rekao sam da sam robijaš. Ponovno

Krštenje u Klobuku

pitaju što sam ja. 'Kako čovjek može biti robijaš u svome narodu i državi?' Rekoh na to: 'Ne, jer sam čitao, pas je na lancu pas, vol na jarmu vol, čovjek bez slobode nije čovjek nego rob. Ja se tako osjećam.'

Kad sam već odradio pola kazne, pozvao me oficir UDB-e na razgovor. Primio me lijepo, baš onako kako oni znaju biti - umiljati. Nisam bio svjestan nikakve moje pogriješke, pa se nisam bojao niti poziva. U razgovoru me prijateljski pitao, jesam li napravio molbu za pomilovanje. Kaže da imam na to pravo, jer sam odslužio više od pola kazne. Rekao sam da nisam napravio. Prijateljski me poučio da odmah napišem i pošaljem. Kaže mi kako ću to učiniti. Rekao sam da ja to ne mogu, jer se ne osjećam krivim pa bi tom molbom priznao krivnju koju nisam učinio. Ne mogu lagati na sebe.

Nakon dugog nagovaranja mi reče da će on moju molbu potpisati. Zahvalio sam

mu i rekao da ja to ne mogu učiniti, nije to ništa drugo nego neću da im se molim. Kad sam se odužio 'caru čestitom' višegodišnjim robijanjem, navratio sam se u Sarajevo u samostan na Bistricu. Tu je moj brat fra Marko bio bogoslov. Rekao mi je da sam imenovan župnikom u Glavatičevu. Iz Sarajeva sam krenuo za Mostar, a odatle za Humac. Tako sam obišao braću i malo se porazgovarao. Obišao sam roditelje i ostalu najbližu rodbinu.“

Župnik u Glavatičevu, Blagaju i Klobuku

„U Glavatičevu sam našao **fra Radovana Petrovića**, koji me o svemu obavijestio i otišao na novu dužnost u Mostar. Pričao mi je o mnogim neugodnostima što ih je proživio u Glavatičevu. Tako, dok je u groblju pred kapelicom ispovijedao župljane, čuvala ga je Brozova 'antifašistička vojska' s teškim strojnicama uperena u njega i penitenta. Tek desetak metara udaljenim od mjesta ispovijedanja. U Glavatičevu sam ostao pet godina. Poslije sam nastavio služiti župu Blagaj, gdje sam ostavio tri i pol godine. Stalno su me nadzirali po svojoj volji i kažnjavali. Budući da je crkva bila nedovršena i oštećena, nastojao sam je obnoviti. Uspio sam i više, nego što sam se nadao.

Iz Blagaja sam premješten u Klobuk na dužnost da gradim crkvu. Našao sam se kao mrav na glavnji. Osjetio sam teret, ali nisam očajavao. Dao sam se na posao i uz mnoge poteškoće uspjelo mi je započeti i dov-

Na Humcu 1980.

M. br. 4074/1
Dragicević (Vinko) Vinko
 puštinj u omar
 na dan 11. 11. 1954
 LIC. 1912 - Dir.
 Kurir 262 - "
 Depozit 520 - "
 Uplatilo 2.694 - "
 Na stecaji 1100 - "
 Eventualna primjedba preda:
 tu roku od 3 dana.
 Blagajna:
[Signature]

Potvrda iz zeničkog zatvora

ršiti crkvu, zvonik, sakristiju, kapelicu i učionicu za vjernike. Pa i u kući sam sagradio pet-šest prostorija, koje nisam imao kada sam tamo došao. Bile su velike poteškoće, zbog nestašice materijala, jer sam ga tražio od Splita do Trebinja i Dubrovnika.“

Na Humcu od 1974. do Božje volje

„Na Humac sam došao 1974. godine i nastavio raditi kao kapelan u župi. Radim i sada sve što je primjereno mojoj starosti. Dolaskom Gospe u Bijakovice nas četvorica fratara s Humca: **fra Stanko Vasilj**, **fra Luka Sušac**, **fra Janko Bubalo** i ja išli smo gotovo svakodnevno u Međugorje pomagati braći fratrima ispovijedati vjerni puk. A tako smo pomagali i svom samostanu u dužnosti preopтереćenim župnicima. Sve na slavu Božju!“

Zaključak

Kako kod svih namještenih političkih procesa, tako i kod suđenja fra Vinku u Mostaru pod krinkom: „U ime naroda“, proces je tekao po nalogu UDB-e. Istodobno su za njega unaprijed odredili i visinu zatvorske kazne. Da se popravi, poslali su ga u zenički kazamat na najteže fizičke poslove i pripremanim atentatom u vidu nezgode na poslu. Uz Božju pomoć i veliku sreću ostao je živ i dosljedan svojim idealima, a po izlasku iz zatvora nije se predao strahu, očajni niti besposličarenju, nego je zagrmuo rukave i sa župljanima sagradio lijepu crkvu u Klobuku koja je i dandanas ponos Klobučana. Uz obnovu materijalne

IV
 KAZNENA POKRATNI ODM. ZENIC
 puštinj u omar
 M. br. 4074/1
Dragicević (Vinko) Vinko
 Na Vašu štednu knj. br. 46999
 uloženo je još
 Din. 1800.-
 Zenica 11. 11. 1954
 Blagajna:
[Signature]

Još jedna zenička potvrda

crkve poznat je i njegov rad na živoj Crkvi, a osobito s mladeži. Fra Vinko je jedan od sto pedeset svećenika iz Bosne i Hercegovine, koji je osuđen na montiranom političkom procesu, a robiju je odslužio do zadnjega dana uspravno i ponosno.

Istraživanjem **prof. dr. S. Jalimana** iz 2008. godine: „Prema rijetkim svjedočenjima koja su se pojavila devedesetih godina XX. vijeka, moguće je barem donekle ukazati na stravičnost koju su preživljavali politički zatvorenici. Posebno je dominirao metod manipuliranja i indoktrinacije: 'Pri dolasku se poklanjala pozornost imenima robijaša. Tek kasnije

KPD-Zenica Amanetnikstr. 5 br. 37
 Registar
 POTVRDA
 od **DRAGICEVIĆ VINKO**
 oduzeto je Din. 37 = tridenticeftu
 Oduzeto NO 12-1 1954
 Zenica 14-1 1954
 Primio:
[Signature]

bilo je jasno zašto se to činilo. Hrvati su u pravilu, dobivali teže poslove i lošiji smještaj.“ „(...) Zatvorska bolnica u kojoj sam se našao, bila je u pravom smislu fizičko i duševno mučilište.,,

U istoj se studiji navode i poznati zenički zatvorenici, kao što su: „biskup **Čedomil Čekada** 12 godina, dr. **Petar Čule** 11 godina i šest mjeseci, **Mile Čulić** vizitator 20 godina i mnogi drugi.“ A mi se još spomenimo i dugogodišnjih robijaša Hercegovacke franjevačke provincije poput: **fra Mije Čuića** koji je najprije osuđen na kaznu strijeljanjem, potom je kazna preinačena na doživotni zatvor i konačno na 20 godina strogog zatvora uz prisilni rad, **dr. fra Mladena Barbarića** sa istim kaznama kao i fra Mijo, **fra Ferde Vlašića** koji je u tri navrata je osuđivan sa 16 godina presude samo prvi puta, **dr. fra Smiljana Zvonara** s 15 godina, **fra Gaudencija Ivančića** s 10 godina, **fra Mirka Ćosića** s 10 godina. i mnogih drugih mučenika Crkve u Hrvata. •

Fra Vinko i fra Smiljan Zvonar u Blagaju, 19. srpnja 1960.

MOJE USPOMENE NA ORUŽANE SNAGE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Odmah nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske donesen je Zakon o osnutku vojske i mornarice Države Hrvatske (11. travnja 1941.). Prvi visoki časnici primljeni su iz redova bivših časnika hrvatskoga domobranstva iz doba Austro-Ugarske. Oni su bili jezgra oko koje su se ustrojavale postrojbe. Usporedno je ustrojavana i državna uprava. Imenovana je i prva hrvatska državna vlada s jedanaest ministarstava, na čelu s Poglavnikom. Ministrom hrvatskog domobranstva, koje se sastoji od kopnene, zračne i pomorske vojske te oružništva, imenovan je **Slavko Kvaternik**. Hrvatsku vojsku nije bilo dovoljno samo ustrojiti, nego ju je trebalo i opremiti, poglavito naoružati. No, to nije bilo lako.

Od razoružane jugoslavenske vojske u Hrvatskoj nije ništa ostalo. Ako je nešto i ostalo, bilo je bezvrijedno zbog zastarjelosti. Kako u Hrvatskoj nije bilo vojne industrije, naoružavanje i opremanje hrvatske vojske bilo je vezano za uvoz iz Njemačke i Italije. I iz tih zemalja uvoz je bio jako ograničen, pogotovo iz Italije, koja je surađivala sa srpskim četnicima. Radi toga se je naoružavanje hrvatske vojske znalo svesti na nabavke iz Njemačke. I ta nabavka iz Njemačke obavljala se pretežito u obliku izravnoga naoružavanja hrvatske vojske koja se borila zajedno s njemačkim postrojbama u Hrvatskoj i na istočnom bojištu. Pri ustrojavanju hrvatske vojske nije zaboravljena ni tradicija hrvatskoga domobranstva, koja je izgrađena od njegova osnutka 1858. sve do ukinuća 1918. Pri tome je sačuvano i ugrađeno u hrvatskog vojnika sve ono što ga je krasilo i čuvalo od utjecaja sa strane, odgajajući ga da bude vojnik svoga naroda, da brani i čuva slobodu svoga naroda, bez ikakvih osvajačkih težnji. Odmah u početku ustrojavanja hrvatske vojske, 30. srpnja 1941. izrađen je prvi njezin *Propisnik*, koji se nije smatrao konačnim, pa je kasnije dopunjavan. Isto tako je izrađen i *Službovnik*, te naputak za tjelovježbu i bojnu izobrazbu. Doneseni su i svi popratni vojni propisi za stegovni i kazneni postupak. Poseban se vodilo računa o tome da se napusti vojno

Piše:

Josip Jozo SUTON

nazivlje iz jugoslavenskoga doba, te se vrati hrvatsko vojno i ratno nazivlje.

Postrojavanje Hrvatskih oružanih snaga vršeno je postupno u određenim vremenskim razmacima. Najprije se pristupilo ustrojavanju kopnene vojske, koju su činile: Domobranstvo, Ustaška vojnica i Oružništvo. Prve postrojbe sastojale su se od: 1. Poglavnikove Tjelesne Bojne, koju su u početku činile ustaše, povratnici iz emigracije; 2. Hrvatske seljačke i građanske zaštite; 3. Dragovoljaca ustaških stožera, logora i tabora; 4. Dragovoljaca

Slavko Kvaternik kao glavnostožerni potpukovnik 1918.

sinova i braće povratnika - emigranata; 5. Časnika i dočasnika bivše Austro-Ugarske, te također časnika i dočasnika jugoslavenske vojske koji su se priključili hrvatskoj vojsci; 6. Dragovoljaca hrvatskih sveučilištaraca, takozvanih "trolistaša"; 7. prvih dragovoljaca Poglavnikove Tjelesne Bojne i 8. Hrvatskog oružništva.

Zbog nedostatka oružja, streljiva i opreme, tek u kolovozu i rujnu 1941. izvršeno je prvo novačenje. Tim novačenjem obuhvaćeno je oko 43.000 momaka, koji su nastupili kao vojni obvezni-

ci, služiti vojni rok. Iza toga je nastavljeno redovito dalje novačenje vojnih obveznika u regularnu hrvatsku vojsku. Prema prikazanom stanju u mjesečniku "Nezavisna Država Hrvatska", br. 11 za studeni 1992. pod naslovom: "Postrojenje i brojčano stanje HOS-a 1941.-1945.", brojčano stanje hrvatske vojske koncem 1941. bilo je kako slijedi:

Ustaške postrojbe:

15 bojni s 9.300 momaka, te dvije prometne bojne s 1.200 dragovoljaca, što znači sveukupno 10.500 ustaša.

Domobranstvo:

15 pješačkih pukovnija - 27.000 vojnika
12 topničkih sklopova, svaki po dvije polubitnice od 2 topa - 3.600 vojnika
4 obkopske bojne - 2.600 vojnika
1 konjanička pukovnija - 1.100 vojnika
18 oklopljenih kola - 100 vojnika
pozadinska služba - 15.000 vojnika

Oružništvo:

Oružničke postaje - 6.000 oružnika

Novaci:

Unovačeni za redovnu vojsku - 43.000 momaka

Ukupno brojno stanje HOS-a krajem 1941. iznosilo je, dakle, 108.900 momaka, u što nisu uračunati pripadnici 369. divizije koja je na Istočnome (ruskom) ratištu.

Usporedno sa snagama koje su djelovale na području NDH tijekom 1942. ustrojena je od 3.000 dragovoljaca pješaka i 1.000 zrakoplovaca te nekoliko stotina mornara, 369. pješačka pukovnija, koja je nešto kasnije prozvana "Vražja pukovnija". Ona je upućena na istočno bojište, u sastavu njemačkih oružanih snaga, a potom se nakon staljingradske bitke vratila u Hrvatsku i djelovala pod imenom "Vražja divizija".

S uspostavom obnovljene države Hrvatske sve je trebalo početi ispočetka. Organizirati državu, ustrojiti vojsku, organizirati i osigurati opskrbu kako pučanstva, tako i vojske, uspostaviti promet, postaviti u funkciju proizvodnju, staviti pod kontrolu sve državne i javne ustanove i službe, te omogućiti građanima miran život. U takvim se okolnostima ustrojavala i naoružavala hrvatska vojska u tijeku četverogodišnjeg rata. To se činilo koliko se moglo i kako se moglo. Ta je vojska, ia-

ko još u ustrojavanju, imala presudnu ulogu u obnavljanju države Hrvatske, u njezinoj obrani, u čuvanju njezinih granica i sigurnosti njezinih građana, omogućavajući im, iako u ratnim okolnostima, donekle miran život. Uza sve ratne prilike i neprilike, hrvatske su oružane snage rasle i moralno i borbena. Iako im je bio najveći problem naoružavanje, ipak su i tome znale doskočiti na razne načine. Tako su značajnije pojačale svoje naoružanje otetim oružjem od talijanske vojske prigodom kapitulacije u rujnu 1943. godine. Tako su se oružane snage Nezavisne Države Hrvatske iz godine u godinu i brojno i borbena jačale. One su koncem 1944. brojile:

- 3 ustaške divizije, druga i peta sačinjavale su Poglavnikov tjelesni sdrug. - 25.000 vojnika,
- 15 pješačkih divizija, postrojenih u 3 gorska sdruga, 4 lovačka sdruga i 23 ustaška sdruga - 76.500 vojnika
- 3 hrvatske pješačke divizije (Vražja, Tigar i Plava) - 33.000 vojnika
- 1 brzi ustaški sdrug - 1.600 vojnika
- 1 ustaški obrambeni sdrug - 7.000 vojnika
- 8 stajaćih sdrugova sposobnih za mjesnu obranu - 8.000 vojnika,
- 1 prva dopunska divizija (novaci) - 4.000 vojnika
- Oružništvo - 10.000 oružnika
- Pozadinska služba - 70.000 vojnika.

Sveukupne HOS-ove snage pod hrvatskim zapovjedništvom: - 235.100 momaka

Postrojbe pod izravnim njemačkim zapovjedništvom:

- 1 "Handžar" divizija - 18.000 vojnika i 1 oružnička divizija u kojoj je bilo i Hrvata - 5.000 oružnika

Sveukupne kopnene snage: - 258.100 momaka.

Od ovoga ukupnog broja pripadalo je borbenim postrojbama 171.100 boraca, od kojih 18.000 izvan hrvatskih granica. Početkom 1945. godine provedeno je novačenje na koje se odazvalo oko 10.000 novaka, od kojih su ustrojena 4 ustaška, dopunska sdruga (XXI. - XXIV.), pod zapovjedništvom generala **Božidara Zor-na**, koji su postali dio 2. dopunske divizije sa sjedištem u Zagrebu. Koncem ožujka 1945. preustrojene su hrvatske oružane snage. Tim preustrojem nastali su vojni sborovi i to:

- I. Poglavnikov tjelesni sbor.

Zapovjednik sbora je general **Ante Moškovič**.

Njegovo je podhvatno područje Varaždin - Koprivnica. Sbor se sastojao od:

- Udarne ustaške divizije sa zapovjednikom generalom **Rudolfom Šimićem**, a kasnije generalom **Antom Nardellijem**;
- 2. ustaške divizije sa zapovjednikom generalom **Mirkom Gregorićem** i
- 5. ustaške divizije sa zapovjednikom **Rafaelom Rankom viteзом Bobanom**.

II. Ustaški sbor.

Zapovjednik sbora je general **Vjekoslav Maks Luburić**. Njegovo je podhvatno područje Sunja - Sisak - Petrinja.

U sastavu sbora su:

- 1. divizija, sa zapovjednikom generalom **Julijem Fritzom**;
- 17. divizija, sastavljena od 12. i 14. divizije, sa zapovjednikom pukovnikom **Alarhom Deškovićem** i
- 18. ustaška udarna divizija, složena od Ustaške obrane i dijela Radne službe, sa zapovjednikom **Zbiljkom Mayerom**.

III. Ustaški sbor.

Zapovjednik sbora je general **Artur vitez Gustović**. Njegovo je podhvatno područje Ivanić Grad.

U sastavu sbora su:

- 3. divizija sa zapovjednikom generalom **Krunoslavom Stjepanom vitezom Peričićem**;
- 7. divizija sa zapovjednikom generalom **Stjepanom Mifekom**;

- 9. divizija sa zapovjednikom pukovnikom **Josipom Pletikosom** i

- 8. divizija (nepotpuna) sa zapovjednikom generalom **Romanom Domanikom**.

IV. Vojni sbor.

Zapovjednik sbora je general **Josip vitez Metzger**. Njegovo je podhvatno područje Dvor na Uni - Dubica.

U sastavu sbora su:

- 4. divizija, sa zapovjednikom generalom **Zdenkom Begićem**;

- 6. divizija sa zapovjednikom generalom **Vladimrom Metikošom** i

- 15. divizija (nepotpuna), sa zapovjednikom generalom **Milanom Čudinom**.

Vojni sbor.

Zapovjednik sbora je general **Ivo Herenčić**. Njegovo je podhvatno područje Karlovac - Gospić. U sastavu sbora su:

- 10. divizija sa zapovjednikom pukovnikom **Krešimirom Kurajom**;
- 11. divizija sa zapovjednikom pukovnikom **Stankom M. Aleksićem** i
- 13. divizija sa zapovjednikom generalom **Ivanom Brozovićem**.

Izvan sborova ostala je 16. divizija, koja je bila 1. posadna divizija u Zagrebu.

Strategijski zadatak ovako ustrojjenih sborova bio je braniti široki prostor oko Zagreba, počam od istočnih ogranaka Bilogore, zatim duž toka rijeke Ilove do njezinoga utoka u Savu, Savom do Siska, te tokom rijeke Kupe do Karlovca. Istaknute postave ovoga područja bile su u Gospiću s vezom na Karlovac i Dvor na Uni, s vezom preko Kostajnice na Dubicu. Zbog popuštanja Kozračke divizije, koja se nalazila u sklopu njemačke vojske, te ostalih njemačkih divizija koje su bile umetnute među hrvatske, i još najviše zbog pomanjkanja streljiva, izvršenje ovoga plana i zadatka postalo je nemoguće. Tijekom travnja 1945. izostala je svaka dobava streljiva, radi čega je donesena odluka o povlačenju preko Slovenije u Austriju, što je početkom svibnja i učinjeno, u neprestanom dodiru s neprijateljem koji je napadao.

(nastavit će se)

STROPOVI

Lakše je podnositi osamljenost gledajući u visinu.

Još kad bi oči gledale kroz stropove,

izgubile bi vid u ptičjim očima,

a na krilima nadu.

Jadni smo,

jadni u samoći;

stropovi bodu poput trnja

i bodu oči.

Ivan DUJMOVIĆ

U POVODU ČETRDESETE OBLJETNICE SMRTI PROF. IVANA ORŠANIĆA

Prije četrdeset godina, 17. prosinca 1968. u Buenos Airesu je prestalo kucati srce profesora **Ivana Oršanića**, čovjeka koji je čitav svoj život, od 16. godine kada je počeo djelovati, pa do 64. godine kada je prerano umro, posvetio borbi za bolju budućnost hrvatskog čovjeka i hrvatskog naroda.

Oršanićeva *Hrvatska smotra*, jedna od vodećih nacionalističkih časopisa uoči Drugoga svjetskog rata

Oršanić spada u onu skupinu mladih hrvatskih katoličkih intelektualaca, koji su pod vodstvom **dr. Ivana Protulipca** odvojili katoličku omladinsku organizaciju, hrvatske *Orlove*, od slovenskog vodstva, te time jasno istaknuli da ne postoji nikakav jugoslavenski katolicizam, nego posebni hrvatski i posebni slovenski katolicizam. Već pet godina nakon "srljanja u maglu", tj. pobjede jugoslavenstva, dolazi 16. prosinca 1923. do osnivanja *Hrvatskoga orlovskog saveza*, čijim predsjednikom postaje dr. Ivan Protulipac, a prvim tajnikom prof. Ivan Oršanić, u to doba devetnaestogodišnji sveučilištarac.

Nakon što je Oršanić bio zbog političkog djelovanja otpušten iz gimnazije u Vukovaru, namješten je 1929. godine kao profesor matematike i fizike u zagrebačkoj Nadbiskupskoj gimnaziji, gdje također predaje njegov vršnjak **Dušan**

Piše:

prof. Kazimir KATALINIĆ

Žanko, pa tada započinje njihovo veliko i trajno prijateljstvo i uska suradnja.

Revolucionarni rad

Oko 1933. godine Oršanić i **Žanko** napuštaju organizacijski rad na katoličkom polju i prelaze na političko, te između ostalog počinju surađivati u mjesečniku *Hrvatska smotra*. »Odlučio sam«, piše Oršanić u svojim uspomjenama, »napustiti organizatornu podlogu vjersko-crkvenog područja, ne napustivši ni vjeru ni Crkvu, pa se izručiti onom području, koje je bilo ugroženo i progonjeno: političkom području, revolucionarno-političkom području».

Godine 1936., od siječanjskog broja, njih dvojica preuzimaju skupa s poznatim hrvatskim nacionalistom **dr. Avelinom Čepulićem** vodstvo *Hrvatske smotre*, koja nakon toga intelektualno i politički izgrađuje hrvatski nacionalistički pokret. Prije preuzimanja, Oršanić sastavlja program "smotraša", tj. užih suradnika *Hrvatske smotre*, koji je objavljen odmah u nastupnome, siječanjskom broju. U programu se ističu sljedeće bitne misli: prvo, «Hrvatski narod predstavlja jednu zrelu nacionalnu individualnost (...) i smatra se dostojnim svih svojih nacionalnih atributa». Drugim riječima: ima pravo na vlastitu državu; i drugo, hrvatski je narod sposoban izgraditi unutar svoje države »demokratski život, pravedan za svakoga i za sve, koji pošteno vrše svoju funkciju u njemu i za njegovo dobro«.

Tu se već jasno vidi što će biti idejni okvir Oršanićeva djelovanja tijekom čitava života: slobodarska, demokratska i društveno pravedna hrvatska država. Paralelno s time, u 1935. godini, dakle u doba gotovo sveopćeg oduševljenja **dr. Vladkom Mačekom**, započinje Oršanić sustavnom borbom protiv Mačekove politike, dokazujući da je Maček za reformiranu Jugoslaviju, a ne za rušenje Jugoslavije i uspostavu države Hrvatske. Kasniji događaji pokazat će da je Oršanić bio u pravu. Godine 1938., kada je već bio

jedan od glavnih pripadnika domovinskog vodstva hrvatskih nacionalista, mora se boriti protiv reformizma i oportunitizma čak unutar vlastitih redova, pa tako osuđuje pokušaj sporazuma između tadašnjeg predsjednika jugoslavenske kraljevske vlade **dr. Milana Stojadinovića** i nekih hrvatskih nacionalista, što bi bilo značilo skretanje hrvatskog nacionalizma s revolucionarne i državotvorne linije u oportunističke i reformističke vode.

No Oršanić ne djeluje samo na propagandističkom i političkom polju nego sve više ulazi i u revolucionarni rad. Profesor matematike i fizike, pisac ideoloških članaka, sociolog i filozof, imao je i drugu osobnost: bio je glavni konspirator i potajni organizator tajnih revolucionarnih ćelija, koje su spremale teren za ostvarenje 10. travnja mnogo prije dolaska **Pavelićeva**.

U ožujku 1940. bio je konačno otkriven i uhićen. Zatvoren je najprije u Petrinjskoj ulici u Zagrebu, zatim u Lepoglavi, te konačno u koncentracijskom logoru u Krušćici, u Bosni, u kojem tek što nije izgubio glavu, dan prije proglašenja hrvatske države. Kada su ga zatvorili, intervenira njegov veliki prijatelj nadbiskup **Stepinac** i mnogi drugi. Uzalud. Ban **Šubičić**

Oršanić među lepoglavskim zatočenicima u veljači 1941.

Prije polaska u konc-logor Krušćica kod Viteza

izjavljuje, da je iza mnogih revolucionarnih akcija, koje su se u to vrijeme odigrale u Zagrebu stajao 'inteligentni profesor' i 'neopasni filozof Ivan Oršanić'.

No, on ne miruje ni u zatvoru, nego još dok je bio u Lepoglavi priprema zakonske nacрте uređenja buduće hrvatske države, koje iz zatvora prosljeđuje na vrijeme i na pravo mjesto. Na žalost, prijedlozi nisu niti bili uzeti u razmatranje.

Rad u NDH

U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj bio je Oršanić najprije šef promidžbe, ali uskoro dođe u sukob s Nijemcima i Talijanima, te na njemački zahtjev bude nakon mjesec i pol dana smijenjen. U rukom pisanim uspomenu objašnjava da se je radilo o »nizu sukoba u načelu nezavisnosti«, te spominje neke od tih sukoba:

«a) Tražili su kinematografe i jedni i drugi. Nisam dao.

b) Tražili su Nijemci tiskaru Šufflaj. Nisam dao, nego je dobila Matica Hrvatska.

c) Tražili su da oni organiziraju naš 'Tjedni pregled' (vijesti). Organizirao sam sâm.

d) Tražili su majoritet u reklamnom poduzeću. Nisam dao.

e) Tražili su krugovale. Nisam dao.

f) Pripravio sam zakonsku odredbu o osnutku filmskog poduzeća.

g) Zabranio sam izlaz našim umjetnicima, koje su htjeli Nijemci odvesti, dobro ih plaćajući. Itd., itd.»

Odmah nakon toga – u srpnju 1941. – postaje zapovjednik Ustaške mladeži, koja je stvorena s izričitim ciljem da se spriječi nacistički utjecaj na našu mladež.

»Predložio sam Poglavniku« – opisuje Oršanić u svojim uspomenu – »da se osnuje Ustaška mladež kao jedina organizacija i da ću ja biti zapovjednik. Obadvojica smo točno znali, da se organizacija osniva zato, da se učini nezavisnom od Nijemaca i da se učini jedinom, tako da se ne mogu osnivati druge. Da nije bilo ovog razloga, nikad ja ne bih osnivao ovu organizaciju, niti je bilo prije predviđeno njeno osnivanje.

Ja sam preuzeo Mladež i poslušio se njemačkim sustavom, da isključim germaniziranje. Ne može biti dvije ili više organizacija za mladež, nego samo jedna. Tako je bila stvorena jedna linija, koja nije od početka bila u rukama ni Nijemaca ni Talijana, ni njihovih ljudi».

Kao šef Ustaške mladeži putuje po onim dijelovima Hrvatske koji su bili najviše na udaru njemačke i talijanske osvajačke politike, da diže hrvatski duh, ne samo mladeži nego i ostalih Hrvata.

Oršanić kao državni dužnosnik NDH

U jugoslavenskom Zborniku dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu nalaze se i dva izvješća talijanske "Više komande" o jednome od tih Oršanićevih putovanja, iz kojih se može vidjeti sav bijes talijanskih obavještajaca zbog njegova hrvatskoga rodoljubnog djelovanja. U prvome, onom od 12. svibnja 1942., talijanski obavještajci izvještavaju o djelovanju u Sarajevu:

»Sarajevo. Ustaše nastavljaju svoj neprijateljski stav prema nama. Poglavnikov povjerenik Oršanić prilikom svoje nedavne posjete Sarajevu, žalio se na prisustvo njemačko-talijanskih trupa na hrvatskom tlu, izjavljujući da Hrvati mogu sami da riješe unutrašnju situaciju.«

Izvještaj iz Dubrovnika, od 13. svibnja 1942., bio je još porazniji za talijansku politiku:

»Dubrovnik. U govoru koji je održao 10. o. m. u sjedištu ustaške komande, zapovjednik ustaške omladine, prof. Oršanić, navodno je javno izjavio sljedeće:

- predstoji ponovno preuzimanje cjelokupne vlasti od strane ustaških vlasti na svetom tlu Hrvatske;

- jake jedinice herojskih ustaša trijumfalno će se vratiti u hrvatske gradove (...);

- U Hrvatskoj će se boriti i naređivati samo ustaše (...).«

U zadnjoj godini postojanja NDH, točno prvog svibnja 1944., postaje Oršanić državni savezničar. Time su pod njegovu upravu došli radnički sindikati, udruženja poslodavaca i čitava socijalna politika. U tom svojstvu izrađuje i podnosi Poglavniku napredno socijalno zakonodavstvo. Osim toga provodi potpuno slobodno biranje sindikalnih predstavnika. Putem sindikalnih organizacija započeo je i biranje gradonačelnika, pa su tako izabrani gradonačelnici Zagreba, Dubrovnika, Karlovca i Siska. Ti su izbori bili samo prvi korak; prava je namjera bila provesti kasnije slobodne državne izbore za Sabor. Ne smijemo zaboraviti da je sve ovo vršeno usred rata, u doba službenog savezništva s nacističkom Njemačkom, te službenog rata s demokratskim zemljama.

U svibnju 1945. napušta sa svojom obitelji domovinu. No stariji sin **Ivica**, sedamnaestgodišnjak, povlači se sa svojom organizacijom Ustaške mladeži ("Jurisnici") a ne s roditeljima, jer je smatrao

to svojom dužnošću. Englezi ih izručuju i tada mu se zametnuo svaki trag.

Emigracija

Dolaskom u emigraciju Oršanić ne prestaje raditi ono što može za svoj narod. Preuzima odmah brigu oko jedne skupine izbjeglica među kojima se našao, te zajedno s njima bude iz Austrije prebačen u Italiju. Ta skupina završava u poznatom izbjegličkom logoru Fermo. No uskoro bude prisiljen napustiti logor i prijeći u ilegalu, jer ga je tražila engleska vojna policija (M. P.). Skriva se po Italiji, te ni obitelj neko vrijeme ne zna za nj. A on, iako u životnoj opasnosti, ipak nastavlja političkim radom. Tako je sastanak biskupa i kardinala u Rimu god. 1946. iskorišten za propagandu hrvatske stvari, te dolazi do objavljivanja prve propagandističke knjige hrvatske postbleiburške emigracije.

Objavljena je na latinskom jeziku, pod naslovom "*Martyrium Croatiae*" ("Martyrij Hrvatske"), a sadržavala je popis ubijenih hrvatskih svećenika i redovnika, kratak pregled hrvatske povijesti, poslanicu hrvatskog episkopata uoči dolaska komunista na vlast i poziv Zapadu da ne napusti Hrvatsku. Imala je samo 70 stranica velikog formata, jer su priređivači nastojali da bi kardinali i drugi crkveni dostojanstvenici ne samo dobili, nego i pročitali knjigu. Bila je razdijeljena svim prisutnim kardinalima, a zatim poslana svim biskupima čitavog svijeta kao i prominentnim katoličkim ličnostima, te je bila podigla mnogo prašine.

Vrijedno je spomenuti i pismo koje je Oršanić, pod punim svojim imenom i pre-

zimenom, uputio britanskom premijeru **Winstonu Churchill**. Ne moli ga u tom pismu za milost, niti se u njemu kaje za "počinjene grijeh", već ga optužuje zbog genocida koji je izvršen nad hrvatskim narodom uslijed engleskog izručenja u Bleiburgu i kasnije. Nije važno što je mislio ili osjećao Churchill pri čitanju toga pisma, niti je važno je li ono uopće stiglo do njegovih ruku ili je završilo u rukama nekoga nižeg britanskog dužnosnika. Važno je to kao pojava da je u tim danima progonjeni hrvatski narod preko progonjenog Ivana Oršanića manifestirao svoj ponos, svoj prkos i svoju odlučnost u borbi za svoja prava i ostvarenje svoje suverenosti i slobode.

Godine 1948., gotovo u isto vrijeme, napuštaju Žanko i Oršanić brodom Italiju i dolaze u Argentinu, Žanko u travnju a Oršanić 7. svibnja. Život im u početku nije bio lagan, posebice Oršaniću, koji radi težak fizički posao, kao zidarski pomoćnik na jednoj novogradnji. No unatoč tome ne napušta politički rad.

To je vrijeme kada nacionalistička emigracija prima teške udarce: oni koji su vjerovali u mogućnost oružane borbe doživjeli su tragediju **Kavrana** i drugova, dok su oni koji su očekivali skori i neizbježivi sukob Amerike i **Titove** Jugoslavije doživjeli da je – nakon sukoba SSSR-a i Jugoslavije – Amerika počela mijenjati svoju vanjsku politiku, da bi se uskoro – i sve do uspostave današnje Republike Hrvatske – pretvorila u naj-

snažnijeg zaštitnika Jugoslavije, a samim time i u protivnika hrvatske državotvorne emigracije. U takvoj psihološkoj i političkoj klimi, kad gotovo nitko nije vidio svjetlo na kraju tunela, izlazi koncem 1948. u kulturno-političkom zborniku "Hrvatska" članak Ivana Oršanića "Borba za nezavisnost i slobodu", u kojem se postavlja temeljno pitanje, tj. pitanje svrsishodnosti naše borbe u prošlosti, kao i nužnosti njezina nastavka sve do ostvarenja temeljnog cilja: slobode i nezavisnosti.

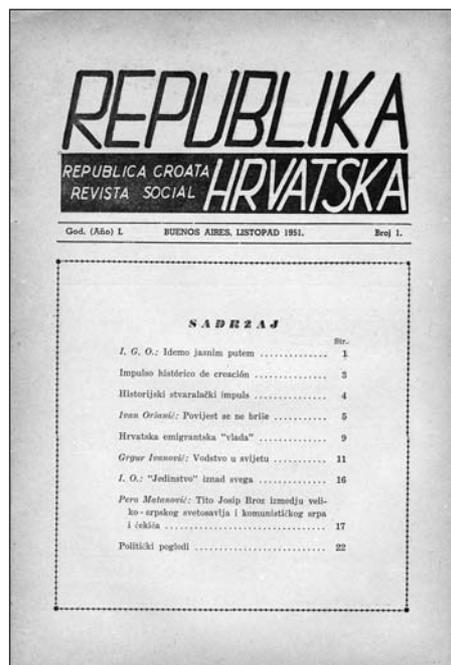
»Imali smo nesreću, da je naša borba za nezavisnost i slobodu završila teškim slo-
mom.

Što sad? Možemo li se pomiriti sa sudbinom, te proglasiti besmislenim i suvišnim svako sadašnje i buduće nastojanje, zato što nismo uspjeli?

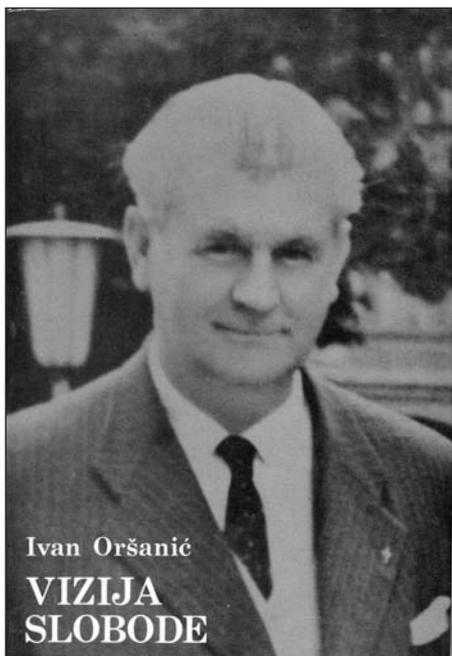
To mogu činiti pojedinci, ali narod kao povijesna cjelina ne može drukčije, nego nastaviti borbu do potpunog smirenja u slobodi i nezavisnosti. Dakle, borba se nastavlja, jer hrvatski narod nema ni slobode, ni nezavisnosti.«

U skladu s time, godine 1951. zajedno s bratom **Antom** i nekolicinom istomišljenika osniva *Hrvatsku republikansku stranku*, te pokreće političku reviju "*Republika Hrvatska*". O pokretanju stranke mislio je još u Italiji, gdje je i započeo s pisanjem programa i tiskanjem biltena "*Starčevićanac*". No nije to bio, u onim prilikama i nakon svega što je emigracija doživjela, lagan posao. U Argentini, daleko od domovine, bez osiguranog životnog minimuma, bez tehničkih i financijskih sredstava, takav su pothvat mnogi smatrali neostvarivim, posebice nakon što Paveliću nije uspjelo pokrenuti *Hrvatsku državotvornu stranku*. Oršanić navodi u svojim uspomena, da je u Argentini pet puta pokušao osnovati stranku i to ne s istim, nego s različitim ljudima. Neki su pokušaji trajali duže, a neki kraće vrijeme, a sudjelovalo je u razgovorima i nastojanjima svega dvadeset osoba, no na osnivanje stranke odlučilo ih se samo njih šestoro, od kojih su četvorica pripadali krugu *Hrvatske smotre*. Osnivači su odlučili da se kao službeni datum osnutka uzme 9. siječanj 1951., a da ime stranke bude, na prijedlog **ing. Karla Kostelca**, *Hrvatska republikanska stranka*.

Unutar hrvatske emigracije postojale su tada (a i kasnije) veoma velike razlike što se tiče dvaju temeljnih stavova:

Prvi broj časopisa *Republika Hrvatska*, Buenos Aires, 1951.

Izvorno izdanje zbirke
Oršanićevih članaka

a) Jesmo li bezuvjetno i nedvosmisleno za potpuno neovisnu hrvatsku državu, ili bismo pristali npr. na Podunavsku federaciju, Balkansku federaciju, pa možda i bolju jugoslavensku federaciju, ili konfederaciju, jer smatramo da je najvažnije osloboditi se komunizma?

b) Smatramo li potrebnim da u budućoj hrvatskoj državi vlada demokratski sustav i socijalna pravda, ili nam je svejedno kakva će biti buduća hrvatska država, glavno da je država?

Ivan Oršanić je jasno definirao stav HRS o ovim pitanjima, ističući da je bitni cilj *Hrvatske republikanske stranke* »ostvarenje integralne slobode«, podrazumijevajući pod time slobodu hrvatskog naroda (otud zahtjev za nezavisnom državom), kao i punu slobodu hrvatskog čovjeka i ostalih lojalnih stanovnika Hrvatske (otud zahtjev za slobodarskim ustrojem hrvatske države), uz ostvarenje pravednog socijalno-ekonomskog sustava (socijalna pravda). Taj temeljni stav i cilj očituje se u programu HRS, koji je objavljen pod naslovom *Načela Hrvatske republikanske stranke* početkom 1951. godine:

1. Pravo na vlastitu državu i političke granice.

- HRS temelji svoj smisao i rad na narodnosnim, pravnim i povijesnim činjenicama po kojima hrvatski narod ima pravo da, kao i svaki drugi politički zreo narod na svijetu, uspostavi i organizira svoj suverenitet u obliku DRŽAVE HRVATSKE

na cjelokupnom povijesnom i narodnom području (Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Srijema, Bosne, Hercegovine, Hrv. Primorja, Međumurja, te djelomice Istre, Bačke i Baranje).

- HRS temeljit će svoj rad na pravu naroda da ima svoju slobodu i državu, bez obzira na to da li je to pogdjekojem narodu na svijetu pravo ili ne.

- Može biti razumljivo da narod ne postigne najednom sve što mu pripada, ali ne može biti razumljivo da bilo koja stranka surađuje na uništenju vlastitog naroda ili na priznavanju činjenica neprijateljskoga uništavanja, prisvajanja i osvajanja zemlje.

2. Stav naprama Jugoslaviji i odbijanje bilo koje i bilo kakve Jugoslavije

- HRS osuđuje svaki rad oko stvaranja, postojanja i podržavanja bivše i sadašnje Jugoslavije – dviju političkih prevara i dvaju nasilja nad hrvatskim narodom – kao i svaki pokušaj opsjenjivanja naroda i svjetske javnosti da bi se uopće mogla stvoriti neka bolja Jugoslavija.

- HRS smatra da je kombinacija zajedničke države između Hrvata i Srba uvijek isključena, jer je za hrvatski narod potpuno besmislena, jer se manifestira isključivo kao diktatura Srba i jer hrvatski narod hoće biti samostalan i slobodan. U svjetlu reda, pravde i slobode, ovakvoj kombinaciji ne može biti mjesta.

- Činjenica da ima Srba i na području hrvatskih zemalja nije argument za stvaranje loših političkih kombinacija, nego

je dužnost Srba poštivati zakone države Hrvatske ili se iseliti onako kako su se sami ili njihovi predci doselili.

3. Smisao države

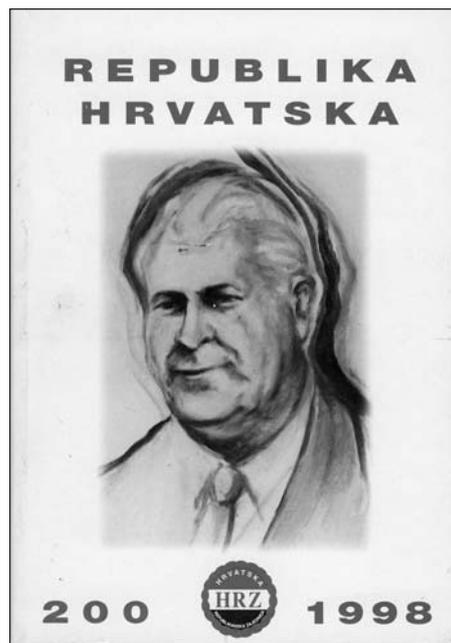
- Za razliku od fašističkog poimanja države, gotovo kao novovjekog božanstva, HRS ističe da država nije sama sebi svrhom, nego da je »smisao države u djelatnosti za narod i opstojanju radi naroda« te da zato »vlast treba što jače približiti utjecaju i odgovornosti naroda«.

- U krajnjem smislu sva ekonomija i socijalno uređenje postoje zato, da bi čovjek na duhovnom području bio uistinu duboko i sigurno slobodan.

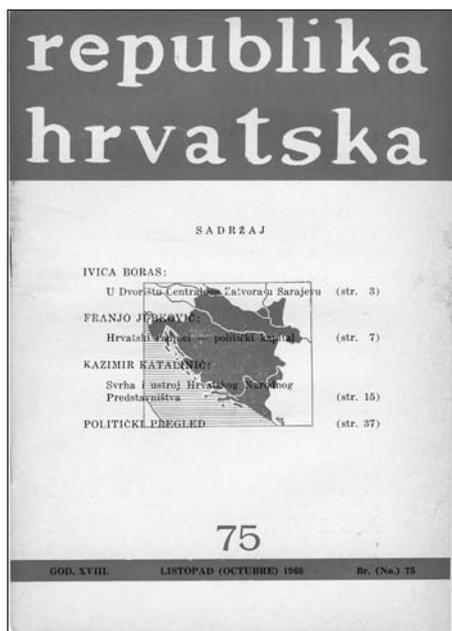
- Država i postoji zbog slobode čovjeka. U ovoj i ovakvoj svojoj misiji država je ustanova višega reda za koju se ima smisla boriti...

Godina 1956. bila je posebno važna zbog propagandističke i političke djelatnosti. Naime, koncem 1956. izišla je iz tiska brošura "Ekonomska snaga iseljništva u Americi" koju je priredio prof. Ivan Oršanić, a koju je Stranka nastojala slati i širiti u domovini. Naslov brošure nije imao nikakve veze s njezinim sadržajem, nego se je takvim nedužnim naslovom željelo barem donekle olakšati prodor u domovinu i zavarati razne oblike jugoslavenske cenzure. Između ostalog, u njoj su se nalazila sljedeća poglavlja: "Hrvatska seljačka stranka", "Ustaški pokret", "Hrvati komunisti", "Banovina Hrvatska i Bleiburg", "Narodne manjine", "Katolicizam, muslimanstvo, protestantizam, židovstvo", "Komunizam prema hrvatskoj državnoj ideji", "Jugoslavenstvo", "Odnos Hrvatske i susjednih zemalja (Mađarske, Italije, Slovenije i Srbije)", "Država Hrvatska, fašistička i nacionalsocijalistička politika", "Načela HRS", itd. Nakana brošure nije bila propagandističko zavaravanje, nego iznošenje istine, makar ta bila i gorka. To je uočljivo i iz prikaza stanja koje je vladalo u svijetu: »Na Zapadu ne dominira idealizam, nego nažalost sile egoizma, zaljubljene u materijalni prosperitet i željne vlastite udobnosti i sigurnosti. (...) Očekivati da bi Zapad likvidirao Jugoslaviju za vrijeme mira, spada u ludosti.«

Ovu je gorku istinu valjalo jasno izreći, jer je tada, isto kao i kasnije, bilo mnogo Hrvata, kako u domovini, tako i u emigraciji, koji su očekivali spas od drugih, tj. od velesila. I ne samo to, nego su čak smatrali da se naša politika i naš rad ne smiju su-

Jubilarni broj časopisa *Republika Hrvatska*, s Oršanićevim likom (Zagreb, 1998).

kobljavati sa željama i planovima tih naroda – iako su ovi pomagali Tita i Titovu Jugoslaviju. Suprotno tome, brošura ističe:

»Ne postoji nijedan argumenat, s kojim bi se Hrvate moglo uvjeriti, da ne treba rušiti tamicu. Svijet mora definitivno spoznati, da će Hrvat srušiti svaku državu, koja nije njegova.

Nemojmo voditi računa, kome se to u svijetu može dopadati, a kome ne. Kad se radi o Hrvatskoj, onda se ima provoditi ono što se nama Hrvatima dopada.«

I doista, da su Hrvati u odlučnom času uvažili želje i savjete velesila, koje su se protivile izlasku Hrvatske iz Jugoslavije te čak dale Miloševiću zeleno svjetlo za nasrtaj JNA na Hrvatsku, još bismo se i danas nalazili u Jugoslaviji, vjerojatno čak i u gorem ropstvu nego što je bilo ono Titovo. Nasuprot onima koji su u domovini, ali i u emigraciji, iluzorno očekivali da ćemo do slobode doći putem strane intervencije, brošura jasno ukazuje put koji nam je slijediti:

»Naše oslobođenje mora biti djelo naše volje, naše savjesti i našeg idealizma.(...) Jugoslavija ima slomiti se zadavljena hrvatskom voljom za slobodom.«

No ako oslobođenje ovisi o nama samima, prvenstveno o narodu u domovini, potrebno je pokušati u oslobodilački proces uključiti i onaj dio naroda, koji je zbog raznovrsnih razloga bio do tada s druge strane barikade, tj. na vlasti ili – točnije – pri vlasti. Shvaćajući tu potrebu, te unatoč dotadašnjim sukobima i proživjelim progonima, nepravdama i osobnim tragedijama, brošura – što je u ono još svježije porat-

no doba zvučilo gotovo heretički – pozivlje na suradnju hrvatske komuniste, ali one razočarane i nacionalno svjesne:

»Što se tiče komunista, danas toliko rječitih, (...) u kobnom času ono malo izdajica i kriminalaca razbježat će se s novcima, a oni koji su zabludili i vjerovali u komunizam, pa se opravdano razočarali, utvrdivši njegovu zločinačku odgovornost prema hrvatskom narodu, i koji su se u svojoj savjesti obratili, neka nipošto ne napuštaju svoje položaje, nego naprotiv neka ih što jače drže, da bi na njima mogli izvršiti u odlučnom času veliku dužnost oslobođenja, time popraviti svoje zablude i ući u hrvatski život slobode otkupljeni, čiste savjesti i herojski svježi za novi život.

Takvih ima na različitim položajima u vojsci, industriji, administraciji, zatvorima, poslanstvima i slično.«

Bio je to prvi pokušaj pružanja ruke pomirnice, ali bitno drugačiji od onih kapitulantskih i oportunističkih pokušaja, koji će se pojaviti preko deset godina kasnije, te koji će pružati ruku pomirnicu ni manje ni više nego Titu, Bakariću i Partiji, koji su ogrezli u hrvatskoj krvi. No stranačka linija HRS u odnosu na hrvatske komuniste nije bila slučajna, niti se je hirovito mijenjala, nego samo vremenom prilagođavala razvitku u domovini. A ta se linija očituje i u zadnjem pismu koje je Oršanić napisao dva mjeseca prije svoje smrti.

Zadnja Oršanićeva politička poruka: integralna sloboda

Dne 24. rujna 1968. stiglo je prof. Oršaniću jedno pismo, koje mu je uputio jedan član Hrvatske republikanske stranke iz Njemačke. Pismo se nalazi u našem stranačkom arhivu, ali nije čitljivo na sedam mjesta, jer je prekriziženo masnom crnom bojom. Učinjeno je to zbog sigurnosnih razloga, kako nitko ne bi mogao znati što je tamo bilo napisano. No prije nego što je to učinjeno, pismo smo, osim prof. Oršanića, pročitali dr. Ivo Korsky i ja, pa znadem da se je na tim mjestima spominjalo jedno prezime – prezime zagrebačkog gradonačelnika, poznatoga komunističkog generala Većeslava Holjevca.

U pismu naš član piše kako je iz domovine stigao jedan čovjek koga je poslao Holjevac, koji da »želi kontakt s emigracijom, s nama, i želi doći u Njemačku na jedan sastanak. On traži od nas garancije da mu se ne će ništa dogoditi i da njegov sastanak ostane u najstrožoj tajnosti, jer

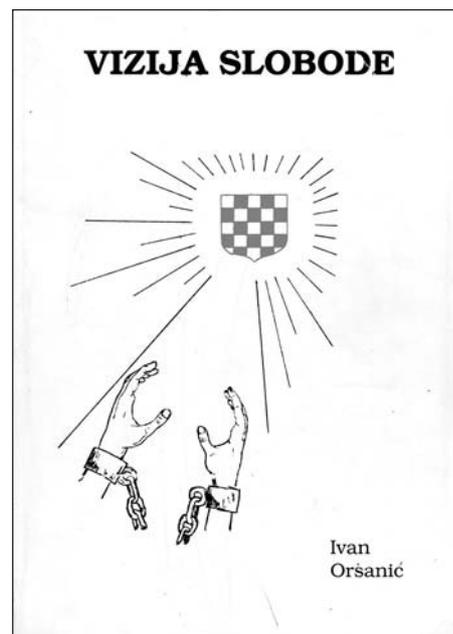
se on želi vratiti u Hrvatsku». Dakako, na taj sastanak bi trebao doći svakako prof. Oršanić, a naši članovi u Njemačkoj, navodi se u pismu, spremni su snositi financijske troškove. Danas je teško zaključiti je li vijest koju smo primili bila istinita, ili se je možda radilo u udbaškoj stupici. No neovisno o tome, korisno je navesti što je Oršanić odgovorio:

«Ime, koje ste spomenuli nije uputno spominjati i više to ne ćemo činiti. Međutim, stvar se s njime može praktično realizirati samo ako se izjasni da je za Hrvatsku državu, bezuvjetno». A nešto dalje još jasnije ističe: »I onome iz Zagreba treba reći, da od diktature nema ništa, jer mi se borimo za rušenje nasilja i diktature, a ne za zamjenjivanje«.

Drugim riječima: suradnja je moguća samo pod uvjetom da njezin okvir bude suverena hrvatska država, ali ne bilo kakva nego slobodarska. Oršanićevo je pismo datirano 7. listopada 1968., te je bilo zadnje pismo koje je napisao u svom životu, jer je nekoliko dana nakon toga započeo proces njegovog umiranja, koji je završen 17. prosinca 1968. Možemo, dakle, zaključiti da je to ujedno bila i zadnja Oršanićeva politička poruka, bolje rečeno njegova politička oporuka.

A bila je u potpunom skladu s čitavim Oršanićevim životom.

Jer njegov život i nije bio drugo negoli nastojanje da bi se ostvarila integralna sloboda, tj. da bi se uspostavila suverena, slobodarska i društveno pravedna hrvatska država. •

Skraćeno izdanje Oršanićevih tekstova

TRAGOM PARTIZANSKIH ZLOČINA: KAKO JE UBIJEN KRŠEVAN BERAM IZ POLJICA, ZADARSKA ŽUPANIJA

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata i poraća, u zadarskome se kraju odigravala prava drama, istinska krvava tragedija. Ideologija koja je poput obrnutog Mide (prema mitologiji kralj koji je sve što je dotaknuo pretvarao u zlato) prešla put od Moskve do svih dijelova Europe, našla je svoje sljedbenike i u ovim našim, tada za-bitim i zaostalim hrvatskim krajevima. Sljedbenici druga **Staljina** i njegovih podređenih morali su prinostiti žrtve nevinih na oltar komunizma, a vidjet ćemo iz sljedećeg svjedočenja da se žrtve nije biralo. Pošteđeni nisu bili seljaci, pa čak niti ubogi prosjaci, pravi proleter bez ikakve imovine, koji se, tražeći puki komad kruha ratne 1942. godine, sigurno nisu bavili nikakvom politikom.

Sol na krvavu ranu doživjele su obitelji hrvatskih žrtava u listopadu 2008. zbog događaja kojeg su zadarski mediji popratili s velikim poštovanjem i uvažavanjem. Preostali pripadnici tzv. zadarskog partizanskog odreda održali su skup u Zadru povodom obilježnice osnutka odreda, iznenađeni postupkom zadarskog župana **Stipe Zrilića**, koji na zamolbu za pokroviteljstvom županije nad obilježavanjem tog događaja, nije poslao ni pozitivan ni negativan odgovor. Za utjehu *antifašističkim* borcima i nešto mlađim *antifašistima* (sada se nazivaju Savez antifašističkih boraca i antifašista), skupu su po običaju nazočili predstavnici SDP-a, koji u svakoj prigodi izražavaju privrženost starim "vrijednostima" svojih očeva i djedova. Pripadnici tog odreda su bili mještani Ražanca, Vrsi, Poljica i drugih sela na tom području, a neslavnu obilježnicu spominjemo upravo zbog zločina iz 1942. i

Piše:

Bruno ZORIĆ

1943. godine. Postoji veliki broj sličnih slučajeva, a nijemi svjedoci tamošnjih zločina su jame Golubinka (Vrsi) i Smiljevka (Ninski Stanovi-Žerava).

Jedna od žrtava partizanskog zločina je bio **Krševan Beram**, sin **Ivana** i **Soke Radović**, rođen 24. studenoga 1913. u mjestu Poljica, nedaleko Zadra. Berama su partizani oteli 16. listopada 1943., pošto se iz straha za vlastiti život i za svoju obitelj prijavio njihovoj, kako su je nazivali, općoj mobilizaciji svih sposobnih muškaraca. Znao je da partizanima ne će biti od koristi, jer je hodao uz pomoć šta-

pa. Unatoč svojoj tjelesnoj nesposobnosti ubijen je, a dan 20. listopada 1943. navodi se kao vrijeme smrti. Tražujući za podacima o partizanskim zločinima, **Ante Matijević** je došao do **Nikole Berama**, Krševanova brata, te ga ispitao i zabilježio iskaz. Iako je prošlo više od 60 godina, istina još živi u mnogim sjećanjima. Ono što nedostaje samo je politička volja da se zločini - koji ne zastarijevaju - procesuiraju, a partizanski zločinci identificiraju, jer mnogi su od njih još uvijek na životu.

Iskaz Nikole Berama, brata ubijenoga Krševana Berama

1943. godine, nakon kapitulacije Italije bila je opća mobilizacija svih sposobnih muškaraca. Za našu sredinu zborna mjesto bilo je Matakov brig, općina Ražanac.

Krševan Beram se otišao prijaviti, ali u međuvremenu je uhićen od strane partizana i stavljen na stranu. Bilo je tu dosta osoba iz Poljica, ali nitko se za njega nije zauzeo. Poslije dulje prozivke, određeni su *terenci* da mog brata odvedu u unaprijed određena mjesta za mučenje, koja su postojala u Ninu i u Vrsima. Idući putem prošli su kroz zaseok Marušiće, Ljubač, gdje je Krševan naišao na svoju rodbinu. Krševan je imao otvorenu ranu na nozi, imao je štap za hodanje, koji je ostavio kod te rodbine, rekavši da mu ne će biti potreban. Vjerojatno je slutio svoju sudbinu.

Na dva mjesta odveli su ga u Vrsi **Mirko Petešić**, sin **Ivana**, i još neki *terenci*, potom u Nin (ne znam kod koga), a potom ga vraćaju u Vrsi, u zatvor kod **Tadije Milića**. U njegovoj konobi je bio zatvor. Rodbina je tražila Krševana, pa smo saznali od nekih terenaca da se

nalazi u kući Tadije Milića. Nevjesta **Anka** i naša sestra **Zorka** nosile su mi hranu u taj zatvor, u kojemu je bio nekoliko dana. Jedne noći partizani su ga odveli prema Golubinki.

Ja, Nikola Beram, ispričat ću što su mi rekli Mirko Petešić i **Boško Kojić** (obojica su živi). Iz kuće Tadije Milića, zatvora, Krševana su odveli **Gojko Predovan, Joso Kojić (Skutinov), Nikola Predovan (Zrno), Petar Jurlina Gajin i Nikola Jurlina (Nikolica) Ivanov**. Odveli su ga prema jami Golubinki i bacili ga u tu jamu. To mi je kod našeg bunara ispričao Mirko Petešić, a potvrdio Boško Kojić (ispred njegove kuće). Njihovu priču potvrđuje nađeni remen od hlača koji je pronađen pored jame. Zločinci su ga zaboravili uzeti.

Po pričama ondašnjih partizana *tere-naca*, neki su govorili da su Krševana živa bacili u jamu Golubinku, a neki da su ga mučili i ubili kamenjem. U svakom slučaju, odjeću i neke predmete su odnijeli. Za smrt moga brata nisu krive samo gore navedene osobe već mnogo njih, koji su sigurno mogli pomoći, a nisu htjeli, nego su naprotiv poticali zločin razjarene bande. To su bili još i članovi partizanskog odbora iz Poljica, oni što su za taj odbor špijunirali i ulizivali se, i to: **Mate Kojić, Kuzman Kojić, Vlado Jurlina i Slavko Vučković** te mnogi drugi *proleter*i.

Evo, uz to mogu napomenuti, da se ne zaboravi, zločin što su činili "osloboditelji", pričala mi je moja majka sljedeće. Prosjaci su u ono vrijeme prosili hranu kako bi preživjeli, kako po našem selu tako i po drugim mjestima. To je bilo 1942. godine. Dvoje siromaha je došlo između Grba i Vrsiju, gdje su ih uhvatili neki grbljanski *terenci*, koji su ih predali odboru u Vrsima. Uz put su ih tješili da tamo ima dosta hrane, da ne trebaju tražiti po kućama. Za kratko vrijeme ti siromasi su pod okriljem noći bačeni u Golubinku. Zločin je izvršio Gojko Predovan, a prosjaci su bili iz Podgorja, podvelebitskih sela. To je mojoj majci ispričala **Jeka Jurlina**, žena **Krste**, a ja vama. To je Jeka mogla znati pošto je u njihovoj kući osnovan partizanski NOO, a navraćali su i odbornici iz ninske općine. (Svjedočenje Nikole Berama Ivanova u Poljicima, 30. rujna 2008. zabilježio **Ante Matijević**)•

Bilo je opće uvjerenje, da majorova dozvola ne sluti dobru. Prof. C. sigurno nema dugog boravka kod karabinjera, te je major dao **Đurđici** priliku, da ga još jednom vidi, prije nego ga zauvijek izgubi. Vrlo je vjerojatno, da je major upriličio ovaj posjet neposredno prije nego će joj muža odvesti, jer kad ne bi bilo tako, zašto joj već prije to nije dozvolio. Već kod našeg prvog posjeta učinjena bez njegova odobrenja, karabinjeri su nam rekli, da prof. C. ne će ostati kod njih više od jedan ili dva dana. Prošla su, međutim, već četiri dana i četiri noći, što opravdava našu bojazan, da su mu dani među njima odbrojeni. Svi su izgledi, da bi ga mogli odvesti vrlo brzo, već možda danas ili noćas.

Toga jutra ja sam imala zadatak posjetiti prof. C. i obavijestiti ga o svemu što momci pripremaju. Kako je **Joža** dobio dozvolu, da prati Đurđicu, to je on preuzeo i taj zadatak, da ga o svemu obavijesti. Ali u nesigurnim okolnostima koje su nastale, teško je bilo znati, nisu li i te pripreme već izgubile svoju svrhu. Ako ga Englezi odvedu danas ili noćas, momci ne mogu više ništa učiniti. Spuštanje u postaju bilo bi vrlo opasno, jer bi ih Englezi mogli zateći u samoj postaji. Ostane li prof. C. još barem jednu noć u postaji, sreća bi se mogla okrenuti u njegovu i našu korist. Zato nije svrha mojeg današnjeg posjeta, da vidim prof. C., nego da doznam koju su mu sudbinu Englezi dodijelili za nekoliko slijedećih dana, odnosno kada su ga odlučili odvesti.

Nastojim stići u postaju oko 11 sati, u vrijeme kada «il maggiore» obično nije u postaji. Znam da mi on ne bi dozvolio posjet, a još manje bi od njega mogla nešto doznati. On je pred Englezima odgovoran za uhićenika i ne će zbog nas imati s njima poteškoća. Stižem pred postaju nešto prije dvanaest, i po držanju stražara nastojim odgonetnuti čeka li me dobra ili loša vijest. On mi se ljubazno smiješi i pozdravlja sa «Buon giorno, signorina!». Ohrabrio me njegov neslužbeni ton te odmah pitam «si mio fratello e ancora qui». – «Si, si! odgovara uvjerljivo» – «favorisca, entrate, entrate!».

Vrijeme je ručka i s prvog kata dopire žamor, koji to potvrđuje. Većina je karabinjera gore, no još ih se dosta vrze po dvorištu i zgradi. U hall-u još čeka nekoliko stranaka, a u poslovnici «i due capi», svaki za svojim radnim stolom, još uvijek ureduju. Vrata poslovnice su bila otvorena i sargento me je odmah primijetio. Nisam morala čekati na red; čim me je opazio, ostavio je posao i došao mi u susret. Došla sam, kaže mi, u najnezgodnije vrijeme. On je ovaj čas «molto occupato» te je bolje da dođem poslije podne, oko pet sati. Ja razumijem, da nije prikladno vrijeme za posjet, no bojim se, da poslije podne ne ću zateći više u postaji «mio fratello». Obrazlažem moj strah dozvole zapovjednika logora Đurđici, da može posjetiti svog muža. Ne znači li to, da će ga brzo odvesti? Sigurno je, kaže mi sargento, da on ne će dugo ostati kod njih, ali vjeruje da ga još danas ne će odvesti. «Signor sargento! – prosljedila sam – vi, dakle, imate vijesti od Engleza i sigurno znadete kad će ga odvesti?» Sargento izbjegava odgovor i nastoji me otpremiti lijepim, utješnim riječima. Ja uporno pred njim ustrajem, uvjeravajući ga, da sam svjesna naše stvarnosti te nije potrebno da mi skriva istinu. Kada će, dakle, doći po njega? Večeras, noćas, sutra, prekosutra? – «Hm, prekosutra» – prosljedi sargento, više pokretom glave nego riječima, «prekosutra posve sigurno, on ne će više biti ovdje!»

Taj put sam postigla rekord brzine na udaljenosti od Ferma do logora. Cijelim sam putem više trčala, nego hodala. Na ugovorenom mjestu, momci su nestrpljivo čekali na moje izvješće. Ono nije moglo biti sažetije, a glasilo je: «Ili noćas, ili nikad!»

Momci su bili odredili ovu noć za odmor i san, jer ne bi bilo uputno ići u akciju poslije jedne naporne, neprospavane noći. Nu, koliko dozvola zapovjednika logora Đurđici, da može posjetiti muža, toliko moje izvješće iz postaje, nisu dopuštali odgađanje. Bilo je očito, da nam vrijeme izmiče te momci zaključuju, da se zahvat mora izvesti iste ove noći, jer sutra bi bez sumnje već bilo prekasno. Ja ću, prema tome, poslije podne, za vrijeme mog pos-

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: OTMICA ZATVORENIKA IZ TALIJANSKE TAMNICE U FERMU – SPAŠAVANJE IZ ENGLLESKE TAMNICE «REGINA ELENA» U RIMU (X.)

jeta, obavijestiti prof. C., da oni noćas dolaze po njega, te da bude spreman za bijeg.

Slijedeći upute sargenta, poslije podne stigla sam u postaju točno u pet sati, ali njega tamo nije bilo. Prvi put u ova četiri dana što posjećujem prof. C., da sargenta nije bilo za njegovim radnim stolom. Jedan od karabinjera me informira, da se ne nalazi u postaji, ali da će uskoro doći. Taj «uskoro» je potrajao pola sata. Čim je došao, pustio me je u ćeliju, ali ovaj put bio je vrlo služben i oprezan. Za vrijeme posjeta vrata ćelije bila su širom otvorena, a pred vratima je stajao stražar i cijelo vrijeme nije nas puštao s oka.

Prof. C. se je nadao premještaju u bolnicu, kao što se utopljenik hvata za slamku. Injekciju, koju sam mu jučer predala, uspio je istom jutros uštrcati u mišić noge, no prije nego se je pokazao njezin učinak, Joža mu je donio vijest, da je premještaj propao. Pothvat iz postaje smatrao je vrlo opasnim i stoga preporučuje momcima, da paze dobro što rade. On bi rado živjeti, ali ne na račun ničije nesreće. Ostao je zapanjen, kad sam mu rekla, da su se momci odlučili na akciju i da već noćas dolaze po njega. Neka bude miran i nada im se iza pola noći, stojeći blizu vrata ćelije bez cipela, u čarapama ili bos.

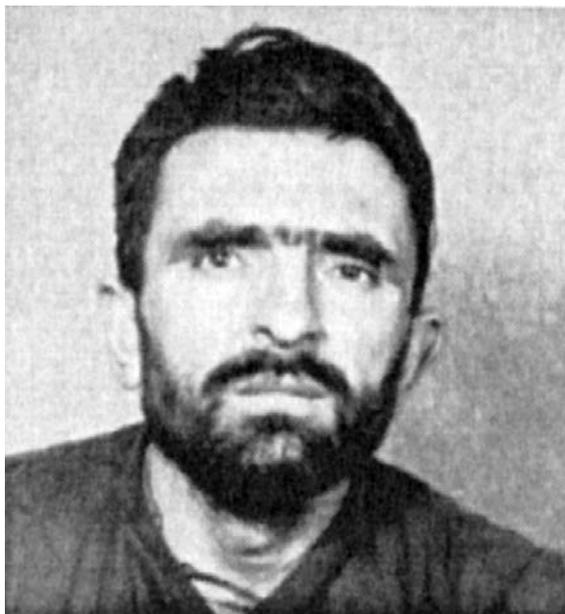
Moj je posjet potrajao ovaj put svega nekoliko minuta. Na odlasku sam htjela pozdraviti sargenta, ali mi je stražar rekao, da je «molto occupato». Htjela sam pričekati, ali mi stražar, malo zatečen, kaže, da je izvan postaje i ne zna kada će doći. Shvatila sam, da me sargento nje htjeo vidjeti kako bi izbjegao moja pitanja, na koja nije mogao odgovoriti. No, više nisam trebala ništa pitati, situacija je bila jasna. Vraćala sam se u logor s uvjere-

Piše:

Anka RUKAVINA

njem, da je ovo moj zadnji posjet prof. C. u karabinjerskoj postaji i da s njim završava moje krstarenje između logora i grada Ferma.

Stigavši u logor, srela sam **Maksa** i odmah produžismo prema potoku, gdje su nas čekali Stipe, Šuco i Željko. Posjedali smo po toplome pijesku, dok se je u zraku već osjećala svježina večeri. Oko nas, po

Todor Panić, Hrvat pravoslavne vjeroispovijedi, ustaša, snimljen kao uhićeni pripadnik akcije Deseti travanj

plićacima potoka, razigrala su se djeca, ljudi su šetali, a malo podalje, mali su skauti vježbali pod brižnim okom brata Ramljaka. Život u logoru tekao je dalje.

Pred «Malom Školom» lepršala je hrvatska i engleska zastava, a na jarbolu je još uvijek stajao zavezan konop, jedino sredstvo, jedini alat, oruđe i oružje za našu noćasnju operaciju. Momci su bili zadovoljni, da je prof. C. obaviješten o njihovom podvigu. Sada su sigurni, da ih on

očekuje, da ga ne će san svladati, i da se ne će prestrašiti, kad začuje škrgutanje zavora na vratima ćelije. Večeras, čim se dobro smrači, Todor će skinuti konop s jarbola i odnijeti ga na ugovoreno mjesto. Sve je, dakle, spremno za akciju. Oni će u Fermo krenuti oko deset sati, proći će kroz glavni logorski ulaz i reći stražarima, da prate jednog prijatelja koji odlazi iz Ferma, noćas u jedanaest sati. Iva i Joža nisu znali za ovu njihovu odluku. U uvjerenju, da je akcija određena ne za ovu, nego za slijedeću noć, oni su već rano jutro otišli u Montanaro, da posjete jednog prijatelja, koji je teško bolestan ležao u tamošnjoj bolnici.

Ostali smo na potoku sve dok nije došlo vrijeme večere. Do tada sam ih poznavala samo po nadimku, a sada smo se konačno i upoznali. Doznala sam njihova prava imena, kao i mnoge žalosne zgrade iz njihova križnog puta. Vraćajući se prema nastambama, sreli smo jednog mlađeg čovjeka s kojim je Maks izmijenio nekoliko riječi. Rekli su mi, da je to **Todor Panić**, koji će iznijeti konop iz «Male Škole» i opet ga vratiti na svoje mjesto, kad sve bude gotovo. Bilo mi je neobično, da je jednom ustaši ime Todor, te upitah od kojeg je to djeda naslijedio? Todor je, kaže mi Maks, pravoslavne vjere i odatle mu ime, ali je hrvatski rodoljub i čelik značaj.

Momci su požurili svaki u svoj paravan, uzeli posuđe za jelo i za čas se nađoše u redu pred kuhinjom, da prime svoj večernji obrok. Večerali su kao i svaki dan, s drugovima, s kojima su jeli redovito i koji su bili njihova logorska obitelj. Kao i obično, poslije večere izašli su na trg, da se prošetaju, da sretnu prijatelje i znance, da s njima izmijene koju riječ i da čuju vijesti i novosti. Šetali su, razgovarali sad s ovim, sad s onim, sve dok se nije

spustio mrak, a zatim jedan po jedan nestao s trga. Bilo je važno, da ih se zapani, jer dođe li do «gužve», nitko ne može reći, da te noći nisu bili u logoru.

Našli smo se na puteljku, koji vodi prema potoku, a prolazi pokraj «Male Škole». Bilo je oko devet sati, otprilike jedan sat prije njihova polaska u Fermo. Škola je bila zatvorena, sva svjetla u dvorištu ugašena, zastave skinute, no, konop je još bio na jarbolu.

Ostali smo unutar logorske ograde, na slabo osvijetljenom prostoru, iza nastambi. Momci su još jednom razmotrili svoj «ratni» plan, uglavili «strategiju» i odredili «bojne pozicije». Trojica će se spustiti u postaju, a jedan mora ostati na krovu. Misle, da je najprikladnije vrijeme za akciju između jedan i dva sata, ali sve ovisi o prilikama, koje ih gore čekaju. Poslije akcije, jedan od njih će požuriti u logor, da javi ishod operacije. Računaju, da im se mogu nadati iza dva sata, ali ako se ne pojave do tri, više ih ne trebam čekati, jer to znači, da su «zaglavili».

O svemu su govorili s jednim mirom i lakoćom, kao da se radi o izletu, a ne o jednom opasnom podvigu. Meni je podrhtavao glas, ruke su mi se tresle, a u želudcu kao da imam teškog olova. Oni se smiju mojoj tjeskobi, nisu mislili, da sam takav kukavelj i nastoje me ohrabriti. Nemam se čega bojati, ta, što njima tko može? Zar ne znam, da je Maks prvak na svim olimpijadama, da Šuco skoči iz aviona s tisuću metara visine i dočeka se na noge, lagan kao ptica. Stipe se opet samo zaleti i preskoči Velebit, a Željko je brži od strijele i puščana zrna? U takvom su raspoloženju dočekali deset sati, a onda krenuli za Fermo, da «isprate svoga prijatelja».

Na trgu su već bila ugašena svjetla i ljudi se uglavnom već razišli. U čitaonici netko je držao predavanje, a u kazališnoj dvorani vježbao je pjevački zbor «Jadran». Nedaleko od glavnog ulaza, Todor je razgovarao s nekolicinom ljudi i samo nam nehajno mahnuo rukom. Konop je već bio na ugovorenu mjestu. Ostala sam s njima, dok nisu izašli iz logora, i stajala pred ulazom, dok mi još jednom nisu

mahnuli rukom, a onda zamaknuli iza prvog zavoja na cesti.

Vratila sam se u nastambu, u kojoj je vladala tišina i polumrak. Bilo je vrijeme noćnog mira i veliko svjetlo već ugašeno. Angela je bila na pjevanju, ja sam bila zadovoljna, da sam sama u paravanu, jer nisam bila za nikakav razgovor. Toga dana nisam sa Đurđicom izmijenila ni jedne riječi. Vidjela sam je samo jutros, kad je s Jožom polazila u Fermo, i to je bilo sve. Večeras bih najradije izbjegla susret s njom, jer znam, da će me pitati gdje sam bila cijeli dan, a ne usudim se reći joj istinu zbog njezina paničnog straha, da netko ne bi nastradao. Kad je malo kasnije ušla u moj paravan, sva u suzama i jecajima, ja sam se «indignirala» nad tolikim pomankanjem nade i ufanja u Božje milosrđe. Ta, još je živ, još je tu, još nije sve propalo i ovo nije vrijeme plača, nego molitve, itd. Sve su te moje mudrosti bile uzaludne. Bila je između dvije vatre: strah i panika, ako momci nešto poduzmu; očaj, ako posve od njega dignu ruke.

Kako je noć odmicala, tako je rasla i moja tjeskoba. Nisam se mogla smiriti u nastambi. Izlazila sam, ulazila i opet izlazila. Đurđica je slijedila svaki moj pokret, kao da je slutila, da nešto očekujem. Ni djevojke iz susjednih dvaju paravana nisu spavale. **Fina, Ružica, Zdenka, Ruža,** bile su neprestano uz nju i brinule se za **Jadranku**. Aktivnost u logoru je pomalo prestajala i posljednji šetači odlazili s trga. Kroz tišinu i noć, odzvanjali su još samo koraci noćnog stražara. Bila sam odviše nemirna, misleći na momke i njihovu akciju. Nisam mogla ostati u paravanu, a bilo je nezgodno da stojim sama pred nastambom. Povukla sam se tada iza nastambe, gdje je bio pohranjen jedan kamion, a sav prostor bi u mrku mraku. Zgurila sam se iza kamiona, sva oko i uho u smjeru odakle bi se oni mogli pojaviti. Osluškivala sam pozorno svaki šum, dok sam u sebi vapila: «Bože sveti, čuvaj ih od svake nesreće! Smiluj nam se, smiluj nam se!»

Momci su stigli u Fermo još prije jedanaest sati, a kako su zakazali akciju istom za pola noći, to su još imali pred sobom na pretek vremena. Da im vrijeme ne

protekne uzalud, odlučili su «pribaviti si malo kuraže». Ušli su u jednu gostionicu i naručili nešto girica i jednu litru vina. Dok su se tako kriječili i hrabрили, uglavili su konačno potankosti akcije, kao i dužnosti svakoga od njih. Bilo je teško odlučiti tko će ostati na krovu, jer su se sva četvorica htjela spustiti u postaju. Najzad je Željko riješio problem, izjavivši, da je njemu svejedno gdje-god bio, jer je svaki od njih sposoban za svako mjesto. Sve ostalo išlo je bez muke. Maks će se spustiti prvi pa, ako ne iskrasne nikakva opasnost, slijedit će ga Stipe i Šuco. Plan je kroz zgradu jednostavan, oni već napamet znadu svaki korak, svaku stubu, udaljenost, zavoj, vrata kroz koja moraju proći, kao i ona, koja čekaju, da ih oni otvore.

Kad je već bilo vrijeme akcije, izašli su iz grada i došli na cestu, koja opasuje gradske bedeme. Na cesti nema prometa, nitko ih ne će vidjeti, a ako netko i naiđe, oni se lako mogu naći s onu stranu zida i skloniti se u obližnjem grmlju. Brzo i odlučno stigli su do mjesta, koje su već prošle noći odredili za uspinjanje na bedeme. Istim načinom i oprezom kao i prošle noći, no sada već sigurnije i lakše, popeli su se na bedeme, prešli krovove gradskih kuća i našli se na vrhu karabinjerske zgrade. Puzeći potbuške po strmom i nespretnom krovu, sretno su stigli do stupa gromobrana. Za njega su zavezali konop, pomoću kojeg su se lakše pomicali i pridržavali, da se ne okliznu niz krov. Zbog krova «na dvije vode», nisu mogli vidjeti u dvorište i unutrašnjost zgrade, ali su posve razgovjetno čuli razgovor karabinjera, slušali korake po stubama i balkonu, te pratili njihovo kretanje. Neki su još bili u dvorištu, neki već u krevetu, a od nekud se je čuo razgovor i primjedbe uz igru karata. Skupljeni oko gromobrana i držeći se stalno za konop, čekali su i slušali. Postepeno su se gasila svjetla. S crkvenog zvonika otkucava jedan sat, pomalo sve se stišava, gasi se i svjetlo na šetalištu, gore kod crkve, napokon potpuna tišina i mrak. Zaključili su, da bi mogli krenuti dalje.

(nastavit će se)

OPAKA KOMUNISTIČKA PRAKSA I U POSLJEDNJEM DESETLJEĆU JUGOSLAVENSKOG REŽIMA

I poslije smrti nesmiljenoga komunističkog diktatora **Josipa Broza Tita**, Udba i Savez komunista nastavili su nesmanjenom žestinom, sve do početka raspada Jugoslavije, provoditi ustaljenu nedemokratsku i protuhrvatsku praksu. Rečenomu u prilog svjedoči i činjenica da je zloglasna Udba na području općine Posušje 1981. striktno pratila čak 118 osoba. Istom se nedemokratskom praksom nasta-

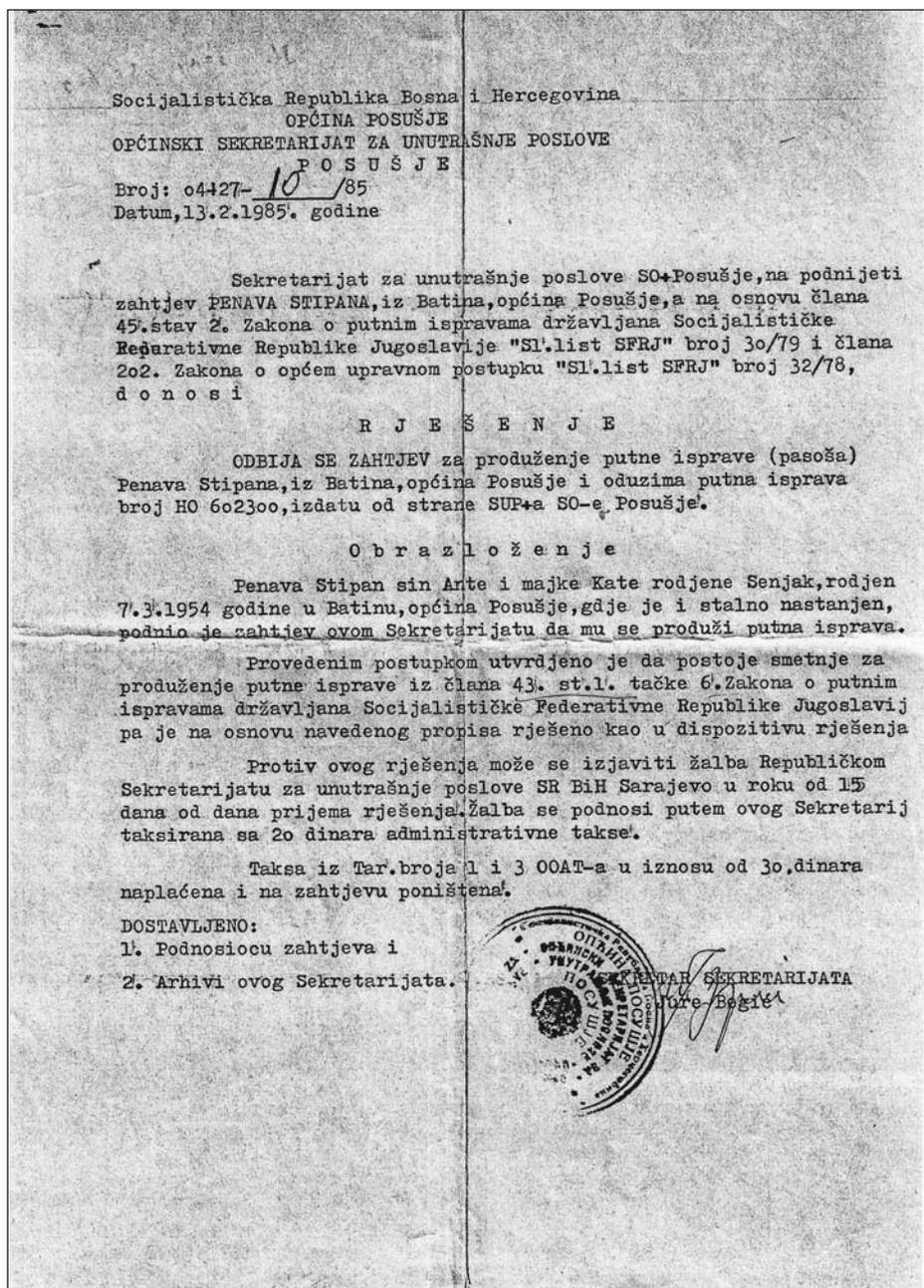
Piše:

Ivica KARAMATIĆ

vilo u Posušju sve do prvih višestranačkih izbora u BiH, što svjedoči primjer moje malenkosti, kad me je 1990. "milicija", to jest organi SUP-a, uhićivala čak tri puta te privodila na obavijesne razgovore. Prvi put to se dogodilo kad sam ispred posuške

crkve prodavao knjige "Živi Radić", a uhidba se ponovila iste godine kada sam u Rakitnu kod Posušja narodu dijelio hrvatski domoljubni tisak. Moja treća uhidba dogodila se kada sam s hrvatskim domoljubom **Zvonimirom Kukićem**, predvodio masovne javne prosvjede ispred policijske postaje u Posušju, protiv izuzimanja oružja TO.

O komunističkoj opakoj pravnoj praksi tih posljednjih godina olovnih vremena, zorno svjedoče dokumenti, koje mi je nedavno ljubazno ustupio gospodin **Stipan Penava**, rođen 1954., s obitavalištem u selu Batinu kod Posušja (dokumente dostavljam u prilogu - op. I. K.), Rješenjem br. 04-27-10/85 kojeg je 13. veljače 1985. izdao Općinski sekretarijat za unutrašnje poslove Posušje, Stipanu Penavi "odbija se Zahtjev za produženje putne isprave (pasoša) i oduzima putna isprava broj HO 602300, izdana od strane SUP-a SO-e Posušje". Iz obrazloženja rješenja nije jasan pravi razlog oduzimanja putovnice, jer se u njemu samo spominje član 43. st. 1. točka 6. Zakona o putnim ispravama. Međutim je bjelodano kako su organi vlasti tada maltretirali gospodina Stipana Penavu, vršeći smišljeno mentecid nad njim, jer su mu odbili izdati putnu ispravu, iako je tri godine prije toga ostao bez posla, upravo zakulisnim komunističkim podmetanjima, unatoč tomu što je imao zvanje socijalnog djelatnika. Stipan Penava je protiv spomenutog rješenja podnio tužbu Upravnom sudu BiH, koji je 1. listopada 1985. u Sarajevu (naravno "u ime naroda") donio presudu br. 2549/85 - I, kojom je tužba odbijena. Ni iz presude se ne vidi koji su razlozi neizdavanja putovnice, budući da se odluka temelji na diskrecijskoj (slobodnoj) ocjeni tijela Državne sigurnosti, prema kojoj bi Stipan Penava svojim boravkom u inozemstvu razvio "neprijateljsku djelatnost" i radio na podrivanju ustavnog poredka SFRJ.

VLADIMIR GEIGER: LOGOR KRNDIJA 1945.-1946.

(Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Slavonski Brod - Hrvatski institut za povijest Zagreb)

Do potkraj Drugoga svjetskog rata, većina hrvatskih folksdojčera, uslijed ratnih događanja, izbjegla je ili je prognana iz svojih domova, pretežito u Austriju i Njemačku, ali i na područje Češke, Slovačke, Poljske, Mađarske i Italije, gdje su i dočekali završetak rata. U zavičaju su ostali mahom folksdojčeri koji nisu bili izloženi neposrednoj ratnoj opasnosti.

Potkraj 1944. i početkom 1945. počinje od strane partizanskog pokreta i novouspostavljenih "narodnih" vlasti progon preostalih folksdojčera u Jugoslaviji, i u Hrvatskoj. Tome je napose pridonijela i odluka Predsjedništva Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) od 21. studenoga 1944., koja je pripadnike njemačke manjine proglasila kolektivnim krivcima. Njemačko stanovništvo, koje nije izbjeglo, bilo je tijekom i neposredno nakon ratnih djelovanja prepušteno samovolji pobjednika. Nakon Drugoga svjetskog rata komunistička vlast u Jugoslaviji pripadnicima njemačke manjine oduzela je sva nacionalna i građanska prava. Žrtve kolektivne odmazde nisu bili samo folksdojčeri koji su mogli dokazati svoje sudjelovanje u partizanskom pokretu ili njegovo potpomaganje.

Komunističke vlasti Jugoslavije izbjegle i protjerane folksdojčere nisu više smatrali državljanima Jugoslavije. Zauzele su stav o zabrani povratka izbjeglih i prognanih folksdojčera iz Jugoslavije, a i preostale pripadnike njemačke manjine namjeravale su protjerati iz zemlje. To je najjednostavnije, uz konfiskaciju njemačke imovine, otvaralo mogućnost radikalne promjene vlasničkih odnosa i etničke slike.

Nakon preuzimanja vlasti u pojedinim naseljima, prema uputama Odjeljenja za zaštitu naroda (OZN-a) za Hrvatsku, jedi-

nice Korpusa narodne obrane Jugoslavije (KNOJ) uhićivale su folksdojčere i odvodile ih u logore, odakle su trebali biti protjerani iz Jugoslavije. Jedan dio jugoslavenskih, i hrvatskih, folksdojčera odmah je protjeran u Austriju. Kako je protjerivanje folksdojčera iz Jugoslavije zbog zatvaranja granice prema Austriji, Italiji i Mađarskoj od strane savezničkih okupacijskih vlasti sredinom srpnja 1945., to onemogućilo, za većinu folksdojčera slijede logori i prinudni rad.

dove u poljoprivredi. Uskoro se, međutim, pristupilo sustavnije njihovom upošljavanju na poljoprivrednim dobrima i u različitim poduzećima. Po logoraše dolaze seljaci iz okolnih sela i koriste ih kao radnu snagu za razne poljoprivredne poslove, odnosno iznajmljuju ih za rad i to plaćaju logorskoj upravi. U većini slučajeva, ako se uzmu u obzir uvjeti u logorima, rad izvan logora za internirce je značio poboljšanje života. Mnogi seljaci, Hrvati, Srbi i drugi, prema iskazima/sjećanjima logoraša, iskazali su razumijevanje i ukazali im pomoć u hrani i odjeći. Uvjeti boravka u logorima, posebice higijenski uvjeti i prehrana, bili su više nego oskudni i nedostatni. Mnogi poboljšavaju i umiru. Posebice od jeseni/zime 1945., u logorima haraju epidemije tifusa i poprimaju zastrašujuće razmjere. Na tešku sudbinu logoraša utjecali su, osim nepovoljnih uvjeta smještaja, izrazito slaba prehrana, nedovoljna higijena, pomanjkanja lijekova i liječničke pomoći, razne bolesti, te naporni radovi na koje zatočenici nisu bili navikli. Tek potkraj ožujka ili početkom travnja 1946., nakon poduzetih potrebnih mjera, tifus je u logorima uklonjen. Kada su se prilike u logorima koliko-toliko normalizirale, život je bio jedva podnošljiv. U logorima se umiralo uglavnom od bolesti, posebice dizenterije i tifusa, stračke slabosti, premorenosti, zime i gladi.

Likvidacije nisu bile masovne i učestale, ali je bilo i zlostavljanja i ubijanja. Prema svim pokazateljima u jugoslavenski logorima je stradalo oko 50.000 do 60.000 folksdojčera.

Komunističke vlasti u poslijeratnoj Jugoslaviji nisu, što se tiče folksdojčera, pravile dobne i rodne razlike. Položaj i sudbina folksdojčera, u pojedinačnim slu-

Vladimir Geiger

LOGOR KRNDIJA 1945. – 1946.

Od potkraj 1944. do početka 1948. u logore je od oko 195.000 u Jugoslaviji preostalih folksdojčera internirano oko 170.000 osoba. Dokumenti potvrđuju da su u logore upućivane cjelokupne folksdojčerske obitelji, starije osobe, žene s djecom, bez obzira na dob.

U početku su logoraši korišteni kao radna snaga izvan logora, primjerice za popravak puteva te za pojedine sezonske ra-

čajevima, ovisio je od starosti, snage, zdravlja, dobre ili zle volje onih koji su nad njima imali vlast i odlučivali o njihovoj sudbini.

Najmanje oko 10.000 do 18.000 od 20.000 preostalih hrvatskih folksdojčera ostalo je, nakon zatvaranja austrijske granice i prestanka primanja prognanika iz Jugoslavije u ljeto 1945., internirano u logore. Tada je logore u Hrvatskoj, zbog njihova podrijetla i prezimena, interniran i znatan broj pohrvaćenih Nijemaca, koji se nisu osjećali i iskazivali Nijemcima.

Prema svim pokazateljima, najveći logori za pripadnike njemačke manjine na području Hrvatske bili su od svibnja 1945. do siječnja 1947. Josipovac kod Osijeka, Valpovo, Velika Pisanica kod Bjelovara, Krndija kod Đakova, Šipovac kod Našica, Pusta Podunavlje u Baranji i Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka.

U svibnju 1945., u Josipovcu kod Osijeka i Valpovu osnovani su prvi veliki sabirni centri/logori za hrvatske, posebice slavonske, srijemske, baranjske, ali i bosanskoposavske Nijemce. Prve skupine

Logor Krndija - groblje

folksdojčera internirane su najprije u Josipovcu. Tijekom svibnja 1945. u logor Josipovac internirano je više od 3000 osoba, uglavnom starijih osoba, žena i djece. Transporti sa slavonskim i bosansko posavskim Nijemcima iz logora Josipovac i logora Valpovo, a i drugih logora, upućivani su od početka srpnja 1945. u Austri-

ju. U prepunim stočnim vagonima, bez dovoljno hrane i vode, većina iscrpljena pobolijeva, a neki višednevno putovanje nisu preživjeli. Iz logora Josipovac 8. srpnja 1945. upućen je željeznički transport s oko 3.000 logoraša, od kojih nitko nije znao odredište. Nakon dugog iscrpljujućeg puta, logoraši su dva dana bili zatvoreni u stočnim vagonima u Leibnitzu u Austriji, a zatim ih je oružana pratnja istjerala i jednostavno ostavila. Dva dana kasnije, 10. srpnja 1945., logor Josipovac je raspušten, a manji broj logoraša koji je preostao, prebačen je u obližnji logor Valpovo. Iz logora Valpova vlakom je, stočnim vagonima, 22. srpnja 1945. upućeno prema Austriji još 1800 osoba. Međutim, kako su britanske okupacijske vlasti u Austriji odbile prihvatiti ih, transport se morao vratiti s austrijske granice, a nakon nekoliko dana besciljnog kretanja, završio je u Velikoj Pisanici kod Bjelovara. Isto se tijekom srpnja 1945. dogodilo i sa još dva transporta folksdojčera, koji su bili upućeni prema austrijskoj granici.

Prema svim vrlo pouzdanim navodima i procjenama, brojka je vraćenih u tim transportima iznosila oko 5000 do 6000 osoba, pretežito staraca, žena i djece. Nakon kraćeg zadržavanja folksdojčera u Velikoj Pisanici, od početka, a zaključno sa 10. kolovoza 1945., krenuli su transporti prema logorima za folksdojčere prema istoku Hrvatske (logori Valpovo i Krndija). To je značilo i nastavak stradanja slavonskih, srijemskih, baranjskih i bosansko

72					
UTORAK, 13 MARTA 1934					
Sat	Ime	Adresa	Liječenje	Dijete	Potražuje
8	<u>Logor Krndija.</u>				
8 1/2					
9					
9 1/2	jetzt beginnt der dritte und schwerste Leidensweg meines				
10	Lebens. Nach schweren Abschied von meinen Lieben, besonders von				
10 1/2	meiner lieben Vlastica die ich schon sehr lange nicht gesehen habe,				
11	war mir der Abschied besonders unendlich trauriger. Vormittag tea-				
11 1/2	ten wir verpackt und reisefertig an, jedoch erst ab 3 Uhr nach-				
12	mittag brachten wir auf, und verließen das Krankenhaus St. Gea-				
12 1/2	drika. Bei Regenwetter gingen wir zu Fuß in einer langen				
1	Kolonne nach Okučani. Gepäck wurde uns per Wagen mitge-				
1 1/2	nommen. Im Regen nahm immer heftiger zu vermisch mit				
2	Schneegestöber und nach mühevoller. Gehen durch dieses				
2 1/2	wässrige, kalte Wetter und Wind sowie Frost und Quatsch ka-				
3	men wir ermindet und ganz dunkelst um 8 Uhr abends in				
3 1/2	Okučani an. Ganz verhuscht und in diesem Zustand wurden				
4	wir wieder in Lastwagenwagons untergebracht. Die ganze				
4 1/2	Nacht hindurch führen wir hindurch und kamen am Mon-				
5	tag den 16. November in Bred an. Dort warteten wir bis a-				
5 1/2	blends in die Wagons und abends die ganze Nacht hindurch				
6	führen wir weiter, wo wir am Dienstag den 17. früh in Srečko				
6 1/2	polje ankamen. Von dort jetzt zu Fuß wieder in einer langen				
7	Kolonne verpackt mit unserem Sachen gingen wir durch				

Dnevnik Karla Bezemeka

posavskih Nijemaca koji su bili u tim transportima.

Za sudbinu hrvatskih Nijemaca paradigmatično je selo Krndija u Slavoniji, 4 km sjeverozapadno od Punitovaca (Đakovština). Nekada pretežito njemačko naselje, koje se je od nastanka u 1882./83. brzo širilo, nestalo je "preko noći", naime stanovništvo je iselilo/izbjeglo potkraj listopada 1944., a jugoslavenska komunistička vlast je Krndiju nakon Drugoga svjetskog rata pretvorila u logor za u zavičaju preostale Nijemce. Od kolovoza 1945. do svibnja 1946. napušteno njemačko selo Krndija kod Đakova, jedan je od najvećih logora u Hrvatskoj i Jugoslaviji za preostalo njemačko stanovništvo.

U Krndiji je najprije osnovan logor za ratne zarobljenike (njemački i hrvatski vojnici) i političke zatvorenike Hrvate. U logor za folksdojčere, naime, za preostalo njemačko stanovništvo Slavonije i Srijema, zapadne Hrvatske i bosanske Posavine, Krndija je pretvorena kad su 15. kolovoza 1945. dopremljeni logoraši iz Velike Pisanice. Logoraši su zatim sami morali ograditi logor bodljikavom žicom. Slijedi kasnije i dolazak u Krndiju novih slobode lišenih folksdojčera. Komandant/upravnik logora bio je kapetan **Ivan Tomljenović**, a zatim **Milan Komlenović**. Logorsku upravu i stražu činili su pripadnici KNOJ-a, od kojih su četiri bile žene, koje su prema iskazima/sjećanjima logoraša bile najokrutnije. Po logoraše dolaze seljaci iz okolnih sela i koriste ih kao radnu snagu za razne poljoprivredne poslove, odnosno iznajmljuju ih za rad i to plaćaju logorskoj upravi. Mnogi seljaci, prema iskazima/sjećanjima logoraša, iskazali su razumijevanje i dali im pomoć u hrani i odjeći. Na tešku sudbinu logoraša utjecali su, osim nepovoljnih uvjeta smještaja, izrazito slaba prehrana, nedovoljna higijena, pomanjkanje lijekova i liječničke pomoći, razne bolesti, te naporni radovi na koje zatočnici nisu bili naviknuti. Umiralo se većinom od bolesti, posebice tifusa, premorenosti, zime i gladi. Od zime 1945./46., posebice od siječnja 1946., počinje harati epidemija pjegavog tifusa koja ubrzo poprima zastrašujuće razmjere. Potkraj ožujka ili početkom travnja 1946., nakon poduzetih potrebnih

mjera tifus je uklonjen. Ubijanja i smaknuća osim nekoliko slučajeva, koji su nedvojbeni, u logoru Krndija nije bilo. Logoraše su pokapali na mjesnom groblju, mnoge i bez nadgrobnih oznaka ili natpisa. Prema izvješću Ministarstva unutarnjih poslova Narodne vlade Hrvatske, u logoru Krndija u listopadu 1945. smješteno je 3.500 logoraša, uglavnom starijih osoba, žena i djece, koji se koriste za različite radove. Procjenjuje se da je kroz logor Krndija prošlo oko 3.500 do 4.000 logoraša, te da ih je oko 500 do 1.500 u logoru smrtno stradalo, uglavnom od izgladnelosti, dizenterije i tifusa. Prema do sada utvrđenim poimeničnim pokazateljima, u logoru Krndija stradalo je najmanje 338 osoba, pretežito starijih osoba, žena i djece. Logor Krndija raspušten je u svibnju 1946. Osobe koje nisu puštene na slobodu, prebačene su do potkraj svibnja 1946. u druge logore (Podunavlje u Baranji, Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka, Gakovo u Bačkoj i Knićanin/Rudolfsgnad u Banatu). Odatle su zatim kao logoraši upućivani na prisilni rad i drugdje. Nakon ukidanja logora Krndija, znatan broj osoba puštenih na slobodu ostao je raditi na poljoprivrednim dobrima i u raznim radnim organizacijama u Slavoniji.

Ipak, većina hrvatskih, i ostalih jugoslavenskih, folksdojčera nakon puštanja iz logora, a nakon otvaranja jugoslavenskih granica, budući da su zbog svoje etničke pripadnosti bili obespravljani, iselila je pretežito tijekom pedesetih godina 20. stoljeća, u Austriju i Njemačku.

U Krndiji je, napokon, 1. studenoga 1997. održana prva komemoracija žrtvama logora 1945./46. Na logorskom dijelu groblja u Krndiji otkriveno je 7. listopada 1999. spomen-obilježje (spomenik) stradalim/žrtvama logora 1945./46. s natpisom na hrvatskom i njemačkom jeziku: "U počast i spomen Podunavskim Nijemcima žrtvama zatočeničkog logora Krndija 1945/1946"/"In ehrendem Gedenken der donauschwäbischen Opfer im Vernichtungslager Kerndia 1945/1946". (Knjigu dr. V. Geigera *Logor Krndija 1945.-1946.* moguće je po cijeni od 70,00 kuna kupiti u knjižarama i kod nakladnika.)•

Početkom listopada 2008. izašla je iz tiska osma knjiga **Bruna Zorića**, ovoga puta knjiga crtica. U dosadašnjem književnom radu, Zorić se ogledao u pisanju pjesama, drame, književnih kritika, osvrtu, prikaza književnih djela i pisaca. Ovoga puta i sam je odlučio objaviti svoju zbirku crtica. Zbirka je izašla u izdanju Podružnice HDPZ Zadar.

Knjiga ima 166 stranica, a uredio ju je i lektorirao sam autor knjige. Čitava zbirka sastoji se od 33 crtice, podijeljene po ciklusima: "Sudbine" (ukupno 8 crtica), "Naši ljudi" (5 crtica), "Silnici" (3 crtice), "Patnje" (7 crtica), "Zatvorske uspomene" (2 crtice), "Moje djetinjstvo" (4 crtice), "I tako se brani Domovina" (3 crtice) i "Komunistički zločini" (1 crtica). Valja spomenuti još da se knjiga sastoji od bilješke o piscu, bibliografije (dosadnja objavljena djela piščeva), kazala, naznaka koja su djela u pripremi za objavljivanje te uputa gdje se naslov može nabaviti. O samom piscu Brunu Zoriću ne ćemo ponovo iznositi biografske podatke, jer je to više puta objavljeno i na stranicama našeg *Političkog zatvorenika*.

Sve crtice u zbirci doimlju se veoma životno. Pisac pripovijeda zanimljivo i ležerno. Nema zastajanja, već pripovijedanje teče lagano i razgovijetno, pa kao čitatelji možemo lako pratiti piščevo pričanje i odgonetnuti njegove misli, uživiti se u život likova, a zapravo sve su to biografske crtice, jer u svakoj prepoznajemo samoga pisca. On zapravo priča o sebi, kroz svoje likove i govori o svojim životnim dogodovštinama. Teme se odlikuju realističkim prikazom prošlih događaja, likova i sudbina, pa je tako dojmjljiva crtica "U Lucijinoj mreži", u kojoj se sam pisac nije htio zaplesti, već je vješto izmigoljio.

Crtica "Krpice gospođice Ane" doimlje se tugaljivo. To je priča o sudbini jedne napuštene i usamljene žene, koja se nada, da će jednom stići i njezin vitez iz bajke i živi u toj nadi, ali ona se nije nikad ostvarila. U toj nadi prolazi i život. Pisac žali sudbinu gospođice

NOVO KNJIŽEVNO OSTVARENJE BRUNA ZORIĆA

(B. Zorić, "Čudan je ovaj svijet, Hektore moj", Zadar, 2008.)

Ane, ali joj ne može pomoći, već samo utvrđuje njezin životni put i tuguje njenim suzama. U crtici "Jedna smrt Stjepana Kastropila", slika život jednog ostarjelog profesora, koji očekuje svoj kraj i doživljava ga, baš od onoga čega se najviše bojao, automobila, te moćne tehnike bez koje se ne može, a opet, koja donosi smrt. Crtica "Kapetan Ivo" je pripovijest iz stvarnog života. Nakon smrti svoje supruge, kapetan Ivo nije imao želje da i dalje živi. Smisao njegova života bila je njegova supruga. Poslije nje, kapetan Ivo nije znao kuda dalje, jer dalje se nije moglo. Čekao je i svoj vlastiti kraj.

Najsnažnija je crtica "Jakovljeva smrt" (priča iz jedne učmale sredine). Likovi su priprosti ljudi, primitivni, žive u praznovjerju i siromaštvu, u vječitoj borbi karaktera, sumnji nade, smrti i života. U crtici "Mrkonja" govori o neutaženoj strasti, koja glavni lik razdire, progona ga, te se i on sam u toj svojoj golemoj

Piše:

Domagoj ZORIĆ

želji da zadovolji svoje seksualne prohtjeve, gasi, a želja mu nije bila ispunjena. Crtica "Sveci dobro dijele", također je snažna umjetnički oblikovana crtica, s puno likova, sukob na relaciji muškarci - žene. To je crtica u kojoj se govori o siromaštvu, praznovjerju, smrti... To je snažna osuda praznovjerja i primitivizma. Pisac se uvlači u svoje likove, razotkriva ih, gdjekada ih žali, a gdjekada im se ruga. Reznacija obuhvaća likove, ali i samog pisca koji se s njim poistovjećuje. Kao da je jedan od njih.

Likovi su crtani snažno, veoma plastično. Mi ih vidimo, gledamo, kao da se kreću na pozornici, tu negdje ispred nas. Vidimo kako su odjeveni, zavirujemo u njihovu zdjelu, u dušu, gledamo njihove suze, slušamo govor, upoznajemo se s njihovim karakterom, oni su tu pred nama, razgolićeni u svojoj jednostavnosti i prostoti, živi su, a opet kao da lebde, negdje između života i smrti. Crtica "Naši ljudi" jeste crtica ljudskih karaktera. Pisac svoje likove naziva uvećanicom kao Stipina, Špirina, Šimetina... Možda se želi kritički osvrnuti prema njima, njihovoj mudrosti i životnom svjetonazoru, slika njihove želje i mogućnosti da se te želje ostvare. Ipak, vidimo, pisac se smije samomu političkom sustavu. To je vrijeme samodoprinosu. Ljudi su od svoga siromaštva morali izdvajati za komunalije, jer to je ipak socijalizam. Svima isto, svi smo siromasi, svi trebamo jesti iz iste zdjele. Siromahe

treba učiniti još siromašnjima. Pisac nije protiv napretka sela, niti protiv boljeg života, ali taj bolji život mora donijeti vlast, a ne siromah koji jedva preživljava.

U naslovnoj crtici "Čudan je ovaj svijet, Hektore moj", slika lik malograđanina, čovjeka usamljena, nedruželjubiva, svadljiva, prigrupa, izgubljenog u vremenu i prostoru, suvišna čovjeka, koji prijateljuje s paukom u svojoj sobi, jedinim prijateljem, kojemu se povjerava, razgovara s njim, prima savjet od njega, tako mu se čini i u toj svojoj jazbini jedino doživljava sreću.

Neke crtice kao "Silnik", "Bićine muke", isključivo su literarni uradci, čini nam se snažna mala umjetnička djela, čudesne umjetnine riječi. Pisac snagom svoje riječi prodire u dušu likova, razotkriva ih u njihovoj vulgarnosti, podlosti i zloći, sažaljeva ih, jer pate zbog svojih ranijih grijeha. Ta prošlost progona te ljude, pa nam se čini da nas pisac upućuje u misao, tko dobro čini, dobro će mu se i vratiti. U ciklusu crtica "Patnje", govori o sudbini naših ljudi u inozemstvu, o njihovoj tragici života, teškim i žalosnim sudbinama, pa su tako dojmljive crtice "Pismo ocu u Nurnberg", "Dnevnik našeg inozemca", "Priča o Ivanu Matijeviću", "Dnevnik moje patnje", "Moje dijete Luise", "Sin mrkog čovjeka", "Povratak".

I ostale crtice iz ciklusa "Moje djetinstvo" zaslužuju pažnju i pomniju analizu.

I ova, za sada osma knjiga po redu Bruna Zorića, zbirka crtica doimlje se svojom umjetničkom kvalitetom, bogatstvom tema, tečnim i zanimljivim pričanjem, veoma vještim slikanjem likova i događaja, te nam zaokružuje književni opus i dosadašnje književno stvaranje piščevu. Valjalo bi o ovoj zbirci progovoriti kroz kakvu ozbiljniju književnu kritiku i nadamo se da će biti primjećena od širokog kruga čitatelja, kao i od književnih kritičara. Piscu želimo još više ovakvih književnih ostvarenja. •

TRAŽE SE!

Mole se svi oni koji nešto znaju o sljedeća tri bjegunca, da pomognu utvrđivanju njihove sudbine:

1. **Jakša, Ljudevit**, Stjepanov i Ane Kelemen, rođen 3. rujna 1907. u Lipiku, zadnji boravak Zagreb, oženio se 7. siječnja 1931. u Splitu Ružom r. Laura, pobjegao iz Zavoda za prisilni rad Sisak 14. lipnja 1946.;

2. **Jušić, Sijan**, Edinov, rođen 1917. u Todorovu, Velika Kladuša, ratar, oženjen, otac 5 djece, osuđen 5 godina, kazna snižena na 4 godine. Osudio ga Vojni sud VIII. udarne divizije J. A., domobran. Pobjegao iz Zavoda za prisilni rad Sisak 24. kolovoza 1945.; te

3. **Čoralić, O. Ahmed**, rođen 13. kolovoza 1922. u selu Budimljic Japra, kot. Sanski Most, okrug Banja Luka, trgovački pomoćnik, musliman, neoženjen, boravak Zagreb. Osuđen od Divizijskog vojnog suda u Zagrebu 1946. na 10 godina "zbog davanja lažnih podataka i pokušaja stupanja u naoružane bande u inozemstvu i ostalo..." Osuđen je s još 20 sudrugova, prvotno na smrt. Pobjegao je 28. studenoga 1947. s rada na novogradnji Doma (Stara Gradiška).

Mole se svi koji bilo što znaju o nekome od trojice navedenih, napose o (ne)uspjehu njihova bijega, da se jave Podružnici Dubrovnik na telefon broj 020-330-340 petkom od 9-11 sati. Telefaks na istom broju stalno je uključen. Pismene obavijesti molimo slati na adresu: HDPZ-Podružnica Dubrovnik p. p.289, 20000 Dubrovnik.

Zahvaljujemo na suradnji i pomoći!

Dr. Augustin FRANIĆ

U SPOMENI DARINKI BADANJAK

Umrula je naša Darinka, žena koju smo poznavali po njejoj dobroćudnosti. Rado je dolazila u HDPZ. Kad ju je sve više napuštao vid, a srce ozbiljno opominjalo na oprez, Darinka se uz tuđu pomoć rado odazivala druženju sa svojim supatnicama. Redovito je nazočila važnim događajima i izbornim skupštinama društva. Rado je dokazivala svoje ideale iz mladosti i podupirala one koje su malaksale na životnom putu.

O njoj je sve jasno ako samo spomenem, da je kao dvadesetogodišnjakinja 1945., odmah po dolasku partizana u Zagreb, osuđena po Divizijskom vojnom sudu na četiri godine robije. Određenu kaznu izdržava u Slavenskoj Požegi u cijelosti. Odrasla je u siromašnoj kršćanskoj obitelji te dalje nastavila svoj put u ozračju križa - Križarske organizacije koju je vodila s. **Marica Stanković**.

Godine 1939./40. slijedi program rodoljubne organizacije *Hrvatski junak* kojeg okuplja **dr. Ivo Protulipac**. Mnoge mlade osobe koje su osjetile probuđeni ritam rodoljubnog zanosa kreću ususret probuđenog sna mnogih pokoljenja. Radosno su dočekali proglašenje Nezavisne Države Hrvatske, pa se u žaru slobode pridružuju ustaškoj mladeži. Kao srednjoškolka susrela se s **Verom Stipetić**, sestrama **Boženom** i **Danicom Zobec** te **Vikom** i **Štefom Bišćan**. Darinka je bila odana društvu do kraja života, pa je uz vijenac podružnice zagrebačke i uz svoje supatnice ispraćena na vječni počinak.

Kaja PEREKOVIĆ

OBAVIJEST O PRETPLATI

Ovomu je broju priložena uplatnica za pretplatu za 2009. Molimo čitatelje da pretplatu podmire i da naš list preporuča svojim prijateljima i znancima, jer je to jedini način da opstane u *demokratskoj Hrvatskoj*.

ZDENKU KOLČIĆU U SPOMEN

U utorak, 2. prosinca 2008., nakon doručka, iznenada je prestalo kucati srce plemenitog i velikoga hrvatskog rodoljuba, našega dragog Zdenka Kolčića. Već dugo se Zdenko nije dobro osjećao. Odavno se zapažala utučenost, možda zamor od života i zbunjenost što se to događa u ovoj našoj Hrvatskoj? Kako su brzo blijedili odbljesci radosti što osvjetliše hod u treću dob življenja. Zdenko je pun zanosa cementirao temelj HDPZ-a. Bio je dugogodišnji član Vijeća i predsjednik Osječke podružnice u najodgovornije vrijeme.

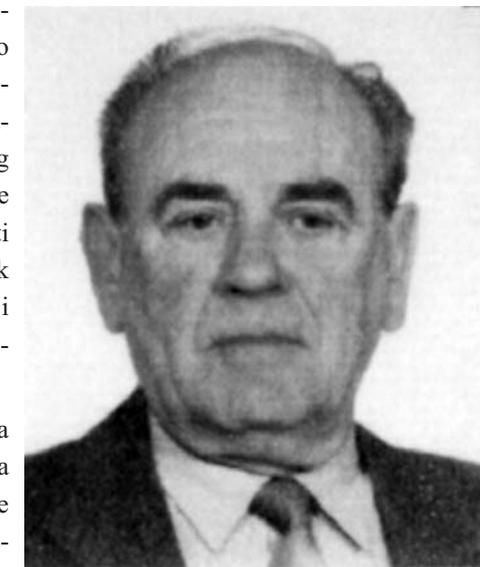
Zauzimao se i brinuo za svakog političkog osuđenika da ostvari svoje pravo po Zakonu. Redovito je nazočio sjednicama Vijeća u Zagrebu. Razborito se zauzimao za boljitak organizacije našeg društva. Osjetljiv na nepravdu, nikad se nije sustezao žestokim tonom upozoriti na ugrozu Hrvatske. Bio je odan vojnik NDH i zbog toga je prihvaćao svoj križ i nosio ga uzdignuta čela kao hrvatski politički osuđenik.

Kad je izašao na slobodu, borio se za tvrdnu koranicu kruha. Osniva obitelj koja mu daje smisao življenja. Raduje se jedinoj kćeri koja ga obdaruje s dvoje unučadi. Zdenko živi u bratskoj ljubavi uz sestru **Zlatu**. Prvi znaci depresije javljanju mu se smrću njegovog velikog prijatelja i supatnika iz logora, **Krunoslava Brustu**, s kojim je svakodnevno razmjenjivao mišljenje i u ribolovu kratio vrijeme.

Njegovoj sam obitelji poslala sljedeći brzojav : *«Poštovana obitelji Kolčić ! Teško je kad se rastajemo od voljene i drage osobe. Vi ostajete bez uporišta u obitelji, naša Zlata bez brata, a ja bez dobrog prijatelja i dugogodišnjeg suradnika u HDPZ-u, gdje je Zdenko bio dugogodišnji član Vijeća i predsjednik Osječke podružnice. Zdenko, na Tvojoj ustrajnoj privrženosti Društvu političkih zatvorenika iskrena Ti hvala, a tvojoj obitelji iskrena suću!«*

Zdenko, dječak s osječkih livada i Drave, nakon puno raznih životnih neprilika smireno u svom domu (iznenada?) napušta sve nas i odlazi u vječnost.

Hvala Ti, Zdenko, za sve!

Zdenko Kolčić

Kaja PEREKOVIĆ

NA GROBU ZDENKA KOLČIĆA

Dne 2. prosinca 2008. napustio nas je, preselivši se u vječnost, gospodin **Zdenko Kolčić**, dočasnik, pripadnik Hrvatskih oružanih snaga 1941. – 1945. i politički uznik.

Rođen je 23. rujna 1923. godine u Osijeku, od oca **Franje** i majke **Ane** rođ. Ivančević. Odrastao je u kršćanskoj katoličkoj obitelji u zajednici sa sestrom **Zlatom**. Bio je oženjen i sa sobom ostavlja suprugu, kćerku sa suprugom i dvoje unučadi. Osnovnu školsku naobrazbu stječe u Donjem gradu, potom malu maturu postiže u Državnoj muškoj realnoj gimnaziji u Osijeku, a na osječkoj Trgovačkoj akademiji polaže 1943. godine veliku maturu.

U srpnju 1943. godine nastupa službu u domobranstvu u Osijeku. Potom prelazi u Zagreb, da bi u studenom 1943. godine otišao u 369. izobrazbenu pukovnicu u Stockerau i prima udjelbu izobrazba za topnika. U Hrvatsku se vraća u listopadu 1944. godine, te je raspoređen u II. ustašku bojnu.

Sudionik je Bleiburške tragedije - Križnog puta kao i mnogi njegovi surborci i supatnici. Presudom Okružnoga narodnog suda u Osijeku osuđen je na 20 godina robije, koju

izdržava u Lepoglavi u periodu od 2. kolovoza 1946. do 20. kolovoza 1956., kad je oslobođen daljnjeg izdržavanja kazne. U tom periodu kao zatvorenik radi u rudniku Raša i na izgradnji Novog Beograda.

Cijeli radni vijek Zdenko provodi u rodnome gradu. Prvo zaposlenje mu je bilo u knjigovodstvenom servisu u Osijeku, odakle odlazi u poduzeće Sloboda gdje radi u odjelu plana i analize i tu ostaje do umirovljenja 1984. godine. Nakon uspostave Republike Hrvatske, 1991. godine u Osijeku je jedan od osnivača Hrvatskog društva političkih zatvorenika, u kojem je u par mandata bio i predsjednik.

Bila mu laka hrvatska zemlja koju je toliko volio i za koju se borio! Počivao u miru Božjemu!

HDPZ – Podružnica Osijek

U SPOMEN

ZDENKO KOLČIĆ

Preminu 3. prosinca 2008. u 86. godini života

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

DARINKA BADANJAK

(1926.-2008.)

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zagreb

U SPOMEN

MIRKO LASIĆ

22. prosinca 1933. - 17. rujna 2002.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Gospić

U SPOMEN

Nikola HABRUN

predsjednik HDPZ - Podružnice Bjelovar

26. listopada 1948. - 19. studenoga 2008.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Bjelovar

U SPOMEN

Prof.dr.sc. BORIS IVANIŠEVIĆ

specijalist kirurgije

Rođen 1921., umro je u Zagrebu 7. prosinca 2008.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Zagreb

U SPOMEN

STJEPAN BOC

Preminuo 15. studenog 2008. u 84. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

IN THIS ISSUE

By the Sava River, at the outskirts of the town of Stara Gradiška, there is the notorious penitentiary institution, which had been used for those purposes before the establishment of the communist Yugoslavia. Croat political prisoners remember it as one of the most infamous places of their sufferings. Due to the bad climate and the unbearable conditions in the prison, thousands lost their health within its walls. After the war, it was Stara Gradiška where the Yugoslav authorities imprisoned thousands of civilians, but also many priests, mostly catholic. The catholic priests were forced to demolish the local church of St. Michael with their own hands; and the church was completely demolished.

During the Serbian and Montenegrin aggression on Croatia, the Stara Gradiška prison was in the occupied area and used as a camp for captured Croatian soldiers and civilians. After the liberation in 1995, there have been a number of plans about its destiny. One of them is the idea to turn it into a museum or memorial of the suffering of people in non-democratic political regimes. No decision has been made so far, and the prison is decaying. There has recently been an initiative to build a new memorial church in the exact place where the demolished one used to be, and this new church would be a reminder of the sufferings of so many priests and civilians. **Kaja Pereković** writes about this initiative and the recent placing of the foundation stone of the Church of St. Michael the Archangel.

* * *

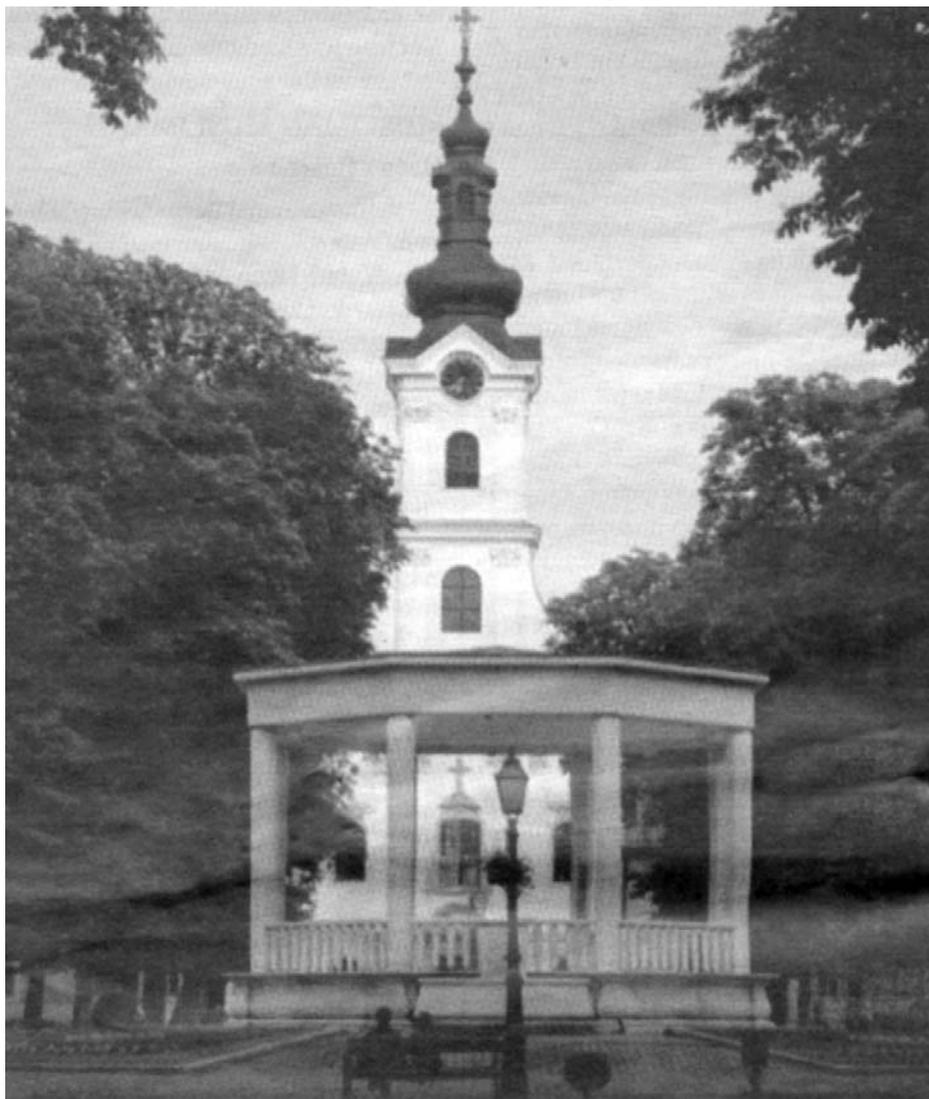
In his short text, **Dr. Augustin Franić** reveals one of numerous manipulations related to the Jasenovac camp. During the Second World War, the then Croatian authorities were using the camp to imprison political opponents. Undoubtedly, after the war, the communist regime was inflating the number of victims in order to impose the complex of guilt to the Croatian nation. In recent years, there have been any cases where it was discovered that the alleged victims in Jasenovac included also the people, who had been killed else-

where and in other circumstances, or who even survived the war. Franić describes such a case.

* * *

On the occasion of the 40th anniversary of the death of **Prof. Ivan Oršanić**, **Prof. Kazimir Katalinić** wrote an extensive text about his political activities. Oršanić was formed within the catholic movement between the two world wars. In 1930's, he joined Croatian nationalists and as the editor of "Hrvatska smotra", he became one of the leading opponents of the Yugoslav regime. In 1940, he was imprisoned in the concentration camp, where he stayed until the proclamation of the Croatian state in April 1941. He was appointed to a number of significant positions. In May 1945, he and his family left Croatia, together

with hundreds of thousands of compatriots. During the withdrawal, he lost his son Ivica. Upon arrival to Argentina, Oršanić continued his political struggle. In 1951, he established the emigrant Croatian Republican Party and launched magazine "Republika Hrvatska". Both the party and the magazine still exist, 40 years after his death. In his fruitful philosophical and publicist work, Oršanić was consistent in aspiring to an unconditional dissolution of the unnatural Yugoslav state. However, considering an independent Croatian state as the only acceptable and ethically justifiable aim, Oršanić was insisting that the state was not a purpose in itself. Its real purpose was to ensure freedom, happiness and well-being of each and every individual and all groups. •

Bjelovar

IN DIESEM HEFT

Am Ufer des Flusses Save, am Rand des Städtchen Stara Gradiška, befindet sich berühmtes Gefängnishaus das demselben Zweck auch noch vor der Entstehung des kommunistischen Jugoslawiens diente. Kroatische politische Häftlinge gedenken es als den berühmtesten aller Orte ihres Leidens. Wegen schweren klimatischen Bedingungen und unerträglichen Umständen in dem Gefängnis, ließen tausende ihre Gesundheit innerhalb der Gefängnismauern. Gerade in das Zuchthaus Stara Gradiška inhaftierte jugoslawische kommunistische Obrigkeit nach dem Kriege neben Tausende Zivilhäftlinge auch eine Großzahl Priester überwiegend katholische. Gerade diese katholischen Priester waren gezwungen mit eigenen Händen die dortige Kirche hl. Michael bis zum letzten Stein zu zerstören.

Im Laufe der Aggression Serbiens und Montenegro auf Kroatien, befand sich das Gefängnis auf dem besetzten Gebiet und wurde als Lager für gefangene kroatische Soldaten und Zivilisten benutzt. Nach der Befreiung 1995 gab es mehrere Pläne über sein Schicksal. Eine der Gedanken ist dass es in einen Museum- und Erinnerungsgelände der Leiden der Menschen unter den undemokratischen Regimen umgestaltet wird. Bis jetzt wurde keine Entscheidung getroffen und das Zuchthaus zerfällt. In letzter Zeit entstand die Initiative, dass man auf dem Platz wo zerstörte Kirche stand eine neue Gedächtniskirche aufbauen, die an viele Priester- und Zivilopfer erinnert. Über diesen Versuch und über die Niederlegung des Grundsteines für die Kirche des hl. Michael Archangel, schreibt in diesem Heft **Kaja Pereko- vić**.

* * *

In seinem kurzen Bericht entdeckt **Dr. Augustin Franić** noch eine von vielen Manipulationen mit dem Lager Jasenovac. In diesem Ort inhaftierten und internierten während des

Zweiten Weltkrieges damalige kroatische Obrigkeit politische Gegner. Die zweifellos große Zahl der Opfer, vergrößerte das kommunistische Regime nach dem Krieg um vielfaches, mit dem Ziel dem kroatischen Volke den Schuldkomplex aufzuzwingen. In den letzten Jahren mehren sich die Fälle, dass unter den angeblichen Opfern von Jasenovac auch Leute die anderswo und unter anderen Umständen starben geführt werden. Es gab auch Fälle dass die, als Opfer geführte Menschen, sogar den Krieg überlebten. Franić beschreibt so einen Fall.

* * *

Anlässlich des 40-jährigen Todestages von **Prof. Ivan Oršanić**, schreibt **Prof. Kazimir Katalinić** über seine politische Tätigkeit. Oršanić wuchs zwischen der Zwei Weltkriegen innerhalb der katholischen Bewegung auf. In den Dreißiger Jahren des vorigen Jahrhunderts schloss er sich den kroatischen Nationalisten an und wurde als Redakteur der „Hrvatska smotra“ (Kroatische Revue) zu einem der führenden Gegner des jugoslawischen Regimes. Als solcher wurde er 1940 ver-

haftet und ins Konzentrationslager gesteckt, wo er im April 1941 die Ausrufung des kroatischen Staates erwartete. In ihm bekam er eine Reihe von bedeutenden Funktionen. Im Mai 1945 verlässt er mit der Familie und Hunderttausenden Landleuten das Kroatien. Auf dem Rückzug verliert er seinen minderjährigen Sohn Ivica. Nach der Ankunft in Argentinien beginnt Oršanić mit erneutem politischem Kampf. 1950 gründet er in Emigration die Kroatische Republikanische Partei und die Zeitschrift „Republika Hrvatska“ (Republik Kroatien). Sowohl die Partei als auch die Zeitschrift bestehen auch heute noch, 40 Jahre nach seinem Tod. In seinen reichen philosophisch - publizistischen Arbeiten setzte sich Oršanić bedingungslos für den Zerfall des unnatürlichen jugoslawischen Staates ein. Stellend unabhängiges Kroatien als einzig annehmbares und ethisch gerechte Ziel, rief inter dessen Oršanić ständig auf, dass der Staat nicht sich selbst zum Zweck ist. Sein wahrer Zweck ist Sicherung der Freiheit, des Glückes und des Wohlstandes jedes Einzelnen und jede Gruppe. •

Hrvatska Kostajnica

1918. – 2008. - Iz optužnice protiv hrvatskih domobrana koji su preživjeli pokolj na Jelačićevu trgu 5.XII.1918.

u Zagrebu
od 2. studena 1918. broj 49 N.O. za sločine ~~publike~~ bune određuju priekosudni postupak, ~~istaxxxxxxxxxxxxx~~ (nakon predhodnog dogovora, da se momčad 25 i 53. pješ. pukovnije u ^{povorku} ~~paradi~~ ^{proći} Zagrebom i manifestirati za republikansku formu države S.H.S. a protiv monarhijske,) usprot uputa sa strane njihovih časnika i zapovjednika, da se kao vojnici okane demonstracija političkog smjera, najprije u vojarni 53. pješ. pukovnije sastavili povorku od kojih 150 vojnika, koja je oboružana puškama i oštrimi nabojima, pod zastavom sa 2 strojopuške i 4 škrinje oštrih nabojaja krenula Ilicom u vojarnu 25. pješ. pukovnije, gdje se je priključilo do 100 momaka 25. pješ. pukovnije sa glazbom, isto oboružani puškama, oštrimi nabojima, ^{dvj} strojopuškama i ^{četiri} pojasnice nabojaja, ^{a zatim} tako združeni pošli kroz Ilicu prema Jelačićevom trgu, (paleć oštre hitce i kličući: Živila republika i živio Radić! Dolje krašji Petar i Dolje dinastija i živila seljačka stranka! Dolje militarizam!; nadalje što su putem u Ilici kod Frankopanske ulice razoružali po vlasti izaslanu ophodju akademске garde; te napokon što su tako prosljedili put Jelačićevog trga i onda, kada im je ^{dojavljeno} (da su čete vlasti ^{naselene} protiv njih, ~~izaslano~~ sa mašinskim puškama zaposjole Jelačićev trg, (na Jelačićevom trgu protiv tih četa postavili oštro nabijeno strojopuške, od četa vlasti silom izaudili prodaju ^{strojopuške} strojopuške, poduzeli navalu, da osvoje tragu, te se sa četama vlasti upustali u puščanu i strojopuščanu vatra, pri čem je poginulo 15 ljudi, ~~od tih~~ ^{momčadi} momčadi, koja je bila protiv njih određena, a preko 20, ~~ta~~ što teže, što laglje, ranjeno; - te se tako ^{svi} opri postojećem vojničkom službenom redu, hvojin višjim i njihovim zapovjedima, te o vrhovnom glavaru vojske činili izjave, koje bi megle u ^{čudim a} ~~ljude~~ prouzročiti zlo, te službi protivno razpoloženje, i to na način takvi, da je zbog odpernosti ove združene množine oružane momčadi i zbog po njoj upotrebljenih silovitih sredstava došlo do toga, da je za uspostavljanje reda i pokornosti pronadjeno potrebitim, da se upotrobi oružana protasila, pri čemu je naročito:

Desetnik Adolf Schwartz u vojarni 53. pješ. pukovnije, oboružan puškom, ućarajući u činele, pozivao momčad na uzbunu vićem. ni nemamo predpostavljenik, idemo van, pa će mo svoje učiniti!", te poveo povorku noseć barjak;

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POSTARINA FLAC

VJESNIK

NARODNOG FRONTA HRVATSKE

Broj 209. —

Zagreb, petak 21. prosinca 1945.

God. V.

Živio Veliki Staljin

Osamdesetih godina prošlog stoljeća prilike u carskoj Rusiji bile su oličene značajkama naglog razvoja industrijskog kapitalizma, naglog obuhvatanja tehnikom čitave zemlje, i uporedo naglog razvoja radničke klase Rusije. To je bilo doba kada su se i na tlu carske Rusije pokazale sve suprotnosti između modernog kapitalizma i moderne radničke klase. To je bio period kada su uz ovu suprotnost iskrsele pojačano i ostale suprotnosti i sve zajedno uzdrmale opstojnost carske apsolutističke monarhije. S druge strane to je bilo doba kada se eksploatacija radnog naroda grada i sela naglo pojačala i time produbila jaz između eksploatairanih i eksploatatora.

U takvoj općoj situaciji u Rusiji, u tipliskoj guberniji, zemlji u kojoj su feudalni odnosi bili naročito razvijeni, a u koju je u toku posljednje četvrtine XIX. vijeka počeo prodirati kapitalizam, u zemlji mnogonacionalnoj i razjedinjenoj šovinizmom i netrpeljivosti, 1879. g. rodio se Josip Visarionovič Staljin — jedan od vođa ruske socijalističke revolucije, graditelj Sovjetskog Saveza, vođa sovjetskih naroda u oslobodilačkom ratu, vrhovni komandant herojske pobjedničke Crvene armije, najomiljenija ličnost radnog naroda čitavog svijeta.

Staljin potiče iz seljačke porodice, iz redova onih seljaka koji su razvojem prvih tvornica, poduzeća i željeznica napuštali posjede i postajali radnici. Staljin je među tim ljudima dobio prve nazore o društvenim odnosima, o nepravdi, o tlačenju i utlačivanju širokih slojeva naroda. U usjetima razvoja kapitalizma i radničke klase u Zakavkazju, u tim

tunista i idejnih neprijatelja. Rukovodjen tom spoznajom on zajedno s gradnja i učvršćenja. Razvoj Sovjetskog Saveza, kao ogromna, mnogonacionalna društvena zajednica, kao

Br

lissim
G

Vam
Savez

nego
pažn

ZAG
sjednici
rodnog
luku, d
sekreta
Pred
svibnja
Izvršni
ske. O
nja se
teško
je Nar
kim i
Konati
pobjed
poveza
Učve
sovjets
va. Ni
se sa
bor pr
učve
kongre
stavio
Na
ome
je st

"ANTIFAŠISTIČKA" BOŽIĆNA ČESTITKA 1945.